

TIMIȘOARA
CAPITALĂ
EUROPEANĂ
A CULTURII
ORAŞ CANDIDAT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA
SERIE NOUĂ, 32 PAGINI
OCTOMBRIE 2015
NR. 10 (1602)
ANUL XXVII
1 LEU

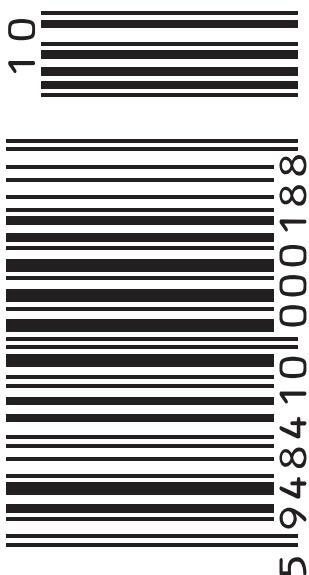
10

Revistă finanțată cu sprijinul Ministerului Culturii

www.revistaorizont.ro

ARTA DE A FI DISCRET

LIVIUS CIOCÂRLIE

LA VEST DE EST / LA EST DE VEST
Festivalul Internațional de Literatură de la Timișoara
Ediția a IV-a / 21-23 octombrie 2015
Muzeul de Artă Timișoara / Sala Barocă

Project realizat cu sprijinul:
Primăria Municipiului Timișoara
Consiliul Local Timișoara
Proiect suportat de:
Un eveniment organizat de Fundația Politehnica și Headsome Communication

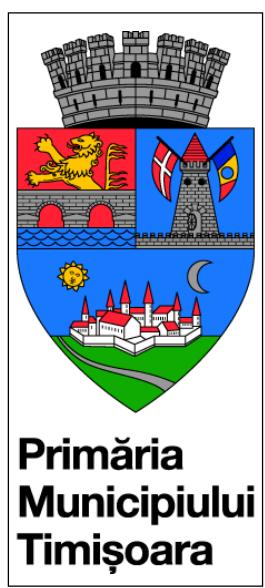
Kundera în film
Proiecția filmelor originale de 35mm
18, 19, 20 octombrie
Aula BOUT ora 18:00

FILTM
Lecturi publice și dezbateri
21, 22, 23 octombrie
Muzeul de Artă Timișoara ora 18:00

Evenimente în cele mai importante licee din Timișoara și conferințe la UVT
21, 22, 23 octombrie

György Dobo RO
Meir Shalev ISRAEL
Radka Denemarková ČESKÁ REPUBLIKA
Lida Dimkovska MACEDONIA
Ioana Părvulescu ROMANIA
Cristian Teodorescu ROMANIA
Ion T. Mere ROMANIA
Petru Negru ROMANIA
Bogdan-Alexandru Stănescu ROMANIA
Andrei Pleșu ROMANIA
Marjana Gajševček SLOVENIA, ROMANIA
György Dragomán ROMANIA
Adina Balș ROMANIA și BUCURESTIULUI
www.film.ro

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA,
PENTRU SUSȚINEREA
CANDIDATURII
TIMIȘOAREI
LA TITLUL DE
CAPITALĂ EUROPEANĂ
A CULTURII
ÎN ANUL 2021

ALTE SCRISORI ALE LUI N. STEINHARDT CORNEL UNGUREANU

Lui Livius Ciocârlie

După ce am scris în mai multe rânduri despre jurnalele Andrei Indriș și ale lui Andrei A. Lillin pe care Biblioteca Universității de Vest le ține sub cheie, am trecut în revistă jurnalele pe care "A treia Europă" le are prin arhivele ei. Pe care eu – trec printr-o fericită strămutare – le am în arhivele mele, lângă destule scrisori. Un mare număr de scrisori. Bănuim că pe cele mai importante (Vintilă Horia, Adrian Marino, N. Steinhardt, Petru Creția și alții) le dăruisem studioșilor, dar mai erau. Descopăr scrisori care pot face istoria ultimelor decenii ale revistei. A ultimelor întâmplări agitate cu mai toți politrucii timișoreni ai culturii române. A întâlnirilor cu tovarășul Florescu. Care avea supărări succesive pe articolele lui N. Steinhardt. O lungă și furtunoasă ședință de redacție a fost consacrată eseului scris pe marginea filmului *Glissando*. Știm noi că filmul a fost văzut de tovarăș? Care n-a fost încântată de film? Exclama tovarășul. Fiecare articol al lui Steinhardt era întâmpinat cu supărări de aghiotanții tovarășului Florescu: un articol apără, altul ba.

George Ardeleanu, cel mai serios cercetător al operei lui Nicolae Steinhardt, a descoperit la CNSAS o hârtie care atragea atenția serviciilor din Banat că Nicolae Steinhardt corespondează cu doi scriitori din Timișoara, Șerban Foără și Cornel Ungureanu. Ar fi trebuit să-l întâlnesc pe părintele Nicolae Steinhardt la Jimbolia, fiindcă, mă avertizase cineva, să ar putea să-l viziteze pe bunul său prieten, Mihail Avramescu, preot în Jimbolia.. Nu ne-am întâlnit. Credeam că ne vom întâlni în București. Descopăr o scrisoare din 25 I 1982:

"Am făcut o lungă vizită Părintelui Mihai. E immobilizat în casă – și, cred, însigurat. Îmi îngădui să vă comunic o impresie a mea: că i-ar face mare placere să primească regulat Orizontul. Nu-i o cerere a sa, cătuși de puțin. E o impresie a mea, v-o comunic sub pecetea tainei. Îl puteți împlini presupusa (de mine) dorință?

Adresa: Str. Domnița Anastasia nr.13, Et. 8, ap. 39 – București, sect. 5, Cod 70623 (La D.L Gh. Macri, ginerele său)

Al Dvs. sincer devotat și recunoscător,
N.Steinhardt.

P.S.

1) V-am vorbit de rău, amândoi, pe Dvs și pe dl. Șerban Foără

2) La Teatrul Național din București e anunțată o piesă de Eugen Ionescu: Ce lume aiurită! (În orig: Quel formidable bordel!)

Așa fiind, cred că a sosit mult doritul și mult așteptatul moment prielnic publicării textului meu "Cu un t sau cum se prinde omul".

Nu cred să mai poată fi vorba de o predică de vreme ce i se joacă lui E.I. o piesă la Teatrul Național din Capitală!!! Dacă apare – precum nădăjduiesc – rog a-mi expedia 2 ex. din revistă. Rog mult și un ex. cu recenzia Monicăi Pillat."

Am fost de câteva ori la București, în vizită la părintele Mihai, pe strada Domnița Anastasia, 13. Avea camera, cămărașă, chilia lui, dar nu era singur: prietenii vechi treceau pe la el și rămâneau, se bucurau să stea de vorbă cu el. Pe câțiva dintre ei i-am întâlnit și eu. Cu domnul Barbu Brezianu m-am plimbat îndelung după vizită: era una dintre întâlnirile care l-au făcut fericit – mai ales că îl îngrijorase o pagină scrisă/ publicată de Emil Manu în care se vorbea despre moartea lui Jonathan X Uranus. Regret că nu l-am întâlnit și pe domnul Steinhardt; părintele Avramescu mi-a evocat surâzător întâlnirile bucureștene cu el. Au mai urmat câteva scrisori, dintre care importantă mi se pare aceasta:

"STIMATE SI IUBITE DOMNULE UNGUREANU"

Vă scriu din Cluj, unde sunt internat la spital. Iar vă deranjez, iar vă inopertunez, iar vă pisălogesc! Doresc să

știu dacă textele "Eseu despre gândire" și "Mircea Cărtărescu: Poeme de amor" pe care vi le-am trimis au sosit și dacă pot fi publicate în Orizont. Dacă cumva nu pot apărea, rog a mi le restitu ca să încerc aiurea. Grabă nu este, doar să știu dacă au fost programate.

O dată mai mult cer iertare că vă plăcăsesc cu epistolele mele. V-am mai spus-o: aşa-să bătrânnii! Fiți îngăduitor!

Desigur că doresc mult ca textele de mai sus să apară (când să o putea) în Orizont. Așa. Dar rog a mi le restitu **numai dacă** nu au fost acceptate.

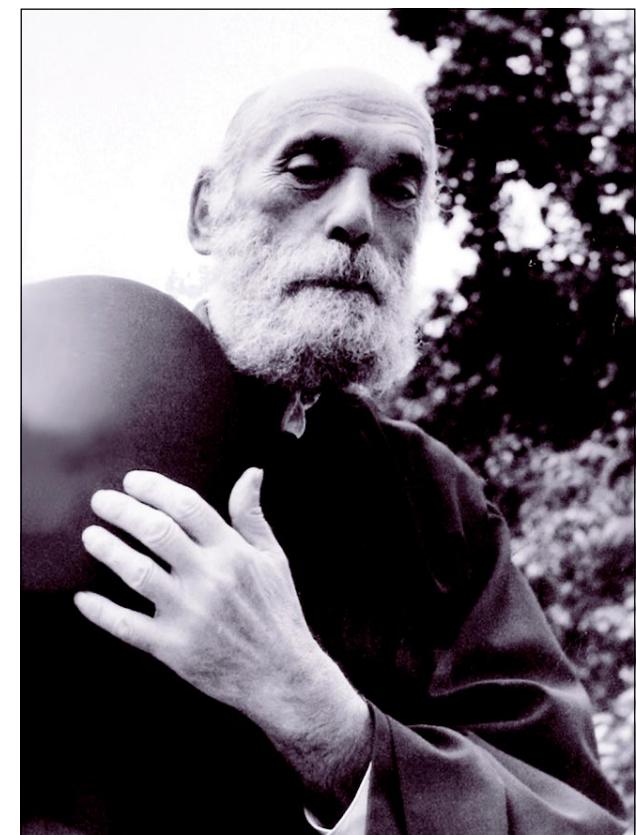
Al Dvs. sincer devotat, cu multe și bune salutări
N.Steinhardt"

Mi se pare extraordinară credința lui Nicolae Steinhardt în pagina scrisă. E în spital, dar îl interesează această pagină, fiindcă a scris-o cu iubire. Autorii acelor cărți, filme, atitudini trebuie să primească dovada de iubire. Aceasta. Un motto pus la unul dintre eseurile despre/ cu Daniel Turcea era "Știu, voi muri./ dar cătă splendoare".

Jurnalul fericirii transcrie cu umilință, cu bucurie, cu stări de extaz, scriam altădată, istoria unei convertiri. Omul se bucură că a descoperit calea spre mântuire. Și ne vorbește fericit despre această aventură a interiorității. Eroul a descoperit sensul existenței. E în lumină. E în splendoare. A pătruns în orizontul sacru. Poate să măsoare locurile cu noua unitate de măsură/ înțelegere.

Nicolae Steinhardt reface experiența pe care o trăiseră primii creștini. Repetă istoria celor care, cu două mii de ani în urmă, descoperiseră mântuirea. Și scrie, mărturisește. Scrisul său face parte dintr-o experiență adâncă. Să spunem "experiența sacrului"? Trăiește experiența sacrului cu o voluptate pe care n-o realizase niciu-nul dintre eroii de prim-plan ai generației spirituale. Ca și paginile jurnalelor lui Mircea Eliade, paginile *Jurnalului fericirii* sunt pline de amintiri care rescriu/ interpretează istoriile care au fost.

Dacă Noica este pretutindeni o prezență puternică modelatoare (și remarcabil e momentul în care, la anchetă, autorul îl așteaptă cu nerăbdare ca să "suferă împreună") există umbre de fundal care ne captează atenția, precum aceea a lui Mihail Avramescu, și el posibil oglindă pentru Nicolae Steinhardt. Autorul *Jurnalului fericirii* țintează către mântuire, convertirea fiind consecința unei îndelungate pregătiri sufletești, Mihail Avramescu caută în ortodoxie substratul ezoteric, secretele doctrinei accesibile doar

înțelaților. Si unul, si celălalt intră în cultură odată cu momentul spiritual definit de Nae Ionescu și de discipolii săi. *Sunt trăirist*, va declara Nicolae Steinhardt într-un interviu în care numește vecinătatea lui Eliade, Cioran, Eugen Ionescu. Și, conform vocației trăiriste, părintele Steinhardt va fi unul dintre cei care, în *Jurnalul fericirii*, împlinesc, deopotrivă, destinul celor care, în deceniul al patrulea, camouflau sacrul în profan, cât și al acelora care în "subterane" deceniului al șaselea, încercau așezarea în lume sub semnul credinței.

Jurnalul fericirii e una dintre cărțile care împlinesc o cultură, deconspirând secrete ale devenirii ei. De altfel, criticul/ eseistul încerca să recunoască în recenziile consacrate confrăților săi de "experiență spirituală" (privilegiați sunt Eugen Ionescu și Mircea Eliade) semnul sacrului. O politie fără seamă înlănțuiează fiecare întâlnire epistolată sub semnul bucuriei. Scrisorile prelungesc jurnalul cu dialogurile unei personalități care știe să treacă întrebările zilnice într-un protocol al aleșilor.

PREMIILE REVISTEI ORIZONT

Începând cu acest an, se instituie *Premiile revistei Orizont*, finanțate de Uniunea Scriitorilor din România prin Ministerul Culturii, în conformitate cu Legea 136 / 2015, art. 4.

Categoriile de acordare a premiului sunt:

POEZIE

PROZĂ

CRITICĂ LITERARĂ

ESEU

MEMORIALISTICĂ, PUBLICISTICĂ

ARTE VIZUALE ȘI MUZICĂ

DEBUT

MARELE PREMIU

Vor fi premiați autori români sau publicați în limba română care au avut, pe parcursul anului 2015, contribuții remarcabile la dezvoltarea culturii române.

Valoarea totală a premiilor este de 30 000 lei.

Valoarea unui premiu este de 3 000 lei, iar a Marelui Premiu – 6 000 lei.

Decernarea premiilor va avea loc în luna noiembrie 2015.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

FILIALA

CALENDARUL ANIVERSARILOR 2015
OCTOMBRIE

- 1 octombrie 1940 s-a născut **Ion Jurca Rovina**
- 3 octombrie 1969 s-a născut **Radu Pavel Gheo (Radu, Pavel Gheorghită)**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Adrian Bodnaru**
- 4 octombrie 1969 s-a născut **Henrike Brădiceanu Persem**
- 4 octombrie 1968 s-a născut **Daniela Rațiu**
- 4 octombrie 1970 s-a născut **Robert Șerban**
- 6 octombrie 1950 s-a născut **Mircea Cavadia**
- 9 octombrie 1956 s-a născut **Daniel Vighi**
- 12 octombrie 1957 s-a născut **Ildikó Gábos**
- 12 octombrie 1968 s-a născut **Dana Nicoleta Popescu**
- 14 octombrie 1919 s-a născut **Mircea Șerbănescu**
- 19 octombrie 1954 s-a născut **Carmen Odangiu**
- 19 octombrie 1951 s-a născut **Dumitru Oprisor**
- 23 octombrie 1951 s-a născut **Marlene Heckmann (Negrescu)**
- 25 octombrie 1945 s-a născut **Srboliub Mișcovici**
- 25 octombrie 1975 s-a născut **Lucian Emanuel Vărsăndan**
- 27 octombrie 1950 s-a născut **Kiss András**
- 31 octombrie 1954 s-a născut **Ionel Bota**

bana(R)t

ALEXANDRU POTCOAVĂ

Printre nori se zărește un geam demult uitat de pământenii de la sol, însă locuit de porumbeii ce mai aduc în zbor din când în când o lumină oarbă. Răsfoind memoria și luciditatea ni se dezvăluie un clișeu cu Alexandru Potcoavă. Surprins pe placă de

cupru, interiorul său se dezvelopează în vapori de mercur, fixându-se prin lampa ce separă spațiul intim al casei de podul amintirilor. Lumina înregistrează treptat momentul.

CLAUDIA BUCSAI

LA TOLCE VITA FUNDATIA HERCZEG SI SLEFUTUL PIETREI LA TIMISOARA SIMPOZIONUL INTERNATIONAL DE SCULPTURA IN ANDEZIT 2015, EDIȚIA A V-A MARCEL TOLCEA

Acum câteva zile, cîteva dintre sculpturile **Simpozionului internațional de sculptură în andezit 2015**, organizat de Fundația Herczeg în parteneriat cu Facultatea de Arte și Design Timișoara, și-au găsit locul în Gărâna, pe strada unde Andrei și Delia Herczeg au o minunată casă de artă (gândită de arhitectul Radu Mihăilescu) și organizează, de șase ani, întâlniri ale artiștilor din lumea cea mare. Lucrările simpozionului din această vară aparțin unei echipe de 6 sculptori români și străini: Nesrin Karakan (Turcia), Nicolae Fleissig (Franța, originar din România), Maxim Dumitraș, Tamás Attila, Bogdan Rață și Dan Vișovan.

Pentru că spațiul rubricii nu îmi permite să dezvolt în extenso considerațiile făcute la vernisajul din vară, am să mă mulțumesc să redau succint cartea de vizită a celor șase artiști:

Maxim Dumitraș este un sculptor, pictor și fotograf cu peste 30 de ani de activitate artistică. Lucrările sale prezintă motive etnografice, dar și abstractive. Dumitraș este un artist cunoscut nu doar fiindcă este prezent la importante simpozioane de sculptură din Europa sau de pe alte continente, ci și pentru că a creat, la Sângeorz-Băi, un unic în România Muzeu de Artă Comparată.

Nicolae Fleissig este un sculptor român care trăiește de mai bine de 30 de ani în Franța. De-a lungul timpului, lucrările sale au fost expuse într-o serie de țări precum Spania, Germania, Franța, Andorra, Japonia, China și, evident, România.

Nesrin Karakan este o artistă din Turcia, acolo unde predă la Universitatea din Mersin. Ea se află la cea de-a patra vizită în România.

Bogdan Rață este unul dintre reprezentanții cei mai vizibili în Europa ai tinerei generații de sculptori români. În 2013 a fost prezent în cadrul Bienalei de la Veneția în expoziția *Personal Structures* de la Palazzo Pembo. Locuiește în Timișoara și este lector la Facultatea de Arte și Design. Sculpturile sale se inspiră mai ales din anatomia corpului uman.

Tamás Attila, originar din Brașov, a absolvit Facultatea de Arte la Timișoara. El are în palmares o serie de participări prestigioase la expoziții individuale sau de grup. În prezent lucrează la Muzeul Național de Istorie Naturală "Grigore Antipa" din București.

Dan Vișovan, cel mai Tânăr participant, are 27 de ani și a fost prezent într-o serie de expoziții colective naționale, iar anul trecut a debutat la București cu expoziția personală "Recycled Spirit". Este asistent universitar la Facultatea de Arte din Timișoara.

De fapt, toți sunt prieteni ai familiei Herczeg și au mai participat la simpozioanele sau întâlnirile pe care Andy Herczeg are bucuria de a le organiza sub heraldica rafinată, exclusivă a vinului, bucatorilor și răsfățului intelectual.

ALTELE-S ARTELE SCRISSOARE CATRE DARWIN CĂLIN-ANDREI MIHĂILESCU

Domnule,

Fie ca această scrisoare să îți ajungă în fața ochilor, destul de aproape pentru a-ți apartine și firesc de departe pentru a o putea citi.

Cum am timp berechet – încheieturile mele din titaniu suavizat nu merg uns aşa că vor fi înlocuite, probabil nu foarte curînd – citeșc tot ce-mi cade în mînă. Săptămîna trecută mi-a căzut opul dumitale numit *Originea speciilor*. Cartea era deschisă (am înțeles din prefață că e o contribuție importantă), îi lipseau ambele copertă și cîteva pagini de la sfîrșit. Îți scriu pentru a-ți pune o întrebare care uneori nu-mi dă pace. Pentru a înțelege bine întrebarea, trebuie să-ți spun cîteva despre mine.

Mai întîi, m-am născut demult în munți. Tatăl meu era păstor și mă lua cu el pe platourile înalte cînd ieșea cu turma de vaci la păscut. Crescînd, am învățat să mă uit la cer, să-i dibui parfumurile aspre... cum cerul era mai mare decîn munții și ei, decîn lacurile reci în care mă scăldam vara. Apoi m-am văzut și pe mine chiar cînd am înălținut o fată de care mă îndrăgostisem de dinainte de a fi cunoscut-o. O cheme Grete... cred... avea ochii albaștri ca lumea ascunsă de nori. Era ea, și de-atunci nimic altceva n-a mai fost. Ne petreceam zilele împreună în slăvi, pierduî unul într-altul și de lume, în joacă, -tre prăpăstii, deasupra noastră, parcă. Pînă-ntr-o zi în care, uitîndu-mă să o văd în apa lacului, căutînd-o printre norii ușori, nu am mai văzut decîn cerul imens, fanatic și gol. Jucîndu-se, Grete făcuse un pas greșit și căzuse în prăpastie în cer. Totul s-a rupt atunci în mine; și lacrimile, urletele, disperarea nu l-au mai putut lega la loc. Voiam să mor, umblam cu ochii închiși pe marginea prăpastiei, doar-doar o să cad odată în partea cealaltă, acumă că nimic nu mai avea sens. Am ieșit într-o noapte pe malul lacului, am înnotat, gol, în apele lui reci, iar cînd am ieșit l-am văzut așteptîndu-mă. Am alergat către el, iar el m-a primit între ghearele mai tari ca piatra, m-a sfîrtecat, apoi s-a pus tacticos să mă măñînce mormăind. Pesemne aveam gust bun. Nu ne-a luat mult.

A doua zi am văzut lacul de sus, prin ochii unui urs uriaș. Cerul era departe de lac. Lacul era plin de pește. Fugeam de albine. Fugeam după oameni în munți. Venea iarna. Cădeam mort. Mă sculam primăvara. După mure. După ursoaice. Vînătorul avea pușcă. Mă împușcat. Am căzut în prăpastie. Cum cădeam, un vultur mi-a ciugulit un ochi. Zborul e total. Văd păsărelele și dintre nori și niciodată n-am văzut de jos vreo păsărică. Ele nu pot ajunge a fel de sus ca mine; nimici nu poate. Mă arunc ca o săgeată oarbă după o mangustă. În ultima clipă scapă. Mă izbesc de stîncă. Gata! Viermele mă

mestecă încet, m-am obișnuit să zbor, aşa că am vrut să atac un pescăruș, care mă înghițit cu ciocul lui cît o peșteră – doar pleosc! am mai auzit și s-a făcut întuneric. Ciripeam. Înotam și zburam. Eram pescăruș sau delfin? Delfin, mai lis decîn luna, prietenos, iubitor, vesel, îndrăgostit de frumos. În penumbra apei am văzut un pește atî de oribil că l-am înghițit să nu-l mai văd. Mi-au crescut solzi; ochii, probabil, mi s-au bulbucat. De unde fusesem atî de frumos, am ajuns să mă detest. Îmi plecau solzii și nu mai știau drumul înapoi, mă ustura corpul în apa sărată; a trebuit să ies, pe nisip, îmi luau foc branhiile, zile, nopți; insula era pustie – nimici care să mă mîntuie de durerile alea groaznice, numai tipenii imbecile, cu care m-am iubit sub soare pînă mi-au crescut labe și m-am ridicat peste durere.

Cum m-am obișnuit să mă schimb, obiceiurile mi s-au schimbat. Uneori mi se pare că îmi citez părinții – cînd pe unul, cînd pe altul, că semănam cu mama la mers și cu tata la fizionomie și ușurătate. Fiul tatei îmi displace mai mult decîn cel mamei. Uneori mi se pare, somnambul, că-mi sînt propriul părinte. Dar îmi citez amîndoi părinții în tot ce fac, ca un blestem, deși, de la o vreme am început să mă schimb prea repede pentru a mi-i mai aminti. Totul era prea mare pentru mine; apoi nu se mai vedea nimic. Am fost și licurici și crocodil crucificat, mi-au spus. Fetele din speciile evolute veneau să mă viziteze cînd eram cît pe ce să renunț la adaptare. Acum, că sînt singur într-o altă piele, mă întorc către dumneata, de-abia cîtitul.

Senzatiile pe care le aveam ca pasăre mi-au rămas doar ca melancolii, ca să mă port ca fufa aia de ciocâritoare cînd am ajuns capră, apoi să behăi – cînd girafă, să-mi rămînă dungile zebrei pe trupul amantei din Serampore, să-mi fugă din gură cuvinte și ore. Ciudat întîi și-ntîi, apoi obișnuit, în toate petrecerile astea ieșeam aiurea. Am fost oaie genială. Sarpe vibrato. T-rex duios. Rechin-tenor. Albină leneșă. Vultur surd. Gazelă obeză. Vierme cu monocolu. Cămilă cu o sută de cocoase. Pelican dezechilibrat, că o aripă îmi atîrna mai mult decîn cealaltă cu fiecare cîntărire. Efemeridă dulce. Om sub talpa timpului, zar și fieră printre dubioasele dude, azaleele aeriene, firele de iarba carbonizată. Amoebă orfană.

Că am fost ales sau selectat să te citesc, mi-am dat seama că eram complet doar pe hîrtie, în planșele dumitale, deși acolo mă pot îmbolnăvi mai ușor. Am fost capturat de visul dumitale, forțat să fiu prinț ca să nu te mai ameninț. Mă dor încheieturile prea tare ca să mai pot scrie. Așa că te întreb, pe scurt, domnule Darwin: dacă eu sînt subiectul cărtii dumitale, e lumea menită să sfîrsească în ea?

MARELE SCRITOR SE AFLĂ ÎNTR-O ÎNCHISOARE ÎNTODEAUNĂ

LIVIU CIOCÂRLIE

Robert Șerban: *Scriați undeva: "Din dialog n-a ieșit niciodată ceva monumental". Credeți în oralitate?*

Liviu Ciocârlie: Am scris aşa ceva?! Astă pătesc întotdeauna când mi se citează ceva din ce am scris. Neavând memorie bună, ba dimpotrivă, sunt luat prin surprindere de parcă altcineva ar fi scris. Acuma trebuie să mă gândesc la repezelă ce se poate spune despre fraza astă care nu-mi aminteşte nimic... Dati-mi voie să nu dezvolt fraza, fiindcă îmi e complet străină. Prefer să spun altceva despre dialog. În momentul de faţă, printre lucrurile care ne lipsesc, în cultură, este cultura dialogului. S-au schițat deja nişte – să le zicem curente de gândire ar fi prea mult spus – forme diferite de a gândi, care se grupează. Ei bine, te-ai aşteptă ca oamenii să dialogheze, să polemizeze, oricât de tranşant, dar nu se întâmplă aşa. Oamenii preferă să se insulte, să se disprețuiască și au o tendință – culmea, într-o epocă în care se vorbește atâtă despre toleranță – de a-l considera pe celălalt vinovat pentru că gândește cum gândește. Or, mie mi se pare – și nu sunt original – că vinovăția în gândire apare la o extremă foarte îndepărtată. Adică, dacă ești nazist ori leninist ești vinovat. Dar altfel, diseminarea modului de a gândi este naturală și îmbogățește, în principiu, cultura. Ar fi o bucurie să-i vezi pe oameni că dialoghează, nu la modul bonom, ci foarte tranşant, dar respectându-l pe celălalt. Chiar de curând am avut ocazia să vorbesc despre astă și să spun că ar fi bine ca oamenii să cunoască, la noi, un dialog ce a avut loc între Sartre și Camus, foști prieteni, dar care se despărțiseră. Unul, Sartre, o ținea cu Uniunea Sovietică, și după aceea cu China, iar celălalt, Camus, cu o gândire mult mai generoasă, a văzut lucrurile mai bine. Dialogul dintre ei a fost cumplit, dar urban. E o placere să-l citești. Cultura dialogului lipsește la noi. Acum că dintr-un dialog nu iese niciodată nimic... Cel care a scris astă, adică eu, e luat prin surprindere. Nu pare de crezut...

— Vă simțiți un om liber?

— Da, mă simt un om liber, pentru că am obținut ceva ce o viață întreagă oamenii din jurul meu au crezut că este un alint. Din prima zi când am intrat în școală, ca profesor, am zis că nu e o afacere pentru mine și că eu sunt, prin vocație, un pensionar. Toți au spus: "Ai să vezi când ai să ajungi la pensie". Uite, sunt la pensie și sunt foarte mulțumit, cât timp sunt sănătos. După aceea vor apărea necazurile și lucrurile se vor schimba fundamental. Dar deocamdată sunt sănătos, dispun de timpul meu, n-am un telefon mobil care să-mi sună din cinci în cinci minute și sunt un om liber, într-adevăr.

— De multe ori am avut impresia că vă alintăți.

— Ziceam că am o proastă memorie. Totuși, în minte o frază din carte mea despre bătrânețe: E foarte greu să fii crezut când ești sincer. Eu sunt atât de lipsit de imaginație, încât sunt incapabil să mint. Pot să nu spun tot ce gândesc, dar dacă spun ceva, înseamnă că aşa gândesc. Mă întreb dacă există gândire alintată. Se poate, dar, în orice caz, e o gândire sinceră.

— Aveți o anumită răceală.

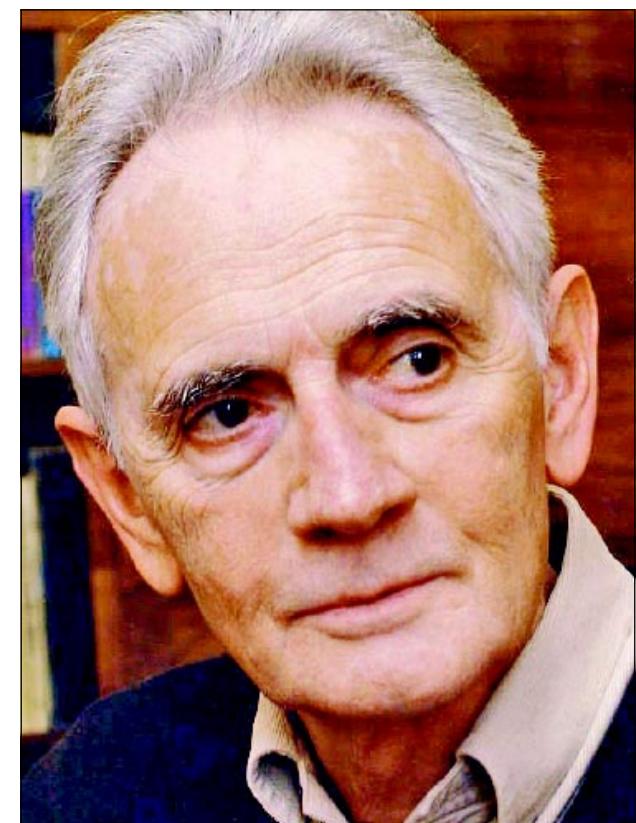
— Am aerul unui om rece, știu. Știu și de unde îmi vine: sunt timid. Mai ales, am fost. M-am mai vindecat, dar nu de tot. Timiditatea m-a făcut să fiu rezervat. Să par rece. Mai ales ca profesor am avut de suferit. M-a făcut să

sufăr contrastul dintre firea mea indulgentă și aerul meu sever. N-ăș fi fost în stare să râd de un student, să-l privesc de sus și totuși păream că astă fac – studenților le era frică de mine. În plus, cu câteva excepții de studenți preocupati de literatură – știu eu, Vasile Popovici, Mircea Mihăies, Daniel Vighi, Marcel Tolcea... – nici nu dialogam cu ei. La curs mă simteam în largul meu, în seminarii și pe coridoare, nu. Nu știam ce să le spun. De aceea nici nu m-am socotit profesor sau nu, în orice caz, un profesor bun. Profesorul îl formează pe student mai ales prin dialog. Tăcerea mea rezervată îi crisperă pe studenți. E drept că eram ceva mai sever decât majoritatea colegilor mei. Degeaba le spuneam că unui student de nota 10 nu pot să-i dai 12 ori 15, încât prin indulgență la notă toți devin o apă și un pământ. Afără de astă, a fi indulgent înseamnă a-l înșela pe student. El crede atunci că totul e în regulă cu pregătirea lui – și nu e. Însă nu exageram. Aș spune că alții le dădeau cu patru puncte mai mult decât meritau, eu numai cu două. Ceea ce îi speria.

— De ce considerați că *Don Quijote* sau *Oblomov* sau *Castor Ionescu* sunt personaje care nu pot să trăiască? Ce-i trebuie unui personaj, în afară de viață, să trăiască?

— Există oameni care nu știu să trăiască. Nu au în ei facultatea de a se adapta care să-i facă să se deschidă cu ușurință față de împrejurări, față de ceilalți. Se retrag și, pur și simplu, nu știu să trăiască. N-ai zice că *Don Quijote* e reprezentativ pentru acestia. Pentru această categorie l-ăș numi mai curând pe *Oblomov* și, mai ales, pe *Bartleby*, cel care spune mereu "Prefer să nu...". Cu *Don Quijote* se întâmplă altceva. Ce voi am să spun, dacă îmi aduc bine aminte este că el nu poate să trăiască lucid. Nu trăiește din plin decât imaginări. Când își pierde iluziile, își pierde nebunia, nu mai poate să trăiască. Lucid, el trebuie să moară – și aşa se întâmplă. Paradoxul e că, fiind aşa, el devine reprezentativ pentru om în general. Omul nu poate trăi fără iluzii. În primul rând, iluzia că ceea ce face merită făcut. Dacă rămâne fără iluzii, are în față ori vidul ori viață, cu toată agresivitatea ei, căreia nu poate să-i facă față decât dacă se înarmează cu iluzii. Ce este creația, cea mai înaltă însușire a omului, decât efectul capacității sale de a imagina, de a se iluziona.

Fără să renunț la aceste păreri, acum aș spune și altceva. Se merită să facă ce face, în afara oricărei iluzii, cine poate să ușureze suferința cuiva. Medicul în primul rând, dar nu numai el. Aceasta pentru că oamenii suferă îngrozitor. Fundamentală în viață este suferința. Oamenii încearcă să nu se lase copleșiti de ea creând valori, care sunt foarte importante, dar nu ajung. Să facem un exercițiu de imaginație. Sunt scriitor, am scris în dimineață astă o pagină reușită, o pagină de valoare, și sunt fericit. Merită să trăiesc. Ies pe stradă și văd un bătrân lipit de zid, cu mâna întinsă, poate și bolnav, pe care nu-l mai aşteaptă în viață lui decât suferință. Văd un copil al străzii, atât de degradat încât nu-și va mai reveni nicicând. Văd un cal trântit la pământ și lovit cu picioarele de stăpân. Văd... Cât de mare trebuie să fie capacitatea mea de a mă iluziona sau de a fi nesimțitor, ca să mai cred că pentru pagini din acelea, reușite, viață merită trăită? Este și înțelesul vorbei care spune că după Shoah nu se mai poate scrie poezie. Nu se mai poate dacă privești viață în față, dacă nu te muți în alt plan, în acela-

al creației de valori, care sunt fundamentale, dar față de suferință rămân iluzii.

— Este literatura o închisoare pe care ne-o construim singuri, aşa cum scriați undeva, cândva?

— Doamne, ce autor mai sunt și eu! Uit tot ce am scris, nu mă recunosc în ce am scris. Literatura, o închisoare? Nu știu de ce. Poate o închisare, pentru scriitorul profesionist, care știe să refacă un model deja existent. Poți să spui că el se închide în acel model. Însă e și benefic pentru reușita lui să refacă modelul. Cât despre diletant, pentru el literatura e libertate. El se lasă dus de stilou. Mă las dus de stilou. Nu știu unde am să ajung, dar sunt liber să mă duc într-acolo. Cu marele scriitor lucrurile stau diferit. Marele scriitor trebuie să lase să se declanșeze în el niște forțe obscure, malefice, în orice altă situație. În el există o mare tulburare și de aceea nici nu este un om fericit, aşa cum ni-l imaginăm, pentru că-l vedem de afară, vedem cum semnează autografe, cum apare la televizor, cum îl laudă lumea. Într-un fel, marele scriitor se află într-o închisoare, într-adevăr. E stăpânit de acele forțe obscure și mai trebuie să să încorporeze suferința, a lui, dar și, tocmai pentru că e mare, toată suferința lumii. Totuși, să nu uităm: scriind, el învinge și tulburarea și suferința, le transformă în gratuitate. Mai este el într-o închisoare? Nu știu. În orice caz, literatura ne oferă gratuitate, iar aceasta înseamnă respirație liberă. Așa văd lucrurile acum. Mâine...

— Nicolae Breban declară că s-a dedicat total literaturii, întrucât nu și-a putut permite să-si întemeieze o familie. Pentru dumneavoastră familia este extrem de importantă.

— Breban e croit pe măsura marilor scriitori. N-ăș putea să spun dacă el a umplut acest contur sau nu l-a umplut cu totul, dar are energia și orgoliul – pe astă-l are sigur! – marelui scriitor, mergând până la megalomanie, însă nu e nimic de incriminat în acest fapt. Omul care se torturează făcând ceva are nevoie de un suport. Și atunci, megalomania scriitorilor nu e de disprețuit. Mie nu-mi place să mă cred scriitor mare, fiindcă astă presupune responsabilitate

și am fugit întotdeauna, ca de dracu, de orice responsabilități. Chiar mă întreb uneori – acum nu sunt deloc modest – dacă nu sunt mai bun decât vreau eu să aflu. Dacă m-aș crede un scriitor foarte bun, ar însemna că trebuie să mă iau în serios. Vorba lui Bartleby: prefer să nu...

Prin urmare, nici în privința familiei nu mă potrivesc cu Breban. E drept, n-am "întemeiat" o familie, cum se întâmplă pe vremea părinților și a bunicilor mei, dar s-a întâmplat s-o am. Acuma, dacă o am, familia înseamnă foarte mult pentru mine. Poate cine știe, și pentru că sunt, în esență socială, un mic burghez...

— *Ati căutat anonimatul?*

— Nu. A spune ar fi totuna cu a minți. Nu-i prea știu eu pe oamenii care, când au cel mai mic har, mai caută anonimatul. Anonimatul cade asupra omului. Sau există oameni de o mare calitate sufletească, de o mare discreție naturală, ce îi determină să se țină cât mai departe de lumini. Numai că acel tip uman, care este unul dintre cele mai frumoase, în general este lipsit de har. În momentul în care ai cea mai mică porție de creativitate, dacă pretinzi că vrei să fii anonim sunt mari șanse să minți. Nu spun că vreau anonimatul, spun că m-ar obosi să fiu foarte cunoscut, pentru că n-am energie. Aș dori să am energia necesară ca să pot să mă arăt în lume și să fiu lăudat. N-am căutat anonimatul.

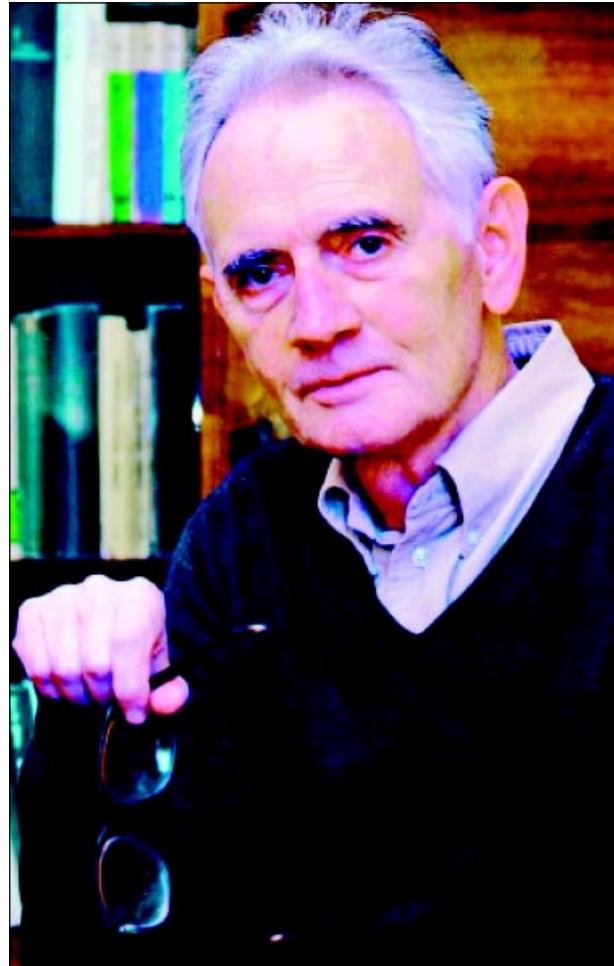
E adevărat, însă, că cea mai bună perioadă pe care am trăit-o – lăsând la o parte copilăria, pe care fiecare, deformând-o foarte grav, o vede ca pe o vârstă de aur – a fost la Bordeaux, timp de patru ani, unde nu mă cunoșteau decât o mână de oameni. Și nu mă cunoșteau în calitatea mea de om de cultură român, de autor cu pretenții. Nu. Mă cunoșteau ca pe un om cumsecade, mai deștept, mai puțin deștept. Eram, de fapt, un anonim, și recunosc că m-am simțit minunat. Dar nu cred că mi-ar fi convenit să trăiesc până la capăt aşa. Luam asta ca pe o vacanță. Întotdeauna mi-au plăcut vacanțele. Dar nu, nu spun că vreau să fiu anonim. Spun doar că nu am energia necesară să fiu un om de prim-plan. E foarte obositor.

— *Aveți momente când nu vă gândeți la nimic?*

— Oho! De obicei nu mă gândesc la nimic... Când erau copil, și nu numai copil, adolescent, dar încă nu începusem să scriu, citind din romanele englezesti pe care le găseam în casă, mă întrebam de unde le vin scriitorilor ideile. Erau acolo niște idei banale..., mie mi se păreau strălucite. Și mă întrebam de unde la vin. Starea mea naturală este aceea de a nu gândi. Dacă stau locului, e vid în capul meu. Și asta n-o spun din modestie. Nu e modestie. Starea de vid e o stare promițătoare. Ea îți promite, dacă ai ceva calități, ca, din când în când, să țășnești de acolo și să fi original. Eu nu mă cred original, în sensul de a fi un mare novator, dar cred că am un tip de a scrie care este imprevizibil. Eu însuși nu știu ce voi scrie în momentul următor. Și cred că această capacitate, care din când în când se manifestă, se sprină pe faptul că, realmente, când sunt cu mine însuși nu gândesc. Întotdeauna mi-am spus că într-o închisoare, în care aş fi singur în celulă, n-ăș supraviețuui un an, pentru că m-aș plăcisi îngrozitor. Pe mine, personajul meu mă plăcisește până în momentul în care începe să mă amuze. Dar nu e amuzant să nu gândești.

— *Identificați nimicul cu vidul? Vidul nu este o stare naturală, ci una artificială, care nu se regăsește nicăieri în natură. Dedicăți o carte întreagă vidului.*

— Când am scris *Fragmente despre vid*, am avut un moment de derută pentru că, într-adevăr, vidul nu există. Și atunci mi-am zis: despre ce scriu? Scriu despre o fantasmagorie? Mi-am răspuns că ceea ce există este sentimentul vidului, starea de vid. În sensul acesta, vidul îmi este familiar și de aceea am scris. Identific vidul cu nimicul, dar nu exclusiv. Mai există și vidul spiritualizat, care poate să fie luminos ori, dimpotrivă, apofatic, negru. În sfârșit, există și vidul la care se referă uneori Cioran,

vidul ca origine a tuturor posibilităților. În cartea mea m-am ocupat, cred, numai de cel dintâi.

— *Credeți în talent? Sau numai în instrucție, program, rigoare?*

— Talentul este foarte periculos pentru artist. E greu să-i faci față, pentru că, dacă-l ai, talentul tău se poate părea suficient. Dai drumul însușirilor tale, și lucrurile merg bine. Eu cred că un scriitor are nevoie de talent ca să-l depășească, ca să-i pună asemenea probleme încât talentul să nu-i ajungă. În cazul diletantului, caz pe care eu mi-l arog, e bine să nu aibă talent – eu nu am talent – pentru că atunci această depășire e continuă. Eu depășesc nimicul. Vorbesc serios, nu în glumă. Sunt un scriitor care atunci când scrie își depășește propriul nimic. Însă, repet, un scriitor important este cel care își boicotează talentul, care reușește să-și pună asemenea probleme încât talentul să nu-i ajungă. Ca să rezum: un mare scriitor are nevoie de talent ca să-l umilească. Dacă se mulțumește cu talentul, nu-i un mare scriitor.

— *Parafrându-l pe Noica, v-aș întreba dacă faceti o literatură a textului sau una a contextului?*

— Cred că lucrurile sunt complementare. O literatură a textului au încercat să producă modernii minori, făcând o literatură a literaturii. S-a dovedit că e posibil și că, în același timp, duce la un impas. Literatura modernă a dus la un divorț de cititor, unul grav. În fiecare epocă există un public-țintă. În Evul Mediu, publicul țintă era omul religios, și el era atins. Când un om cultivat intra într-o catedrală, o citea. O catedrală poate fi citită, totul în ea este semnificativ. Omul simplu religios n-o citea, pentru că nu era în stare, dar era copleșit. Așa, ținta era atinsă. Există perioade când ținta se îngustează. În clasicismul francez, Racine se adresa unor oameni cultivate din aristocrație și din marea burghezie. Pe alții nu-i voia. Își atingea ținta pentru că ceilalți nu existau pentru el. Acum, în epoca pe care o trăim, ținta s-a diversificat extrem de mult, încât nu mai poate fi atinsă de un scriitor, ci de un ansamblu de scriitori. Revin. Noi am avut tendință, fiind influențați de modelul franțuzesc, să asimilăm literatura modernă cu literatura franceză modernă. După aceea am descoperit ce mari scriitori sunt Musil, Broch, alții și acum înțelegem că francezii au reprezentat doar o direcție a literaturii moderne. Ei bine, acea direcție, care-i mallar-

meeană, a încercat să nu rezolve decât textul și a dus la impas. S-au reușit lucruri extraordinare, Mallarmé e un mare scriitor, dar s-a ajuns la impas. În tot restul literaturii, contextul este necesar. Contextul ce este, la urma urmei? E viața. Oricât ar părea de simplist, mai ales din punctul de vedere al unui modernist, eu cred că ăsta-i rostul scriitorului: să fie sensibil la ce se întâmplă în jurul lui. Adică, la context.

— *În România anilor '90-'91 nu era timp pentru literatură. O spuneți chiar dumneavoastră în Paradisul provizoriu. Era o lume dominată de politic, apetența pentru viața socială întrecând-o cu mult pe cea pentru viața literară. Cum stau lucrurile acum? Scriitorii se pot întoarce la uneltele lor?*

— Că literatura intrase într-un con de umbră la începutul anilor '90 este știut. Și prezumтивii cititori și scriitorii însăși, captați de bizara evoluție a evenimentelor politice, aveau alt centru de interes. După aceea a început să apară literatura de sertar a epocii anterioare. Memorialistică și jurnale, mai ales. Adică, mărturii... Mihail Sebastian, N. Steinhardt, I. D. Sârbu, Mircea Zaciu... S-au redescoperit, cu ajutorul optzeștiilor, târgoviștenii. La fel, Gellu Naum... Dintre optzești însăși s-a detașat, ca prozator, Mircea Cărtărescu. A apărut promoția '90: Daniel Bănulescu, Radu Aldulescu etc. Vreau să zic că, treptat, lucrurile au intrat în regim de croazieră. După 2000 am asistat la un adevărat boom. A fost fenomenul "Polirom", cu prozatori de vârste diferite, dar buni și foarte buni. Au apărut "douămiișii", îndeosebi poeți. În critică, au dominat o vreme cronicarii, ceea ce corespunde limitării interesului la actualitate. Din fericire, mai ales datorită doctoranturii, s-a reîntremat și critica de largă respirație. Faptul e salutar, căci reducește în scenă trecutul. Sper să se schimbe și mentalitatea care se lasă dominată de succesul imediat, de piată, de marketing. Nu e bine că nu mai credem în capodoperă, în marele scriitor. Dacă nu credem în asemenea valori, nici nu le vom crea.

— *"Trăim fiecare atinti spre un miraj", scrieți. Care ar fi mirajul care vi se arată cel mai des?*

— Iarăși mă luăți tare... Așa am scris eu? Fiecare avem câte-un miraj? Tendința mea e să vă spun – fiindcă vă vorbeam înainte de obsesia pe care o am, a suferinței din jurul meu – că mirajul meu ar fi ca oamenii apropiati să nu suferă. Și știu că nu poate fi aşa. Știu că, la un moment dat, ei vor suferi, știu că ei vor mori. Cuvântul miraj parță nu e totuși cel potrivit, pentru că sunt destul de lucid. Am un nepot care a luminat ultimii zece ani ai meu. Știu că el va suferi în viața lui și că, la capăt, va mori. Ei bine, mirajul ar fi ceva de domeniul utopiei, al absurdului. Nu să nu moară, dar să nu suferă... Astă ar fi pentru mine un miraj. Nu mai știu ce am vrut să spun atunci, niciodată nu știu mai târziu, dar, încercând acum să umplu cuvântul, mirajul meu ar fi ca oamenii pe care-i iubesc, prietenii mei – deși sunt un singuratic, am o vocație a prieteniei – să nu suferă, să se bucure de tot ce fac.

— *Mai tineți jurnal?*

— Nu, cu asta am terminat. Mi se pare de domeniul firescului. O dată ce am scris despre bătrânețe și moarte, despre ce mai pot să scriu? Nu pot să țin un jurnal de dincolo de moarte. A scrie jurnal mi s-ar părea a mă repeta. Pentru că Gabriel Liiceanu mi-a propus să-mi replice cărțile, a trebuit să fac ceva ce n-am făcut niciodată: să le recitesc. Și constatarea pe care am făcut-o e că mă repet foarte mult. Iar o dată ce am devenit conștient de faptul asta, nu mai am de ce să continui. De când am început să scriu jurnal – cam de un an și jumătate –, am încercat să scriu alte lucruri și nu am reușit. S-ar putea să nu mai fiu eu în stare, s-ar putea să fiu doar obosit. Nu știu. Dar jurnal, în nici un caz, nu mai scriu.

Interviu realizat de ROBERT ȘERBAN

O COBORÂRE ÎN "DELTA"

LITERATURII

DACIANA BRANEA

În toate cărțile de după 1984, anul în care debuta ca prozator prin apariția volumului *Un Burgtheater provincial*, Livius Ciocârlie nu a încetat să fie, în pofida pretinsei "despărțiri" de critică, teoretician și critic literar. Iar una dintre cheștiunile asupra căreia criticul convertit la scrisul autobiografic a revenit cel mai des a fost, cum era de așteptat, problematica jurnalului ca specie literară. A făcut-o, la fel ca în cazul altor teme de reflectie, prin comentarii punctuale, pornind de la propria experiență de diarist, dar și de la producțiile unora dintre cei mai cunoscuți autori de jurnal (Amiel, Valéry, Cioran etc.) sau de la afirmațiile unor teoreticieni și analiști precum Philippe Lejeune, Béatrice Didier, Roland Barthes, Jacques Le Rider și alții.

In orice discuție teoretică despre jurnal, dificultățile se ivesc încă de la încercarea de situaare a acestuia în interiorul unui gen. Pentru Livius Ciocârlie, jurnalul poate fi considerat specie a literaturii numai dacă "informațiile" pe care le cuprinde sunt aranjate potrivit unui principiu ordonator și se prezintă ca niște "structuri" coerente. Așadar, dacă este prelucrat *à mort* (formularea îi aparține lui Roland Barthes), devenind astfel generator de sens.¹ Ar fi însă o greșală să i se aplique criteriile de evaluare îndeobște folosite în aprecierea operelor literare. Jurnalul trebuie judecat în funcție de ceea ce îi atribuie specificitate, întrucât, atunci când îi admitem caracterul literar, el rămâne totuși o specie de graniță, situată "...în delta literaturii, acolo unde apele literaturii se împotmolesc. Nu trebuie văzut drept ceva ce urmează să devină literatură, ci ca un loc de frontieră unde literatura se deschide spre altceva. Farmecul lui vine chiar din impuritatea întrepătrunderii. El nu lucrează viață – prezentul autorului, concretul existenței lui –: o captează și atâta tot. Sensul lui este, s-ar putea spune, chiar lipsa de sens. Jurnalul captează efemerul. Cum efemerul e acea peliculă a vieții din care nu rămâne nimic, a-l capătă ceva miraculos".²

Intr-un alt volum, Livius Ciocârlie își frazează la modul economic opinia despre trăsăturile definitoare ale jurnalului, reiterând ideea aspectului impur al speciei și totodată aproximându-și imaginea de sine ca autor, caracterizat prin gustul pentru experiment și preferința pentru categoriile negative: "jurnalul reuneste nevoie de irresponsabilitate și nevoie de risc, de neprevăzut. Mă pun instinctiv în situații incerte. Un jurnal propriu-zis se poate sătăce, are un statut. Jurnalul ca substitut al literaturii este un hibrid".³

Literar sau nu, jurnalul e o formă deschisă, în care scrisul se exercită în disprețul oricărora constrângeri. El reprezintă, pentru spiritele inaderente la reguli, "o supapă, un loc fără schemă"⁴, un spațiu al libertății. Pe de altă parte, datorită aspectului său fluid, curgător, mobil, el îi permite autorului să revină, să modifice, să nu se fixeze într-o formă – ceea ce, din nou, constituie pentru modul de a găsi al lui Livius Ciocârlie un indiscutabil avantaj. Chiar simplul fapt de a insista asupra lui, operând o selecție a fragmentelor, distribuind accente, îi conferă însă jurnalului un caracter semi-ficțional. Desigur, primejdia este ca, prin prelucrare excesivă, acesta să-si piardă însăși ratjinea de a fi.⁵ Iată de ce, pentru autorul nostru, provocarea este tocmai de a-si menține scrisul în zona de incertitudine în care – nici jurnal de existență, nici operă de ficțiune, dar căte ceva din amândouă – acesta să-si păstreze ambiguitatea creatoare de disconfort, intrigantă, provocatoare.

Livius Ciocârlie sesizează încă de la primele sale volume autobiografice natura duală a jurnalului, la scrierea căruia elementul masculin și cel feminin ("un suflet uscat, imperativ, masculin" și "o plasmă feminină, generatoare" sau, altfel spus, cele două suflete, "tare" și "slab", ale diaristului)⁶ contribuie în egală măsură. Jurnalul propriu-zis reprezintă "creativitatea elementară a stării de indiferență" (în sensul dat acestui termen de către autor), "iluzia unei creații lipsite de intervenția principiului masculin", în absența căruia "nu se produc decât acumulări".⁷ În jurnalul literar, aportul principiului masculin, structurant, este decisiv.

Cea mai importantă contribuție a lui Livius Ciocârlie la discuția despre jurnal constă în punerea sa în legătură

cu teoria creației sau teoria valorilor culturale pe care o dezvoltă în paralel, pe parcursul mai multor volume. În acest context, autorul vede în jurnal modul de expresie culturală corespunzător stratului ontologic al nediferențierii/indiferenței, situat între haos și vid, unde creativitatea "dospește" neutru și unde, pentru ca actul creator să se producă, e nevoie de intervenția unui element fertilizant, provenit din straturile superioare, ale pozitivității⁸. La rândul său, diaristul este plasat "la limita dintre viață și inexistență", supus dublei atractiuni față de nediferențiere și față de vid. El are "harul absenței, adică al disoluției eului" și, "apărând în mod natural zonei unde încă nu s-a diferențiat nimic [...] este un imatur".⁹ Prin definiție, el e "un ins neterminat", cu evoluția întreruptă, un etern adolescent irresponsabil.¹⁰ În jurnal, observă Ciocârlie în marginea literaturii confesive a lui Amiel, "sentimentul de sine" și "sentimentul dispersiei eului" sunt constante, se suprapun și se interferează.

În centrul oricărui jurnal literar se află un personaj, pe care diaristul îl construiește deliberat, cu ajutorul mai multor procedee. Primul dintre acestea, identificat ca atare de Livius Ciocârlie, e minciuna prin omisiune – în cazul autorului nostru, ar fi vorba de ocultarea cu bună știință a calităților în favoarea trăsăturilor negative. Majoritatea diaristilor "se ponegrecă", nu încearcă să pară mai arătoși – îi răspunde polemic lui Jacques Le Rider, care semnală tendința acestora spre autoînfrumusețare. Informi în realitate, ca toți oamenii, ei găsesc rezolvarea în posibilitatea de a-și da o formă în jurnal, de a-și crea un profil unitar, nu neapărat mai reușit decât originalul: "Nu e nevoie ca el să te facă mai frumos, e destul că te face coherent".¹² Nespusând adevărul în întregime, autorul operează o selecție și dă astfel coeziune elementelor ce îi alcătuiesc portretul ("Conștient sau nu, selecțiază numai anumite aspecte. Cioplește plinuri și goluri în blocul care este existența sa. Obține astfel un relief supradimensionat. Un personaj").¹³ Al doilea procedeu de care face uz este exagerarea, îngroșarea anumitor trăsături pentru a le confieri expresivitate, deschizând astfel accesul către sinele profund. Ca literatură, jurnalul dobândește, asemenea romanului, rostul de a revela "un adevăr" general uman.¹⁴ Pentru autorul de jurnal, soluția este să rețină în scris numai ceea ce, făcându-l expresiv, poate transmite acest adevăr esențial ("Să fie personaj: nesincer, lacunar, exagerat față de persoana reală, dar potențial revelator").¹⁵

De cele mai multe ori, presupusa lui autenticitate face din jurnal obiectul unui soi de voyeurism. Ca să dobândească un "rost", e nevoie ca el să se metamorfozeze, fără să-si altereze natura, în contrariul său și să fie percepțut în același fel ca ficțiunea. Mai mult, după Livius Ciocârlie, sinceritatea autorului de jurnal nu ar trebui să fie considerată o obligație; ea constituie, dimpotrivă, "riscul și pariul" acestuia. Căci, împinsă dincolo de o anumită limită, care diferă de la un caz la altul, sinceritatea ucide jurnalul, transformându-l într-un "obiect de uz personal".¹⁶ Exemplul oferit (în *Trei într-o galeră*) este cel al lui Radu Petrescu, din însemnările căruia, crede Ciocârlie, s-au publicat postum pagini care n-ar fi trebuit să vadă nicicând lumina tiparului și care ne ajută să înțelegem cum dobândește jurnalul de existență literaritatea tocmai prin sacrificarea sincerității. Și asta deoarece, în jurnal, a fi sincer nu înseamnă să fi adevărat. Autorul de jurnal literar, observă Livius Ciocârlie (în *Caietele lui Cioran*), își fabrică propria imagine, iar dacă e un scriitor autentic, această imagine deformată, hiperbolică, are sansa de a fi cea "adevărată". "Alții nu cred în sinceritate", nuanțează ideea (în volumul *Pornind de la Valéry*), "eu n-o prețuiesc. Nu oferă nicio garanție. Chiar dimpotrivă: mai repede ajunge minciinosul la adevăr!"¹⁷

Potrivit lui Livius Ciocârlie, protagonistul oricărui jurnal literar este de fapt un personaj tridimensional, alcătuit din: 1) omul cotidian, 2) imaginea autorului despre sine și 3) omul "adânc". Omul cotidian sau omul de primă instanță, caracterizat prin faptele de viață pe care le înregistrează cu o regularitate metronomică, le mijlochează cititorilor întâlnirea

cu efemerul, perceptia lipsei de sens a vieții, sesizarea inconsistenței și a vidului existențial. În ce-l privește pe al doilea, imaginea poate fi sau nu sinceră, problema care se pune fiind însă în primul rând cea a adevărului, nu cea a sincerității. Chiar sinceră, imaginea de sine a autorului poate fi neadevărată (autorul se însăză), pe când imaginea nesinceră, deformată, poate fi purtătoare de adevăr. În fine, omul "adânc", neîndoianic "adevărat", este cel alcătuit nu din trăsături reale, ci din tendințe, pulsioni, virtualități. Profilul său este făcut vizibil prin contrapunctarea de către autor a imaginii de sine și prin lectura interpretativă, fie lăsată în seama cititorului, fie inclusă în text, oferită de autorul însuși (situație în care jurnalul se apropie cel mai mult de roman).¹⁸

După Livius Ciocârlie, jurnalul, deși aflat într-o dependență inextricabilă față de acesta, nu are o bună relație cu timpul. În loc să contribuie la structurarea ei, timpul pulverizează "opera", căci este vorba aici nu de timpul abolit al creației, ci de acela real, distructiv, al vieții (adică al haosului): "A trăi în timpul real înseamnă a nu trece limita care desparte haosul de creație, de ordinea iluminată, a nu te putea salva. Jurnalul consemnează suferința fărămitării vieții, a inconsistenței, dar și suferința de a nu putea construi o operă, de a nu putea, în sensul creator al cuvântului, să scrii".¹⁹

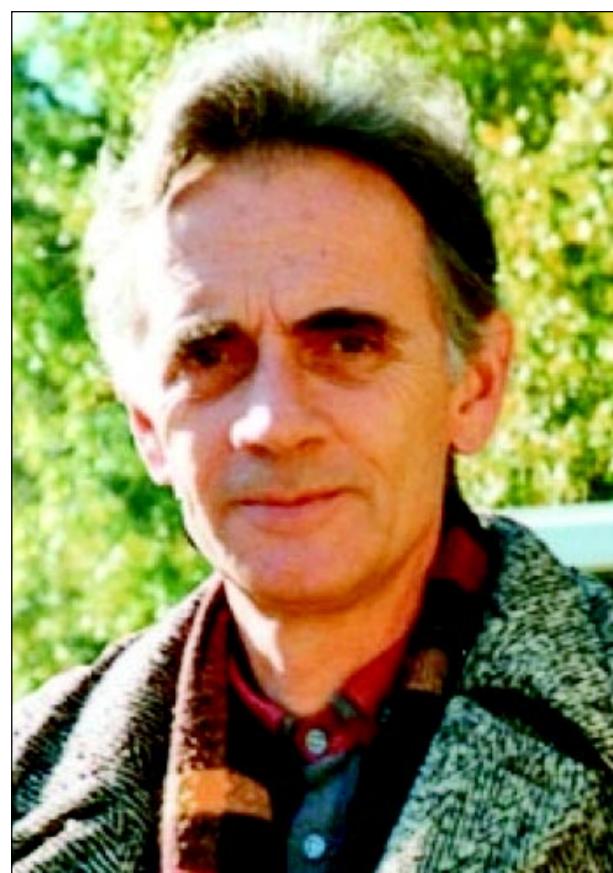
Totuși, timpul – cel exterior, în care cărțile continuă să existe – apare la Livius Ciocârlie și ca un posibil aliat al scrisului autobiografic. În ce privește propria producție literară, autorul mizează tocmai pe curgerea timpului, care speră că îi va ancora definitiv jurnalele în "limbul" literaturii – teritoriu intermedian populat cu personaje indecise, "nici ficiuni, nici oameni vii".²⁰

Deși posesor al unei "naturi de copist", diaristul Livius Ciocârlie s-a identificat doar parțial cu definiția autorului de jurnal propusă de Béatrice Didier. Nefiind "un funcționar al scrisului" în ciuda programului de lucru constant, el n-a ținut jurnal al vieții cotidiene decât pentru perioade scurte, nu și-a datat însemnările și, în ciuda memoriei precare la care s-a referit adesea, nu a simtit nevoie unui *aide-mémoire*. Intenția lui a fost mereu una literară, având ca rezultat o proză inclasabilă, la hotarul nesigur dintre genul autobiografic și proza de ficțiune.

Romanul autobiografic, memorii, jurnal, eseul filosofic – vom găsi câte ceva din toate acestea în volumele publicate începând din 1984. În afara cărților din prima perioadă, celealte sunt nu doar greu de încadrat într-o specie, ci par a se situa, cel puțin prin anumite componente ale lor, la liziera literaturii sau în afara genurilor consacrate.²¹ Livius Ciocârlie nu scrie aproape deloc (sau nu publică) jurnal de tip clasic, adică jurnal de existență. Exceptie face doar cel apărut sub titlul *Cu dinții de lână. Jurnal 1978-1983*, tipărit decenii mai târziu, fără intervenții asupra textului inițial, după ce autorul își recuperează dosarul de urmărit al Securității, pe care îl reproduce fragmentar la finalul volumului.²² Celealte cărți sunt în principal jurnale de idei, bazate pe comentarii de text, fie că e vorba de extrase sau de volume de proză, de

IMPERATIVUL ADEVARULUI

VASILE POPOVICI

Pentru micul grup de tineri format la Timișoara în jurul lui Livius Ciocârlie în anii '70 - '80, transformările sale literare au fost percepute ca tot atâtea trădări. Cu fiecare nouă carte, maestrul își abandona discipolii. *Realism și devenire poetică* (1974), debut repudiat de autor, dar care pentru Adriana Babeti, Mircea Mihăies, Daniel Vighi, Marcel Tolcea, Andrei Bodiu și mulți alții a reprezentat deschiderea cea mai abruptă din eseul critic și teoretic românesc din acea vreme, a fost urmat – în același filon, însă într-o manieră mult mai relaxată – de *Negru și alb* (1979). Ambele volume au ieșit din teza sa de doctorat, după care profesorul Livius Ciocârlie, sastisit, n-a mai vrut să audă de teorii cu tentă universitară. Este partea pe care o repudiază constant sub eticheta zdrobitoare de "distins cărturar".

Mari corespondențe (1981) se situează deja în cu totul altă zonă. Interesul pentru teoria și pentru literatura de dragul literaturii se evaporase. Mult mai interesant devinea, pe neanunțate, creatorul și actul creației. Cu *Mari corespondențe* se lansează un mod nou de a citi o operă sau un autor; textul original era rescris la două mâini, pe o claviatură în care partitura comentată și comentariul ei se întrepătrund continuu, mod care n-a fost urmat sau, mai bine zis, n-a putut fi urmat decât de Mircea Mihăies. Comentariile la Cioran se subsumează acelaiași model. La o parte *Eseuri-le critice* (1983), volum conjunctural, heteroclit, după moda criticii autohtone, fără relevanță pentru evoluția autorului și pentru influența pe care Livius Ciocârlie a exercitat-o în mediile intelectuale românești.

Cu aceasta, Livius Ciocârlie își lăua adio de la critica în sens larg, critica propriu-zisă, teorie, eseu. Tot ce a urmat după *Un Burgtheater provincial* (1985) a fost proză. Incomplet abandonată, critica era de acum subordonată prozei, care a înglobat-o în sute de pagini de lectură comentată. Pe acest teren, Livius Ciocârlie nu mai putea fi urmat, fiindcă zona era de-acum doar a lui. Unul după altul, volumele de proză au descris o trajectorie descentrală, până la limita de jos a negării de sine, într-o operație fără precedent de reducere la derizoriu și neant. Evoluția aceasta ia azi un contur dramatic și implacabil. În urmă cu două decenii putea să pară o frivolitate pentru admiratorii săi, între care mă prenumăr, ce au resimțit negarea de sine

filosofie, studii de istoria culturii și politologie etc. aparținând altor autori, fie de propriile producții jurnaliere din diferite perioade. Notațiile de tip jurnal al vieții cotidiene nu sunt reținute aproape niciodată ca atare, ci însotite de unul sau mai multe straturi de comentarii, adăugate la intervale de timp variabile. Drept urmare, jurnalele lui Livius Ciocârlie se prezintă ca niște structuri complicate și dificil de parcurs, care îi lasă autorului posibilitatea autocomentariului și autoevaluării. Exemplele cele mai elocvente în acest sens sunt *Fragmente despre vid și Cap și pajură*. Cel dintâi are la bază un jurnal din anii 1986-1988, în interiorul căruia este inserat un altul, în trei straturi – notații, comentarii și comentarii la comentarii – referitoare la perioade anterioare. În volumul *Cap și pajură*, triplu etajat, autorul adaugă unor fragmente de jurnal din 1983 două straturi de notații diaristice și comentarii (autoreferențiale, livrești, de actualitate politică) din anii 1993 și 1995.

Ca autor de literatură confesivă, Livius Ciocârlie a întors pe toate fețele faimosul "pact autobiografic" al lui Philippe Lejeune, apelând la o mare varietate de soluții discursive. A amestecat, în diferite dozaje, memorii și pagini propriu-zis autobiografice cu fragmente de jurnal de existență și jurnal de idei, în care a folosit deopotrivă cronologia spartă și pe cea liniară, "narațiunea intercalată" genettiană (combinare de narațiune simultană și ulterioară), multiplicarea vocilor auctoriale și alternarea persoanelor întâi și a treia, autocomentarii multistratificat și tehnica de "jurnalul al jurnalului" (Jean Rousset). L-au atras mai puțin postura de cronicar al evenimentelor istorice și cea de grefier al întâmplărilor vieții cotidiene, cât transcrierea evoluției interioare ("experiенța sinelui", în termenii lui James Olney), aventura omului "adânc". A oscilat între dorința de a scrie și nepuțința de a face, între lipsa de încredere în rostul scrisului și conștiința unei misiuni. În funcție de împrejurări, a văzut în jurnal fie o formă de escapism sau un spațiu alternativ ("un loc unde te poți feri de lume, fiind totuși în ea"²³), fie o modalitate de exorcizare a răului individual și colectiv, o încercare de a se salva, o tentativă de a se înțelege pe sine și lumea din jur, rezultatul fiind o operă metamorfică, "incertă" – pe măsura unui autor de asemenea "incert" și a unui personaj a cărui principală trăsătură este precaritatea.

1 v. Livius Ciocârlie, *Clopotul scufundat*, Editura Cartea Românească, [București], 1988, p. 21, și *Caietele lui Cioran*, [Editura] Scrisul Românesc, Craiova, 1999, pp. 17-18.

2 *Clopotul scufundat*, p. 21.

3 Livius Ciocârlie, *Viața În paranteză (Jurnal 1965-1977)*, Editura Amarcord, Timișoara, 1995, pp. 149-150.

4 *Clopotul scufundat*, op. cit., p. 189.

5 Livius Ciocârlie, *Trei Într-o galeră*, Editura Echinox, [Cluj-Napoca], 1998, p. 122.

6 *Clopotul scufundat*, p. 130.

7 *Viața În paranteză*, p. 212.

8 Vezi, mai cu seamă, fragmentele referitoare la jurnal și la teoria creației din Livius Ciocârlie, *Paradisul derizorii. Jurnal despre indiferență*, Humanitas, București, 1993.

9 *Clopotul scufundat*, p. 126.

10 *Ibid.*, pp. 126-127.

11 V. Livius Ciocârlie, *Viața În paranteză*, p. 199.

12 Livius Ciocârlie, *De la Sancho Panza la Cavalerul Tristei Figuri*, [Editura] Polirom, [Iași], 2001, p. 78.

13 *Ibid.*, p. 85.

14 Să totuși, observă Ciocârlie în altă parte, adevărurile generale au mai puțină importanță în jurnal decât "felul subiectiv de a le trăi" – v. *Bâtrânețe și moarte în mileniul trei*, Humanitas, București, [2005], p. 179.

15 Livius Ciocârlie, *Caietele lui Cioran*, p. 7.

16 *Ibid.*, p. 205.

17 Livius Ciocârlie, *Pornind de la Valéry*, [Editura] Humanitas, București, [2006], p. 131.

18 Vezi *ibid.*, pp. 24-26.

19 *Clopotul scufundat*, pp. 130-131.

20 *Viața în paranteză*, p. 221.

21 Un foarte bun articol dedică acestui subiect criticul Paul Cernat, sub titlul "Scepticul nemântuit", în *Observator cultural*, nr. 356, 25-31 ianuarie 2007.

22 Motivația publicării acestui jurnal în forma sa inițială poate fi dedusă ca nevoie de a documenta cât mai în detaliu viața din epocă, pentru a scoate în evidență contrastul dintre conținutul dosarului și ceea ce autorul a trăit în realitate. Singura modificare operată a fost juxtapunerea fragmentelor să încât să se acumuleze haotic, sufocant, pentru a sublinia absurditatea situației și impresia de atmosferă irrespirabilă.

23 *Paradisul derizorii*, p. 7.

a autorului drept o injustiție îndreptată inclusiv împotriva incondiționalilor care suntem.

Evoluția aceasta nu poate ignora, așa cum o face autorul și cum ne-ar îndemna să facem la rândul nostru, niciuna din cele două extremități ale bibliografiei sale literare. Chiar dacă sute de pagini de proză vor fi fost scrise înaintea paginilor de critică sau în paralel cu ele, retrospectiv, în felul cum s-au ordonat editorial volumele, se impune un sens secret, independent de voința autorului. De la un volum (publicat) la altul percepem intervenția unei voințe – voință autorului, imperioasă, mai presus de orice altă forță intruzivă – de a elimina orice emfază din aceste mii de "notații" ce se succed în flux continuu.

Volumele sale de proză, ce par fragmente croite dintr-un singur material, furnizat de cotidianul autorului din lecturi și din "fleacuri", nu formează totuși un continuum. În mod evident, o parte din volume se grupează tematic. Unele fac loc unei insuportabile tensiuni (*Bâtrânețe și moarte în mileniul trei*, 2005), în timp ce altele fac loc atonalității celei mai depline (*Exerciții de imaturitate*, 2013). Diferențele dintre ele vin mai ales din faptul că fiecare nou volum coboară încă o treaptă între – cum s-ar putea numi asta? – pretenția textului și pretextul care l-a generat. Asupra fiecărui nou volum acționează o voință suplimentară de adevăr și sinceritate cum rareori găsim în lumea literelor, manifestată cu atâtă îndârjire și suspiciune de sine (un precedent totuși, Pessoa, cu a lui *Livro do Desassossego*).

De la nota de sus a criticii docte din *Realism și devenire poetică* și *Negru și alb*, cu adevărurile și "adevărurile" ei (im)perisabile, la nota cea mai de jos care e discuția dintre Gilică și Gilică, distanță e astronomică și, mai ales, semnificativă. Fără nota de sus nu putem măsura însă cât de gravă e cu adevărul nota de jos, la ce nivel al insignifianței și al ironiei de sine s-a coborât și ne-a coborât cel ce spune că-și ia un adio literar de la noi, cu sarcasm, dar și cu o urmă de bucurie a eliberării. Din acest motiv cred că de la prima până la cea din urmă carte pe care a publicat-o până acum, traiectul literar al lui Livius Ciocârlie a luat o formă semnificativă, care în termeni mai pretențioși se numește destin.

Din cele de mai sus nu rezultă totuși de ce cred – cum cred cu adevăr – că lucrarea aceasta formează o experiență literară de primă mărime. Mai presus de toate calitățile pur literare, ce țin de exercițiul superior al scrisului, oarecum firești la un intelectual ce a scris toată viața, mi se pare însă că stă exigența ce și-o dă sieși de a tinde spre adevăr, cu orice preț. Aceasta e resortul ce-l face să abandoneze iremediabil teoria și critica, a căror frecvențare i se pare impostură și insuportabil efort. Aceasta e resortul ce limitează proza la "simplă" notație, fiindcă tot restul e suspect și dincolo de orice puteri. E resortul ce elimină din expresie mărcile emfatice și anulează din ordinea biografică orice merit ce impune vieții o conduită retrasă și demnă, în lipsa vocației de martir sub comuniști. În fine, imperativul adevărului acordă viață și opera până la confuzie și le apropie până la expresia ultimă a platitudinii care e dialogul lui Gilică cu Gilică și vorbăria incontinentă.

Mai mult de atât nu se poate, iar ce rezultă nu mai poate fi obiect de suspiciune și nici exaltare de sine. Imperativul adevărului, altfel spus, acordul sinelui cu expresia lui, nu a venit în niciun moment ca o revelație deplină, ci s-a impus în timp ca o limitare de sine tot mai exigentă, un proces ce descrie trajectoria implacabilă despre care vorbesc mai sus. Livius Ciocârlie e între scriitorii rarei ce și-au dat lor însile o coerentă literară și biografică până la confuzia planurilor. E semnul cel mai limpede al elecțiunii.

PORTRET DIN ANII '80 SMARANDA VULTUR

În 1978, când m-am întors la Timișoara, Livius Ciocârlie era vedeta absolută a lumii universitare timișorene și începea să fie și una a lumii literare. Publicase *Realism și devenire poetică*, o carte ce familiariza cititorul român cu teoriile critice și literare la modă, legate de semiotică, de formalismul rus, de Tel Quel, de Roland Barthes, Julia Kristeva și alți promotori ai unei noi direcții în înțelegerea literarului și a analizei și criticii textului. Era vorba mai ales de textualism, de lansarea noțiunii de scriitură (*écriture*), de producerea *poetică* a textului ca infinitate ce o unea cu lectura, actual critic însemnând nu un raport de putere și autoritate, ci unul de prelungire a creației. Mai târziu, chiar de la următoarea carte, *Negrul și alb*, acest efect de lectură, dar și de potrivire spontană, avea să se vadă, criticul Livius Ciocârlie trecând de la expunerea cu metodă la un tip de analiză care vorbea despre plăcerea împărtășită a textului.

Se prea poate ca acest debut în critică, foarte bine primit și încununat cu premii literare să fi fost ceea ce a fost și din rațiuni de carieră universitară, pe care o concepea în termeni de înnoire, răspunzând astfel și așteptărilor numeroșilor studenți care îl adulau. Pentru că, aveam să descopăr foarte curând, dincolo de statura profesorului care a creat – mai mult nevrând, decât vrând – o școală, una de tip aparte – omul avea, a avut întotdeauna și are mult farmec. Intrău în joc, desigur, și competența, originalitatea profilului intelectual, darul de a vorbi inteligent și convingător, semne de obicei ale unei bune inserții culturale și ale unei științe a adaptării la situație. O anume detașare, un umor care s-a accentuat, în timp, ca pavăză la toate, dar și ca o formă de a pune un diapazon la orice exces posibil, însotit de către calități ale competitivității cu eleganță prezentei, iar prestigiul câștigat – cu o discreție și o aură misterioasă, care atrageau ca un magnet.

Cam aşa i-aș fi răspuns, la întrebarea "Cine e, dragă, acest Livius Ciocârlie de la voi, de la Timișoara?", academicianului Al. Rosetti, acum, de la distanță a vreo trei decenii. Mă întrebă cu o curiozitate scormonitoare, ce nu îl părăsise nici octogenar, în timpul vizitelor pe care i le faceam la București (îmi era un foarte special mentor, prieten și îndrumător de doctorat), după apariția volumului *Mari corespondențe*, în care Livius Ciocârlie scrise despre dialogul epistolar Rosetti – Călinescu. Nu îmi amintesc cu exactitate ce i-am răspuns atunci, dar știu că îi vorbeam elogios despre Tânărul, pe atunci, profesor și scriitor Livius Ciocârlie.

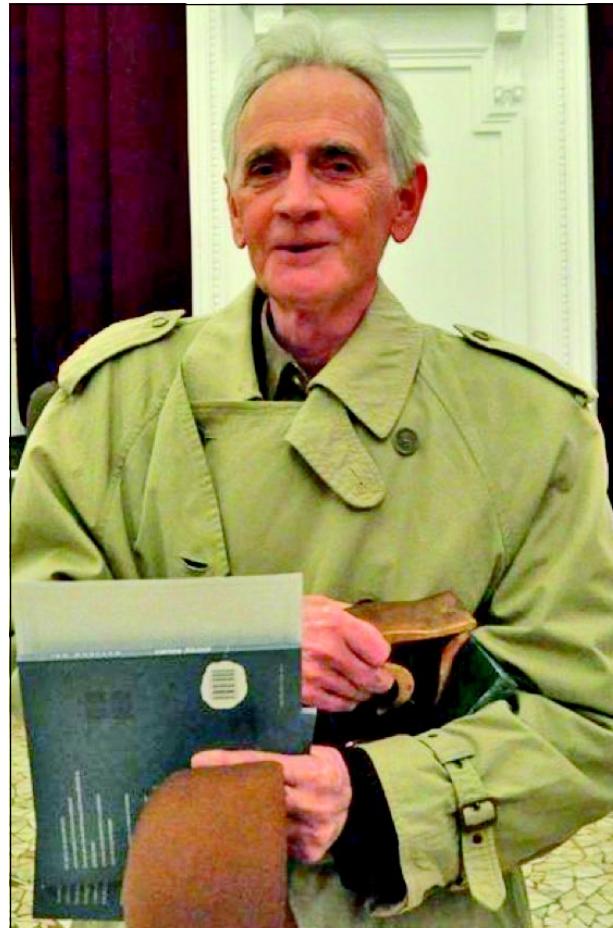
Cum am studiat la București, și nu în orașul natal, nu i-am fost studentă, ratând de la foarte puțină distanță acest lucru, pentru că în anul plecării mele spre capitală începuse să funcționeze o secție de franceză la facultatea de filologie a Universității timișorene. Îmi amintesc de un curs despre Victor Hugo, la care am asistat din curiozitate, total diferit de formula clasică de predare; luasem și ceva notite pe care le mai am acasă. Era dintre profesorii timișoreni de atunci cel mai aproape de imaginea pe care mi-o făcusem despre profesorul de literatură în mediul universitar bucureștean, poate și pentru că era un produs al acestuia. De la catedră făcea echipă bună cu soții Gyurcsik; mi se părea că au un stil intelectual comun și nu întâmplător se respectau reciproc și se frecventau și în afara facultății.

Aveam să îi descopăr treptat și chiar să devin prietenă cu unii dintre cei mai buni studenți ai săi, așa scriitori și intelectuali reputați, precum Vasile Popovici, Mircea Mihăies, Adriana Babeti, Rodica Binder, Delia Vasiliu Șepetean, Marcel Tolcea, Daniel Vighi, Doina Pașca Harsányi, care i-au rămas fideli intelectual, și nu numai, și cu care se poate mândri. Ne întâlneam cu toții sau grupați după interese pe la Cercul de semiotică, la cenacluri și colocvii, la revista *Orizont*, la *Teatrul de Păpuși*, pe la unii și alții acasă, acolo unde mai erau oaze reconforteante de dialog, forme discrete de rezistență și, ni se părea nouă, libere de constrângeri ideologice și de riscuri prea mari (dosarul de securitate de la CNSAS al domnului Ciocârlie și al altora dintre cei invocați aveau să arate că era o iluzie, ce-i drept, necesară și fertilă la timpul ei).

În aceste mici societăți ale curajului lipsit de mari riscuri și al prietenilor bazate mai mult pe afinități decât pe interese, s-a creat cred contextul potrivit pentru ca, după 1989 și mult timp încă, să ne aflăm de aceeași parte a baricadei. Domnul Ciocârlie era peste tot unde accepta să fie prezent, fermentul catalizator și punct de atracție, în ciuda unei oarecare discreții a prezenței și a unui tip de civilitate și polițe care impuneau și creau limite. Îl eclipsa uneori doar Șerban Foarță, îl secunda, cât timp a mai fost la Timișoara, Sorin Titel, o zonă a prietenilor adulți și scriitoricești pe care o cunosc mai puțin, dar o admiram de la distanță.

La Sibiu, la Colocviile revistei *Transilvania*, organizate în intervalul de care vorbesc (anii 70-80) de Mircea Tomuș, aveam să îi cunosc pe alți doi prieteni ai lui Livius Ciocârlie, Lucian Raicu și Sonia Larian, la care să adăuga trioul de elită clujean Mircea Zaciu, Ion Pop, Ion Vartic (poate și Aurel Sasu?), oameni de care mai târziu l-au legat prietenii trainice sau sporadice. Tot acolo veneau cu regularitate Mihai Zamfir și Dan C. Mihăilescu cu Tania Radu, cei din urmă din generația mea, încă foarte tineri.

Nu a durat mult până ce vremurile să devină tot mai întunecate și lipsite de speranță, cărțile – cenzurate fără milă, cei buni – marginalizați sau îndepărtați din viața publică. Livius Ciocârlie nu era membru de partid (comunist, desigur, pentru că altul nu exista), circumstanță agravantă, la care se adăuga mai mult sau mai puțin vizibilă hărțuirea de către securitate, care îl considera nici mai mult, nici mai puțin decât spion. Iată, aşadar, câte ipostaze diferite conține portretul artistului la tinerețe și cât de importante sunt contextele pentru a înțelege toate acestea. Lipsește din ce evocam mai sus, cel al vieții de familie, pe care scriitorul însuși l-a transformat într-o sagă personală, în care portretul se împlineste și completează, prin crearea treptată a unei mitologii proprii, scut față de exterior, vast câmp de proiecții și joc scriitoricesc, în care viața se lasă treptat devorată de literatură, adică ceva ce poartă marca Livius Ciocârlie.

SĂ MAI VEDEM ADRIANA BABETI

Cred că am citit, în timp, sute de pagini în care erau aniversați mari scriitori. Unele aveau de-a dreptul un iz de formol, altele, de obicei studii academice, înțepeneau de fadoare. Iar textele ceva mai sprintare, scrise la persoana întâi, lăsau să se strecoare o ciudătenie. Deși cei care și-l amintea pe sărbătorit o făceau întotdeauna cu afectiune și recunoștință, în paginile acelea era vorba, de fapt, în primul rând despre ei. Oare de ce? Și oare de ce n-o să fiu nici eu în stare să scriu altfel, decât tot așa, acum, la aniversarea lui Livius Ciocârlie?

Mai mult ca sigur, dom' profesor nu-și mai aduce aminte de o secvență petrecută acum vreo 43 de ani. O pun pe hârtie pentru ca LC să afle de ce acel moment a contat atât de mult pentru mine. Știu că o să se mire, ba chiar o să râdă și o să spună, ca de atâtea ori, că nu și-a propus să fie un bun dascăl, că era ba inhibat, ba indiferent în relația cu studenții, că nu dorea de fapt decât să fie lăsat în pace, că nu prea avea energie pentru mari și mici comunicări cu tinerii. Și totuși.

Nu cred să fi fost studentă la franceză care, în taină, să nu se fi îndrăgostit de LC, într-o combinație subtilă și perversă de admiratie intelectuală și delicată seducție, asezionate cu o imensă naivitate, ba chiar prostie. Profesorul a repetat mereu în interviuri că nu voia să facă prozelii în ale semioticei sau psihanalizei literare și că, de fapt, toată povestea cu teoria l-a plăcut rapid. Dar când la seminar pronunță (prin

'71-'72) cuvinte sacre precum *Semnificant, Text, Inconscient*, zeloasele din bănci, cu creierii explodați de concentrare și fără să priceapă prea multe, simțeau ca-n transă că în fața lor a pogorât însuși Roland Barthes.

Cât despre atracție și farmec, pot să spun doar că ele iradiau cu atât mai intens cu cât LC nu își propunea să fie seducător, cum ar fi făcut aproape orice Tânăr lector arătos. Dar armata de fete din amfiteatru îi privea pierdută în admirare eleganța simplă a vestonului (asortat cu vesta de lână fină și cravata), delicatețea sobră a figurii, toată postura corpului longilin, care degaja un amestec difuz de agilitate sportivă și lentoare obosită. Geaba se auzeau dinspre catedră fraze savante despre Diderot și Nerval, despre Flaubert și Rimbaud; masa feminină nu avea decât ochi. Iar imaginația o lăzina, de parcă de la pupitru ar fi cuvântat Alain Delon sau Marcello Mastroianni. Azi să spune, fără să clipesc – Jeremy Irons.

Parcă-l văd pe LC citind ce scriu aici cu atâtă tupeu și uimindu-se amuzat de ce chip frumos răsare (nu-i al său/ al său e oare?). "Măi, să fie!", probabil că și spune. Pentru că au trecut atâtă an și pentru că suntem atât de departe de toate, dar și unul de altul, pentru că știu că umor are când mă audă la telefon cum îl salut bănățenește tocmai când se simte mai bucureștean ("bună dzăua, dom prăfiesăr"), mă risc (cum spune jună generație) și merg mai departe.

Recunosc: am stat de străjă, ca un soldat credincios, la cursurile și seminariile lui LC, exact ca toate celelalte fete, fără să mă abat de la regula generală: admirare, fascinare și prostie. Numai că se mai adăuga ceva. Din orgoliu, din ambiație sau din naiba stie ce alt resort voiam să fiu băgată în seamă. Doream ca LC să mă remарce. Fiindcă eram încă de pe atunci foarte mioapă, îl vedeream ca prin ceată când se aseza la catedră. Știam cum arată de aproape, aşa că la ore ciuleam doar urechile, încordată să nu-i pierd vreun cuvânt, vreau frază, vreau sens. Luam notite plină de zel, îl urmăream în paginile revistelor literare, la cenacluri și cercuri științifice. Voiam să fiu ca el, să o iau pe urmele lui, doar-doar m-o vedeau cu alii ochi.

Semnificant, semnificant, referent? Executat! Text, context, intertext? Bifat! Nu pricepeam întotdeauna mare lucru, dar – din snobism – mă dădeam de-a casei. Deși nu-mi ceruse nimeni (și cu atât mai puțin LC), citeam în draci structuralism și semiotică din cărți și reviste franțuzești procurate cu greu, conspectam conștiincios, ba chiar înjghebam mici analize pe care mă agitam să le prezint prin seminarii sau la cerc. Doar, doar... Și? Și nimic. Nimic, din simplul motiv că pe LC nu-l mai prea interesa marea teorie literară. Dar, cu disciplina și încrâncenarea în raniță, nu-mi păsa. Odată apucată de-o treabă, nu m-am lăsat până nu am dus-o până-n pânzele albe în anii 80, când și grupul Tel Quel, și Roland Barthes erau blânde amintiri chiar și în Franța.

Ce voiam să-i demonstreze de fapt lui LC? Că nu sunt mediocră și banală, că lectia lui era învățată și purtată în triumf, împreună cu Delia Șepetean, până în colecția Studiilor a Editurii Univers. Dar de presimt, am presimt încă de atunci, din ultimul an de facultate, că drumul era cam închis, oricără să fi perseverat. Alte erau zările spre care se îndrepta deja LC. El voia de fapt să scrie literatură, nu să o paraziteze cu fel și fel de comentarii. Numai fortă să fie! Și-atunci chiar n-am mai știut ce să fac. Scriam și eu un fel de proză căznită, plină de ifose, pe care îmi era jenă să i-o arăt. Am încropit rapid un eseus-proză-poem despre Saint John Perse, din care tocmai tradusese *Prietenie de print*. M-am înfățișat cu el într-o după-masă, în cabinetul unde LC avea consultații, i-am dat cele trei pagini care mi se păreau epociale și l-am rugat să-mi spună ce crede.

Am stat încordată ca la examen, cu ochii țintă la el. Nu i se ctea nimic pe figură. A pus foile pe birou și a îngăimat: "mda". Ce să înțeleg? M-a privit zâmbind și a spus: "Nu-i destul să scrii bine". Apoi a adăugat: "Ar mai trebui ceva viată", dar n-am fost prea atentă la ce-a mai urmat, fiindcă "scrii bine" mă anesteziașe total. Eram sigură că despre scrisul meu era vorba. Cât despre ironia din voce, pe moment, ea a trecut razant pe lângă urechile mele. LC s-a ridicat în picioare, semn că întrevaderea se încheia. A apucat snopul de chei de pe birou și l-a aruncat brusc în aer, foarte sus. După care l-a pris în pumn cu multă îndemânare, rotindu-și rapid mâna, cumva smucit și viguros, ca un băiat. A râs scurt și a zis: "Să mai vedem". Am râmas năucită pe corridor, fără să știu ce-ar fi trebuit să simt: speranță sau deznașejde, bucurie sau neliniște.

Și aşa, de atunci încocace, vreme de 43 de ani, fără ca LC să bănuiască și fără să-i pese de asta, mă străduiesc să rămân cumva în amfiteatru, în sala de seminar, în cabinetul lui de consultații. Deși de multă vreme nu-i mai calc pe urme, lectia pe care mi-a ținut-o fără să vrea, fără să-și dea seama, a râmas vie. Nu scriu un rând, nu țin un curs sau o conferință fără să simt cum mă privește și cum, zâmbind, aruncă în aer un snop de chei, apoi îl prinde în pumn cu toată forță și-mi spune: "Să mai vedem".

DECEBAL VS. DECEBAL

ALEXANDRU BUDAC

Un prieten vinez care, când a venit prima oară în România, a vrut să cunoască țărișoara de la vest la est, și de la sud spre nord, mi-a povestit că l-au amuzat statuile dacilor din județul Hunedoara, unde toti arată pe soclu precum Conan Barbarul – etalări virile de pectorali, bicepsi, fâlcii încleștate, săbii scoase nelinișitor din teacă. I-am explicat că, de regulă, e reprezentată aceeași figură, a regelui Decebal, și i-am susținut observația referitoare la stilistica de fictiune *sword and sorcery* asociată strămoșului vesnic încruntat. La fel ca în cazul lui Dracula, nu știm să profităm de virtuțiile atestate. Decebal este unul dintre primele personaje de bandă desenată din istorie. Cum altfel ar putea fi descrisă Columna lui Traian dacă nu înrudită cu arta secvențială atât de populară în Occident și la japonezi, nu și la noi, din păcate (istorici și pasionați au tot remarcat acest aspect)? Probabil am avut o intuție din primii ani de școală, când preferam să citeșc reviste de benzi desenate despre războaiele daco-romane, în detrimentul literaturii stupide ieșite de sub pana lui Gligor Hașa. Propagandă era în ambele cazuri, doar că, la vîrste fragede, forma contează mai mult decât conținutul. Și Rahan, *fils des âges farouches*, cântă Internațională în numele Partidului Comunist Francez. Până m-am prins, cuțitarul blond făcea deja parte din biografie.

Sub aspect vestimentar, dacii ieșeau cam scămoșați: căciuli, cojoace, opinci, nimic deosebit, puteai vedea garderobe identice în orice sat. Din filmul *Columna* (1968) reținusem că străbunii nu se prea spălau, iar printre cetele noastre încăierate în curtea școlii circula o apociră potrivit căreia romanii se ștergeau la fund cu papirus, pe când dacii, cu mai puțin patriciana frunză de brusture (detaliul nu stărnește interesul istoricilor, deși tare as vrea să știu cum rezolvau daco-getii problema, pentru că de buretele în vîrf de băt al urmașilor lui Aeneas am aflat într-o timp). Zamolxe nu avea trăsături distincte, spre deosebire de zeitătile dezinhibate greco-latine. Romanii, în carele lor sportive, platoșe musculoase prevăzute cu sfârcuri și buric, coifuri fluturându-și panașul fantezist, îmbrățișați de Sophia Loren în *The Fall of the Roman Empire* (1964), intrau în scenă triumfal, însă câștigul estetic nu compensa lașitatea lui Traian, care și-a răpus adversarul prin emisari, nu la trântă dreaptă. Chipurile dacilor se confundau în efigia viteazului Decebal, pe când Traian râmânea un împărat șters, reprezentat invariabil cu breton de tocilar și mâinile în sus, probabil din pricina disperării, odată trecut podul lui Apolodor din Damasc. Firește că Dochia s-a transformat în stană de piatră când a simțit în cosițe mâna violatorului imperial (dacă frumoasa era fiica regelui, cum de pleca singură cu oile la păscut, prin munți? În legende românești, până și prințesele stau la ceaun).

Să înțelegi că școala te îndoctrinează, sufocându-ți mintea într-un cocon de basme ridicolă, face parte dintre deliciile maturizării

în România. Scapă cine poate. Dinamitarea profesionistă a mitologilor naționale presupune un alt gen de performanță. Iconoclastul Dan Alexe a scris o carte jubilator-idiosincrată. Cu ochi de François Vidocq la excesele de pe mai multe meleaguri, gata să comită, la rândul său, altele, Dan Alexe, cosmopolit, poliglot, *bon vivant*, lingvist și călător, nu publică pentru indicele Hirsch, ci își gratulează propriul hedonism adresându-se celor sătui de poliloghiile etnocentriste. Nu am citit de mult, în română, o carte atât de fascinantă și de contradictorie, de erudită și de narcisistă, de entuziasmantă și de dezamăgitoare totodată ca *Dacopatia și alte rătăciri românești* (Humanitas, 2015).

Dan Alexe găsește unghiuri de atac testate de alți demistificatori, cum ar fi Georges Bataille și Roland Barthes, dând lovitură de grătie fetișurilor metafizice și oculte românești într-o manieră savant-jucăuș. Lingvistica este arma lui preferată. Însoțită de vocație și curiozitate, se dovedește eficientă precum o macetă în deschiderea de drumuri prin jungle semantice. Denunță, când amuzat, când îndărjit, prin demonstrație elegantă sau, dimpotrivă, prin execuție sumară, barbarisme, comportamente, complexe și resentimente, abordându-le orchestrat din perspective antropologice, etnologice, sociologice, economice și de filozofia culturii, uitând că, la vânătoarea de stereotipuri, trebuie să verifici mai întâi dacă nu duci vreunul cu tine.

Avem tradiție în reportajul de călătorie, jurnal, memorialistică, scrisori mai mult turcești, decât persane. Când se întoarce la vatră, românului îi place să se laude cu bucatele servite la mesele altora și cu blugii cumpărăți direct de la tejheaua moștenitorilor lui Levi Strauss, însă călătorii cu vieți interesante și talent la aranjarea lor în pagină sunt greu de găsit. Dan Alexe chiar a avut experiențe aparte dincolo de frontierele României. Acestea nu transpiră numai din povești despre confluence lingvistice și colecționarea de cărți rare, ci, mai ales, din cascadorii – se strecoară printre călugării de la Athos, învață surate din Coran ca să și salveze viață, înființează un post de radio în Afganistan, cunoaște nemijlocit tot felul de subculturi balcanice, e prezent în timpul conflictelor cauzașiene – ce amintesc de aventurierii altor epoci.

Cunoaștem afirmația lui Herodot – trunchiată, scoasă grosolan din context, în manuale – referitoare la "cei mai viteji și mai drepti dintre traci". Tot ce povestește grecul în continuare despre geti și traci merită descoperit pe cont propriu, în bibliotecă. Până la Dan Alexe nu am întâlnit în cultura română pe nimeni care să afirme dezvoltă că scrierile lui Herodot au mai multe în comun cu tradițiile poetice străvechi, decât cu istoria, deși, în mediile academice occidentale, să faci distincția e de bun-simț. Când am aflat, nu tocmai de mult, că "părintele istoriei" (alt clișeu onctuos), înțeleasă drept disciplină analitică, ar fi mai

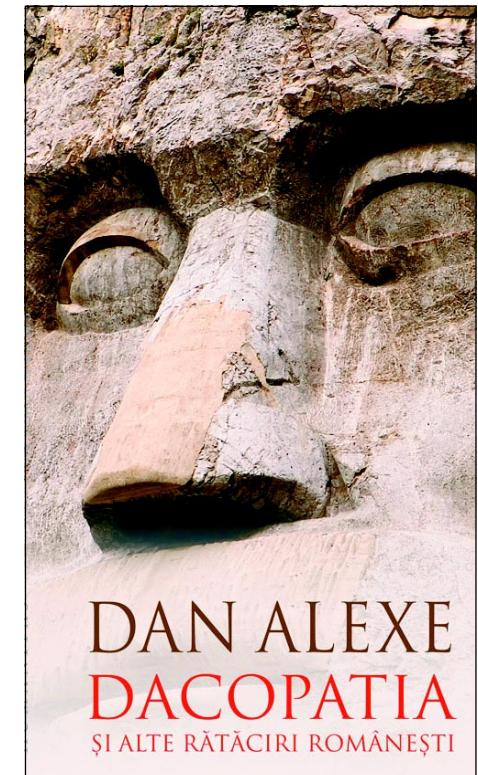
degrabă Tucidide, m-am lămurit de ce *Historia* se citește ca *Război și pace*. Nici Dan Alexe nu consideră observațiile lui Herodot surse documentare credibile. Inclusiv termenul "daco-geti" are conotații flotante, deoarece grecii și latini nu se oboseau să deosebească popoarele barbare, atribuindu-le nume și trăsături generice.

Stim foarte puține lucruri despre religia lor, iar despre limbă, mai nimic. Contra dogmelor dacopăi, cărora obsesiile ultranationaliste ale lui Nicolae Densusianu, traducerile măsluite ale lui Vasile Pârvan și etnolinguistică lui Mircea Eliade le-au conferit aură mistică și credibilitate științifică în același timp, "în istorie și în lingvistică, diversitatea este regula". Îndelungatul proces de latinizare a dus la unificarea vocabularului, și aceasta relativă. Latina era limba administrativă și nu, aşa cum susțin dacopăii falsificatori de plăcuțe, limba preluată de cuceritorii de la daci. Unde sunt berzele și varza de odinioară? Prin Albania. În secțiunile dedicate cuvintelor și expresiilor problematice – "deva" și "sauro", "geti" și "sägeată", "zână", "zmeu" și "balaur", "farmec" și "Talpa-iadului", "București" și "Balotești", "pulă" și "pizdă", printre altele – Dan Alexe cercetează fondul lexical comun românei, albanezei și altor limbi, slave, balcanice, ironizând purismul cercetătorilor indigeni, menit a ne plasa în companii culturale mai tanțoșe. Nu sunt lingvist, aici nu dau verdict. Am citit ca într-un roman politist, dar detașat, despre pletora de rădăcini indo-europene și uimitoarele permutări de sufixe, prefixe, desinente. Discuția rămâne deschisă. Aștept să văd cine îi va da lui Dan Alexe o replică la fel de coerentă.

Decebal nu era fiul lui Scorilo, și nu s-a sinucis ca să scape de prizonierat la Roma. Stela de pe mormântul lui Tiberius Claudius Maximus, decurionul care l-a decapitat, spune altă variantă, mai puțin eroică. Primim și vesti îmbucurătoare: nu suntem singuri pe lume. În jurul nostru, în toate culturile măruntele, complexate și cosmetizate prin efecte speciale protocroniste, bântuie mari bărbați, izvoare de ADN strămoșesc și puritate rasială.

Pe Dan Alexe nu-l preocupă doar trecutul, ci și prezentul: felul cum ne exprimăm în vorbire/pe rețelele de socializare, perlele academicienilor responsabili de DOOM/DEX, apetitul românesc pentru teoria conspirației, relațiile de familie tradiționale, sufocante, portretul robot pe care îl facem tiganilor, fără să le cunoaștem limba și istoria, lipsa noastră de cultură politică, evidentă în isteriile rusofile, anti-occidentale (la stânga), și idealizarea pioasă a capitalismului, acompaniată de maniheismul "stânga înseamnă comunism" (la dreapta), mituri urbane precum aşa-zisă boemă de la Vama Veche (e consolator să vezi că nici alții nu înțeleg în ce fel insalubritatea ostentativă poate trece drept expresia vieții trăite artistice).

Uneori, încrederea în opinia personală o ia înaintea documentării. Într-adevăr, Freud

a vrut să-i asigure psihanalizei, adesea pe ocolite (asta și din pricina antisemitismului), un statut științific și, cu timpul, școala sa a căpătat caracter sectar – orice abatere de la doctrină era aspru sanctionată –, s-au tainuit eșecuri terapeutice, dar să afirmi că a fost o escrocherie și că Freud "a inventat toate cazurile pe care pretindea că le explică" mi se pare, vorba lui Mark Twain, o exagerare. Pe ce bibliografie se bazează Dan Alexe? Cunoaștem identitățile multora dintre clientii de pe Berggasse 19, mai ales că medicii vienezi își pasau nevrozicii, iar unele paciente ajungeau până în Elveția, la Dr. Jung, care se culca cu ele, în căutare de arhetipuri, presupun.

Dan Alexe admiră popoarele cauzașiene și balcanice, unde găsește bogate influențe lexicale – diatribele azvârlite spre englezismele din română ascund parșiv un dinte împotriva contaminărilor culturale americane –, și un machism ce îi vine ca o mănușă de box. Își formulează răspicăt misoginismul. Bunăoară, când analizează etimologia cuvântului "nevăstuică", îi laudă pe "dârjii afgani, care știu cum să strunească o femeie". Cinic, având în vedere ce pot păti acolo nevestele, dacă nu se lasă strunite. Pentru Dan Alexe, femeile, jucării "cu craci design", bune numai de agătat pe plajă și dus la IKEA, se împart în "nordica", "franțuoica", "englezooica", "românca" și.a.m.d.. Odăta ce le-ai dibuit instrucțiunile de utilizare pe zone geografice, poți cânta la ele după pofta inimii. Nu lipsesc confesiuni impardonabile la un gentleman: "Am trăit odată episodic cu o femeie (rea, se înțelege, și cu extazul inferior) [...]. Chiar nu ne interesează. Cu asemenea daco-săgeți, Dan Alexe pune la loc mentalitatea patriarhală, tribală, demonată în celealte pagini din volum. Mă surprinde că nu-și dă seama.

O carte atipică în România, și totuși, foarte românească, despre ticuri și peltile românești. Nu poti ignora *Dacopatia*. Niciodată dacă ești dacopat.

ÎN CUMPĂNĂ GRATIELA BENGA

Au trecut (deja) cinci ani de când Robert Ţerban a publicat *Moartea parafină*, carte care a punctat, fără dubiu, maturizarea lui literară. Cinci ani de tăcere, întreruptă în răstimpuri de câte un poem făcut cunoscut în diverse medii. Era limpede că Robert Ţerban nu poate sta departe de poezie și era o chețiune de timp până să dea tiparului un nou volum. Dar poetul timișorean nu are nesațul dubios al cohortei de cărți îndărătnic înseriate. Își dă un răgaz de respirație și clădește răbdător, exersat, cu stâruință. De aceea, de la *Cinema la mine-acasă* încoace, cărțile lui Robert Ţerban dau senzația unei construcții ordonate. Neprecipitate. La fel este și *Puțin sub linie* (Cartea Românească, 2015): arată măsura chibzuită cu care se tratează temele grave.

(DIS)CONTINUITĂȚI

Puțin sub linie continuă *Moartea parafină* prin faptul că surprinde drama omului care (își) vede timpul. Dar, totodată, se desparte de volumul precedent pentru că mută un accent esențial. Primul și penultimul poem din *Moartea parafină* mărturiseau cu îndărjire nevoia poetizării. (La rândul ei, *Cinema la mine-acasă* debutează cu un ciclu de poeme numit *Poezia*.) În schimb, *Puțin sub linie* pune, de la bun început, problema orientării existenței. A freneticiei dezagregării și a posibilei reașezări: "uneori mi-ar plăcea să știu dinainte/ cum vor sta lucrurile/ cele mărunte/ de zi cu zi/ nu celelalte/ [...] mi-ar plăcea să știu unde-i pus radarul/ dacă e închis sau nu la pâine/ dacă vor ieși toate petele de pe haina dusă la curătătorie/ dacă va fi o iarnă mai lejeră ca iarna trecută/ mi-ar plăcea să știu unde naiba mi-am pus cheile/ pașaportul/ [...]/ măruntișuri din astea/ care încet încet devin coșmaruri/ pe ele trebuie să le aștepți cu mâna ridicată/ dar nu ca un milog/ nu ca un cerșetor/ ci ca unul îngropat de viu/ care nu-și poate lua locul în propria viață/ decât scormonind/ scormonind/ scormonind" (*Cum stau lucrurile*).

La o primă lectură, poemele par să fie crochiuri independente, pornite de la un detaliu de familie, dintr-o frântură a memoriei sau dintr-un impuls meditativ. Linile vizuinii lui Robert Ţerban se deschid spre reflecția asupra inconsistenței echilibrului existențial. Tema esenței și a dispersiei în fluxul demential de zi cu zi vertebrează vizuirea, construită pe raportul instabil dintre figurile care ordonează existența și forțele care o destramă. Apare un poem despre seriozitatea ludică a copilului, *Bărcuțe de hârtie* sugerează regimul ambiguu al subiectului uman care, indiferent de vârstă, se află într-un spațiu de graniță, unde mișcarea se confruntă (și se confundă) cu dispariția. Pentru a-și recalibra perspectiva asupra realității, eul are nevoie de activarea propriei memorii, aşa cum se sprijină și pe experiențele vii ale prezentului. Insule de amintiri prilejuiesc constatări simple, dar dincolo de ele se ghicește tainica armonizare a copilului cu viața/ moartea (*Fața brodată a unei perne*). O proiecție în viitor descoperă cum trupul nu mai e carne, ci "umbra ce bâjbâie/ în căutarea unui trup/ care s-o crează/ mai Tânără" (*Fiul meu, fiul tatălui meu*). Chiar

dacă rămâne, într-un anume fel, credincios pământului, trupul e fidel mai ales sensului care se împlineste în el.

ECHIVALENTĂ ȘI ASIMETRIE

Ar fi de așteptat ca pivotarea spre iubire (mai cu seamă în ipostaza ei paternă) să ocupe, măcar din când în când, prim-planul. Dar dragoste și nostalgia ingenuitații sunt strâns legate, prin corzi subterane, de conștiința trecerii. "Crina adună castane în mijlocul curții/ și e fericită că există un pom/ care face ouă maro/ mă bate gândul/ să îi spun adevărul/ dar le-a așezat deja în cuibare/ și așteaptă să vină păsările/ ca să scoată pui" (*Pomul din mijlocul curții*). Oricât de intensă, iubirea paternă nu se poate desprinde de ideea sfârșitului (așa cum se vede în *Hemoragie*). Cei doi termeni ajung să se identifice într-o echivalență clasică a literaturii: *ars amandi* = *ars moriendi*. Nici măcar strigătul fetitei în noapte nu poate sterge identitatea tensionată dintre pulsul ritmic și disoluția microcelulară intuită de instanța poetică, așa încât "nu mă amestec în visele ei/ moartea n-are ce căuta acolo" (*O înimă*). Sau: "îmi privesc copiii cum mușcă fericiti din ele/ cum pudra de zahăr le desenează mustăcioare/ cum obrajii le sunt umflați ca la broscoi/ și mă pufoșește plânsul/ mama mă mângâie pe cap/ și îmi șoptește:/ Dumnezeu ne încearcă/ așa cum se încearcă prăjiturile în cupor/ ca să vezi dacă sunt/ sau nu/ destul de coapte" (*Prăjitură*).

Lipsește însă al treilea termen al clasicei identități, *ars scribendi*, trecut acum în umbră. Față de echivalența primilor termeni, a devenit asimetric. În *Top de hârtie*, scrisul e refuzat, de vreme ce nu (mai) poate decanta tumultul lăuntric: "nu pot să-ți dau umărul meu/ ca să plângi pe el/ dar un top de hârtie am oricând pentru tine/ amice/ atât de pragmatic au sunat cuvintele tale/ încât tentația de a te pocni cu pumnul/ nu m-a părăsit/ nici acum după două săptămâni/ dar ăștia din balanță cică se dezechilibrează greu/ și rar fac lucruri aşa de nasoale/ încât viața de după să li se pară o eczemă purulentă/ ce li s-a localizat pe obraz/ mi-e jenă să recunoști că am luat hârtia/ și nu am pus-o pe foc/ [...] n-am dat-o la copiii să o deseneze/ dar nici n-am scris-o/ cum ți-ai fi dorit/ poate/ și cum/ sincer să fiu/ m-a tot apucat de mai multe ori pofta să fac/ am frecat bine fiecare coală/ până când a devenit pufoasă ca o batistă/ cu care mi-am șters lacrimile de fiecare dată când/ bărbatul care ți-ar fi tras una/ dispără fără urmă/ cum mai dispar/ uneori/ știi să tu/ bărbății".

Poemul ar fi trebuit transcris în întregime, fiindcă respingerea scrisului se produce într-un proces excelent translat (la nivelul sugestiei) dinspre narativ spre reflexiv. Altă dată, poezia e (doar) un act de supraviețuire, incapabil să producă miracole. Iată ultimele versuri dintr-un poem intitulat *Un pod*: "n-ăștept nimic când în fața mea/ stă așternută hârtia/ cum nimic altceva nu ăștept/ când sunt pe un pod/ decât să mă treacă dincolo/ sau să se prăbușească" (*Mic și luminos*).

DOUĂ INIMI

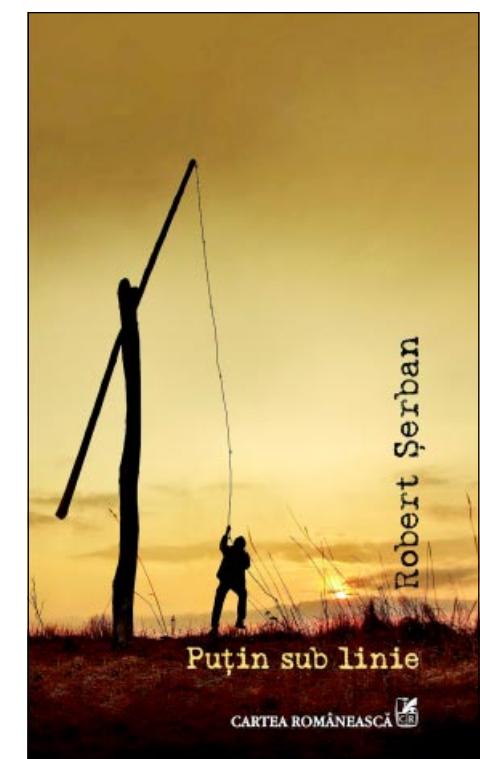
Deși vizibilă și în celealte volume, vulnerabilitatea eului e asumată fără opreliști. În *Puțin sub linie*, narrativizarea austera a discursului nu e menită să ascundă nesiguranța. Dincolo de notația concretelor, se întrevăd dilemele, temerile, mirările. Sau nostalgia armoniei interioare. Istoria obiectivă este interiorizată prin exerciții (in)voluntare de sensibilizare. Poetul poate plângere amară, dar fără să-și de-plângă, vreo clipă, slăbiciunea. Nu prin lamento se exprimă trăirile, nici prin tragicism emfatic, ci printr-o vulnerabilitate provenită mai degrabă din asumarea precarității constitutive decât din vreo slăbiciune patologică. Pe fundal, "fugit irreparabile tempus" se poate intersecta, chinuitor-ironic, cu o (iluzorie) *Străluminare* – de vreme ce în faimoasa serie Mad Max se vede cum, odată cu vârsta, "părul se transformă în coama unui leu".

Poemele par să se iovească dintr-o inimă dedublată (*Aici și aici*), dar nu este vorba de o modalitate de explorare prin care autoanaliza să se facă din exterior și să se reflecte într-o confesiune falsă, manipulatorie (așa cum se întâmplă în *garda de corp* a debutantului Merlich Saia, de pildă). La Robert Ţerban dedublarea e efectul unei hipersensibilități reactive, care îi permite să distingă cât de aproape se află viața de moarte. Linia dintre echilibru și destrămare se șterge aproape cu totul, permitând o nouă re-cunoaștere a realului.

Sfat pentru un tată bătrân, bunăoară, nu e doar o lecție de întoarcere spre sine, ci și poemul unei terorizante revelații (care hrănește *Puțin sub linie* în întregul ei): "nu te mai juca atât cu viață/ ai îmbătrânat și tu/ acuși îți trebuie ochelari mai tari/ acuși crește pentru picioare umflate/ răspunsuri săltărețe la săru' mână, nenea ori la ce bine arătați azi/ [...]/ însă miraculos va fi că o să te descoperi/ pe dinăuntru/ și că niciodată nu vei mai uita de tine/ niciodată/ vei află că ai ficat rinichi vene stomach/ pancreas artere vezică mațe înimă/ și vei începe să le porți de grija/ și să le iubești ca pe niște copii/ iată minunea/ vei fi din nou tată la bătrânețe/ și/ din căte te cunosc/ unul răbdător și atent/ [...]/ și vei obloji/ te vei ruga să nu vrea niciunul dintre ei să iasă afară/ și îi vei purta în tine mai grijuilu ca o mamă/ va fi greu/ tot mai greu/ cu baston/ cu cărje poate/ cu dragoste și frica/ ce vor fi una".

Într-un timp care abia mai acceptă extincția ca problemă a reflecției cotidiene, *Puțin sub linie* caută să găsească morții un sens. Dar nu izbăvirea îl preocupă pe poet, cât statul în cumpănă pe muchia tăioasă dintre viață și moarte. Acuta perceptie a timpului (conceput ca un *inter-itus*) stârnește un frison, trezește gânduri și analogii, fixează privirea asupra unei prezente sau amplifică senzația absentiei.

Cu toată acumularea detaliilor precise ale cotidianului, se insinuează în poemele lui Robert Ţerban absorția analitică a întregului, care include (și) frumosul de la temelia lumii. Că e strecurat într-o coajă de portocală (*O nouă viață*) sau se reflectă în oglinda translucidă a cerului (*Oglinda*), frumosul este expresia unei autentice propensiuni spre metafizică – chiar dacă urmele ei abia se mai vad în condiția tragică a însinguratului care ia laptopul drept "ușita asta de ieșire" și "se roagă seară de seară/ la ecranul mic și luminos/ ca la o icoană".

DE LA PROZAIC LA POETIC

Total pare a fi familiar în *Puțin sub linie*, așa cum totul se poate încărca la un moment dat (alunecos) de neprevăzut. Imaginea cea mai banală e semiotizată prin asociere neașteptate, atenția e deviată dinspre perceptibil spre imperceptibil, pentru a reveni imediat la câmpul senzorial și a-l oculta, în același timp. Un detaliu nesemnificativ se deplasează firesc spre metaforic, redimensionând realitatea prin alte înțelesuri: "citesc eliot/ văd printre versuri/ ca printre dune/ ziua de mâine/ când voi merge la baschet și voi alerga întruna/ după o minge care seamănă foarte tare cu pământul/ și pe care o arunc cu o singură mână/ mă umple de fericire sudioarea ce-mi siruie pe corp/ de parcă m-aș boteza/ în ea/ iarăși și iarăși/ sudioare mai sărată ca apa/ în care mii și mii de oameni s-au înechat/ aproape/ foarte aproape de mal/ în timp ce pământul devine/ sub ochii lor/ o minge pe care încercau disperați să o prindă/ să o atingă măcar/ cu o singură mână" (*Ziua de mâine*).

Se vede că nu pretextul discursului provoacă emoția (și nici poziționările sentențioase din câteva poeme), ci modul în care banalitatea este manevrată și direcționată spre un declic fertil. Percutant. Limpezimea narrativă (sau picturală) inițială se pierde prin filtre succesive, fiindcă – luate fiecare în parte – imaginile pot fi sec-realiste, dar ansamblul pe care-l formează devine poetic. Nu ornamente caută poetul și nici imagini care să maximizeze efectul. În schimb, îl interesează să creioneze (în combinația dintre limbajul fluent și candoarea tristă a mesajului) direcții *puțin sub linie*. În locul focalizării, al capturării unei imagini, apar linii de fugă. Acestea fac ca familiaritatea să se înfioare de reflecții tulburi (din care erupe, de altfel, tensiunea lirică), să se potolească și să vibreze iarăși. Iar emoția crește odată cu fiecare secvență de poveste.

Poezia este un act de maturitate prin care se profilează incertitudinile individuale, dar care vrea să atingă consistența universală. De aceea, inventarul subteranelor ființei e materia primă a poemelor din *Puțin sub linie*, în care indispozițiile cotidiene ascund veritabile probe existențiale, iar gesturile mărunte, la fel ca iluziile, deghezează provocării tainice ale vieții/ morții.

ÎN CĂUTAREA "ULTIMULUI" MATEIU ALEXANDRU ORAVITAN

"Ce operă frumoasă această carte. Nu poate fi vorba de un roman. Este cu siguranță însă o admirabilă poveste. Sunt unele cărti care nu se sfârșesc acolo unde le moare eroii. Ele păstrează, dincolo de copertă, o nevăzută retea de fibre care le leagă de vis și viață și le adâncesc mai târziu în memorie alături de tristețile și lucrurile propriului tău trai".

Aceste considerații alese ale lui Mihail Sebastian asupra *Crailor de Curtea-Veche* pot fi lesne transmutate pentru a descrie recentul volum semnat de Ion Iovan dedicat autorului acestui roman canonic. *MJC*, biografia ficționalizată a lui Mateiu I. Caragiale, este rezultatul unei viviseții a textului matein care îl scoate la față și a inferiorității de a-și depăși condiția și acutul complex de inferioritate. După *Portretul unui dandy român și Ultimele însemnări ale lui Mateiu Caragiale, însoțite de un inedit epistoliar, precum și indexul ființelor, lucrurilor și întâmplărilor*, efortul deja binecunoscut al lui Ion Iovan de a îl readuce pe Mateiu Caragiale ca prezență indiscutabilă în canonul literar românesc atinge apogeul în *MJC*, văzut ca o ediție definitivă a lucrărilor anterioare care gravitează în jurul acestui subiect.

Asemenea profilului *Crailor* conturat de Sebastian, cartea lui Iovan nu e tocmai un roman, deși poate fi lesne citit în interiorul granitelor genului. Strădania autorului are mai multe mize: pe de o parte, realizează un demers minuțios de arheologie – confruntă principalele dezvoltări istorice din epocă cu pagini atât ale celui pe care îl aduce în prim-plan, cât și mărturii valoroase ale contemporanilor asupra subiectului său; pe de altă parte, Ion Iovan construiește un parcurs diaristic al ultimului an de viață al "ultimului Caragiale", ajungând până la confundarea condeiului cu al protagonistului său într-un izbutit exercițiu de îmbinare a ficționalizării cu scrierile deja existente, însă precare sub aspect cantitativ.

Prima parte, *O lume pentru Mateiu*, este o pseudo-biografie romanțată a acestui personaj contrariant și un pretext ideal pentru practicare unei ficțiuni de înaltă ținută. Talentul de necontestat al lui Ion Iovan constă în a umple goluri din întortocheata biografie a subiectului său cu inserturi ficționale de impact, însă pe deplin ancorate în realitățile istorice ale timpului. Proza este punctată periodic atât de considerații autentice "ale unor autori neașți la "dramaturgul neamului" sau la fiul său, «cel mai reacționar scriitor român», cât și de "genuina expresie a tatălui sau insolita subiectivitate a bastardului". Prima parte este, aşadar, un colaj atent de surse și de inspirație născută din atașamentul față de figura lui Mateiu Caragiale. Limbajul utilizat este lucrat cu maiestrie, mai ales sub aspectul vocabularului și al modalităților de expresie specifice epocii.

Un exemplu concret poate fi regăsit chiar în episodul nașterii protagonistului: "25 martie – în casa prihănitei Maria de pe strada Frumoasă se naște un prunc. Din flori. Pe la prânz, chiriașul Ion Luca merge ex benevolentia la Starea civilă și declară zămislirea. Îl însoțește ștabul Smedeanu de la Monopoluri, care se impune nas ad-hoc, dând prenumele său progenitului. Pedant, simbriașul plășii de Verde caligrafiază în catastif apelativul copilașului, adăugând un superb și mut u final: Mateiu". Statutul de "copil din flori" îl va urmări toată viața pe protagonis, care va căuta prin orișice mijloace să își plăsmuiască un profil demn de straturile

superioare ale societății. Paginile acestei părți din carteau lui Ion Iovan surprind gradual auto-transformare a lui Mateiu Caragiale într-un personaj parcă desprins din propriile sale scrieri. Faptul că el este construit și redat aici sub forma unui protagonist la granița ficționalului încadrează volumul *MJC* în paradigma postmodernă. Cititorul are în față o (auto)teatralizare a sinelui influențat și determinată de stigmatul unei formări precare sub aspectul sprijinului familial.

Lupta personajului lui Ion Iovan este una a desăvârșirii prin forțe proprii. Frustrarea provocată de lipsa aportului patern este contrabalanșată de căutări interioare ce culminează cu faurirea unei genealogii fantasmagorice, cu tot bagajul cultural de rigoare: "Acestă obârsie trebuie găsită, își spune liceanul, care simte sânge albastru curgându-i prin vene. Să începe o cercetare minuțioasă pe ramurile arborelui genealogic al spitei părintești". Tânărul Mateiu e previzibil pasionat de istorie, mai cu seamă de heraldică ("schitează întruna steme, umple cu ele un întreg caiet"), și de aproape nimic altceva, spre consternarea tatălui. Desăvârșirea sa ca individ în societate devine crez absolut și filtru prin care se cere contemplată întreaga sa activitate.

Atitudinea superioară și dandysmul ("un dandy impecabil, asta se străduia să fie") devin trăsături care se cer bifate pentru supraviețuirea în interiorul propriei plăsmuirii a sinelui. Definitorii pentru formarea personajului se dovedesc ieșirea din mahala odată cu sfârșitul copilariei, studiul heraldicii, un scurt, dar intens parcurs berlinez în compania tatălui și descoperirea scrisului, refugiu în urma senzației de imensă deznaștejdje provocată de figura tatălui: "Eram cât p-aci să fiu legatarul unei moșteniri frumușele; tatăl meu mi-a sterpelit-o. Acei bani mi-ar fi schimbat cu desăvârșire viață; pierderei lor mi-a fost fatală". Dezideratul împlinirii sub aspect social îi potențează fascinația pentru orice și regal sau nobiliar; o scenă remarcabilă este achiziționarea unui melon probat de printul de Wales într-un magazin berlinez: "un fetru sobru, britanic, model clasic al fraților Bowler. Nu se va despărți niciodată de el, fascinat de posesiunea unui lucru care, prin atingere, devenise regal".

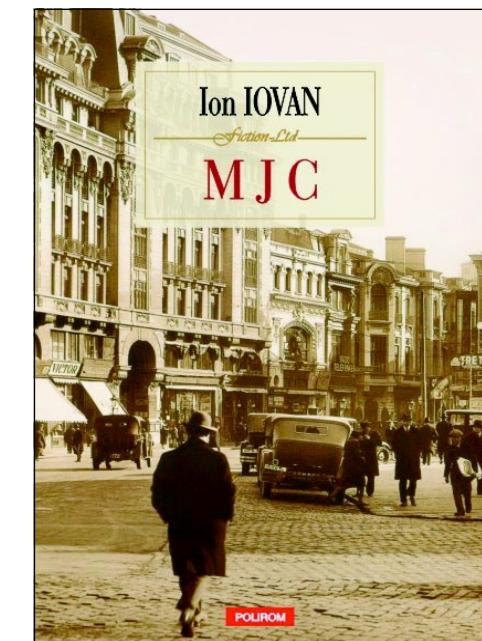
Traiul în București după experiența berlineză îl aduce în pragul colapsului, însă îi și potențează creativitatea prin contemplarea aspectelor existenței sale curente: "Un crai de Curtea Veche se simțea, exilat într-o

epocă de care trebuia să se apere, înălțând în jurul său ziduri masive de dispreț, salvând pe această cale amarele bucurii ale orgoliului său solitar". Căutarea oricărora mijloace de parvenire este încununată numai de reușite minore, care nu îl multumesc pe deplin – ocazionale aparții în revista *Viața românească*, o scurtă șefie de cabinet ministerial și mariajul cu Marica Sion, mai în vîrstă decât el cu un sfert de secol, "un mariaj formel, desigur", care îi va aduce "ceva stare, o casă boierească în strada Robert de Fleurs și o moșioară în buza Bărăganului".

Urmează cufundarea sa fermă în spațiul literaturii, culminată cu scrierea capodoperei sale. La apariție, cunoaște un scurt moment de desăvârșire supremă: *"Craii de Curtea-Veche"* e pusă într-adevăr în vânzare pe 28 martie. Abia întors de la moșie, Mateiu ține în mâna primul exemplar. Îl întoarce pe toate părțile, inspectează fiecare pagină. (...) Ce zî! Critica este aproape în unanimitate de partea sa; volumul reprezentă, astfel, un succes care nu va mai fi depășit, în ciuda încercărilor ezitante din anii ce vor urma. Însuși autorul va constata trăinicia operei sale: "N-ar șterge nimic, n-ar adăuga nimic. (...) Lirica, epica se topesc, stilul e durabil". În lipsa capacitatii de a depăși ori chiar egala *Craii*, protagonistul lui Iovan se adâncește în studiul închipuitei sale nobiliare prin arhivele Brukenthalului și își făurește un standard pentru moșia de la Sionu, pe care îl arborează când e la fața locului (asemenea monarhului britanic), dar și un blazon; elaborarea acestuia demonstrează exersarea spiritului său creativ într-o manieră inimitabilă: "Lucrează la blazon în maniera în care-și construiește și romanul: pas cu pas, alegând simbolurile, cântărind compozitia, revenind, adăugând subtilități. Romanul înglobează ingredientele heraldice, precum heraldica pe ale romanului".

Deși autosuficientă, prima parte a volumului lui Ion Iovan este completată de *Însemnările jubileului*, un jurnal recreat al celui de-al cincizecilea (și ultimul) an din existența lui Mateiu Caragiale. De la 1 ianuarie 1935 și până pe 16 ianuarie 1936, penultima zi de viață, Ion Iovan reconstruiește însemnările diaristice ale subiectului său, împingând rețeta practicată până acum la un alt nivel: persoanele întâi se suprapun, iar cernelurile celor doi se împletește într-un palimpsest inedit – moșta cufundării ultime a lui Iovan în universul "ultimului Caragiale".

Jurnalul redă apexul dimensiunii

senioriale a lui Mateiu, devenit un veritabil nobil pe moșia de la Sionu, pe care se străduiește să o dichisească în maniera domeniilor nobiliare din Occidental *belle époque*. Căutările neîncetate în arhive după strămoși iluștri care nu există și erodarea mariajului sunt alte motive recurente în aceste pagini. Însemnările diaristice, deși magistrale ca exercițiu ficțional și de reconstruirea parcursului zilnic al protagonistului, devin previzibile și ușor repetitive de la un punct; totuși, merită menționată afirmația personajului Caragiale surprins în ipostaza de renunțare la literatură: "La urma urmei, de ce să consumi încipuiri? E chiar lipsit de gust! Beletristica îți iese în cale precum o damă strident vopsită. Cum să acompaniezi aşa ceva?" Tot în categoria elementelor care salvează partea a două poate fi încadrat și dialogul mascat dintre autor și personaj: "Mă gândesc că din viața mea nu se poate face roman; viața mea nu are mai deloc epică. (...) Dar aş searbădă cum pare, aş acorda biografie mele decorațiile tuturor suveranilor".

Volumul lui Ion Iovan este demonstrația ultimă a potențialului epic al vieții lui Mateiu Caragiale. Autorul nu numai că își contrazice astfel definitiv personajul, dar îl și transformă într-un caz unic în cultura română și un etalon după care poate fi abordată condiția acelei selecte tagme intelectuale a cărei operă transcende detăsat în longevitate figura autorului.

¹ Polirom, Iași, 2015, 512 p.

atent al actului creației, în ciuda faptului că este direct implicată în acesta.

Deși redactează "jurnalul" la persoana întâi și apare constant în dezvoltarea spectacolului, protagonistul detăsat nu e Alina Mazilu, ci regizorul Alexander Hausvater, surprins magistral aici, cu potențialul unui personaj literar de primă mână. Hausvater are capacitatea de a previzualiza spectacolul, rupe convenții, lucrează în manieră inedită și provoacă reacții neașteptate, însă atent calculate în cei cu care lucrează, conturându-se astfel ca părinte spiritual al prezentului op. Când scrie despre cartea Cristinei Modreanu, *Măștile lui Alexander Hausvater*, Alina Mazilu își probează nu numai talentul de recenzent, dar mai ales cel de portretist; în viziunea sa, Hausvater se confundă cu teatrul însuși: "Cartea surprinde foarte bine universal aparte care este Alexander Hausvater. Citind, mă gândesc că teatrul nu se poate face decât din dezechilibre, că trebuie să existe crize și să nu-ți fie frică de ele (...). Teatrul adevărat și arta, în general, nu sunt comode, burgeze, instituționalizate. Teatrul te frige!"

Debordând de sensibilitate, feliile de viață adunate în cartea Alinei Mazilu trădează o realitate adesea ignorată: efortul creației este nucleul dur al vieții însesei. (Al. O.)

¹ Editura Diacritic, Timișoara, 2014, 148 p.

ZILELE JUDECĂȚII

Dincolo de valoarea pur documentară și de conservare a unor instantanee de viață predestinate efemerului, ce rost își poate regăsi publicarea unui jurnal de repetiții? Este întrebarea de la care pleacă Alina Mazilu în deschiderea volumului *Judecata de locul mortului*¹, iar răspunsul acesteia atinge numai vârful unui aisberg pe care cititorul îl are în față: "o sărbătoare a clipei, (...) o celebrare a senzorialului."

În fapt, cartea Alinei Mazilu este mai mult decât atât. Autoarea oferă un colaj de însemnări zilnice și interviuri în jurul realizării controversatului spectacol *Judecata / Das Urteil* la Teatrul German din Timișoara, plasat sub semnul "complexității ființei umane". "Jurnalul" oferă pretextul unei teatralizări a sinelui și permite resuscitarea principalelor etape de creație în manieră organică; în anumite momente, stilul este unul pur romanesc, cu suspans, humor și dramă deopotrivă. Apar considerații atente asupra a ceea ce ar trebui să fie teatrul ("... sugerează realitatea. Miza nu e aici reproducerea realității, ci (re)crearea ei") și întreaga gamă de mutații interioare presupuse de activitatea în cadrul acestei arte. Alina Mazilu reușește să se exteriorizeze într-un observator

PERSPECTIVE LIRICE

ALEXANDRU RUJA

TREPTE EXISTENTIALE

Suntem tentați, sub presiunea unei viziuni grevate de preconceptii, să considerăm poezia unor oameni de cultură care s-au manifestat fundamental creator și în alte domenii decât poezia, ca fiind impregnată exclusiv cultural, în umbra unor influențe și emergențe care vin puternic pe filiera culturală, și să nu vedem, deci nici să acceptăm, o poezie care ar putea izvorî și dintr-o trăire directă în orizontul literaturii, dintr-o mișcare a existenței generatoare de poezie pe coordonata afectivă. Mai pe scurt spus, se consideră a fi o activitate secundă, venită cumva într-o complementaritate a celei dintâi, considerată esențială, și fără o substanță suficient de consolidată care să-i dea autonomie valorică. Falsitatea unei asemenea piste de a privi poezia este confirmată, de cele mai multe ori, de valoarea poeziei. Când cele două dimensiuni se intersectează, suntem în prezența unei poezii de rezonanță originală și de penetrare imagistică, în care imaginarul livresc se unește benefic cu prospețimea cadrului poetic izvorât din trăire directă.

În aceste coordonate se desfășoară poezia lui Mircea Muthu din volumul *Trepte* (Eikon&Scriptor, Cluj-Napoca, 2014). Simbolul treptelor se multiplică în poezia lui Mircea Muthu. Fiind în esență unul ascensional, acesta nu-și degajă sensul în spațialitate, ci, cu precădere, în temporalitate. La o primă privire, *treptele* sunt decenale și marchează arcuri de timp: *Graffi* (1994 – 50) – *Esente* (2004 – 60) – *Umbre* (2014 – 70).

Poezia lui Mircea Muthu este tăiată în forme arhitecturale, nu echilibrate, ci stilizate în mișcarea elegantă a cuvintelor. "...poetul/lăsa săurgă-n valuri tulburi/poezia – canal de scurgere, unic" (poetul). Sub această formă a așezării limpide se simte, însă, vârtejul turbionar al gândirii și afectului. ("Întoarce oglinda și ceasul spre perete:/ a fost destul..."). În "oceanul de cuvinte hrănitor cu sânge", cum scrie undeva poetul, se caută esențele, așezarea pe trepte, semnificația etapelor în drumul existențial sub zodia destinului. Chiar și imaginea mai așezată și calmă, sub semnul iubirii, este torsionată de fiorul trecerii (2. dragoste).

Trimiterea spre constante culturale, spre topozuri sau aducerea lor în simbolistica poeziei (Bizanț, Orient, Kavafis, Alexandru, Ahile, Pan, Zorba, Neptun, Olimp, Heraclit, Mégara, Coimbra, Alexândria, Ulise, Penelopa, Narcis, Densuș, Empedocle) se asociază cu suful meditativ asupra momentelor de cumpăna în traiectul existențial supus eroziunii timpului. Există în poezia lui Mircea Muthu o curgere livrescă în sensul unei relaționări cu semne ale marii poezii și al păstrării unui nivel elevat textului poetic, atât în structura, cât și în semnificația sa. Un *remember* este dedicat lui Kavafis și este scris cu parcimonie, concentrat, aşa cum și Alexandrinul și-a scris și și-a rescris poezia. Jurnalul liric lusitan, având în centru două repere, culturale și naturale – Coimbra și oceanul (cu toate simbolurile acvatice: "jocul delfinilor", "vărateca ploaie"; "orizontul spart de pescăruși"; chiar "Poezia doarme pe un fund de mare", iar balconul e "suspenzat deasupra oceanului") este încărcat deopotrivă de tensiune culturală și relaționare cu naturalul. Apoi, motivul și simbolul cărtii au o mare frecvență în poezie. "Ale mele sunt cărțile și tăcerea/ sunt vinovatul surberb..."

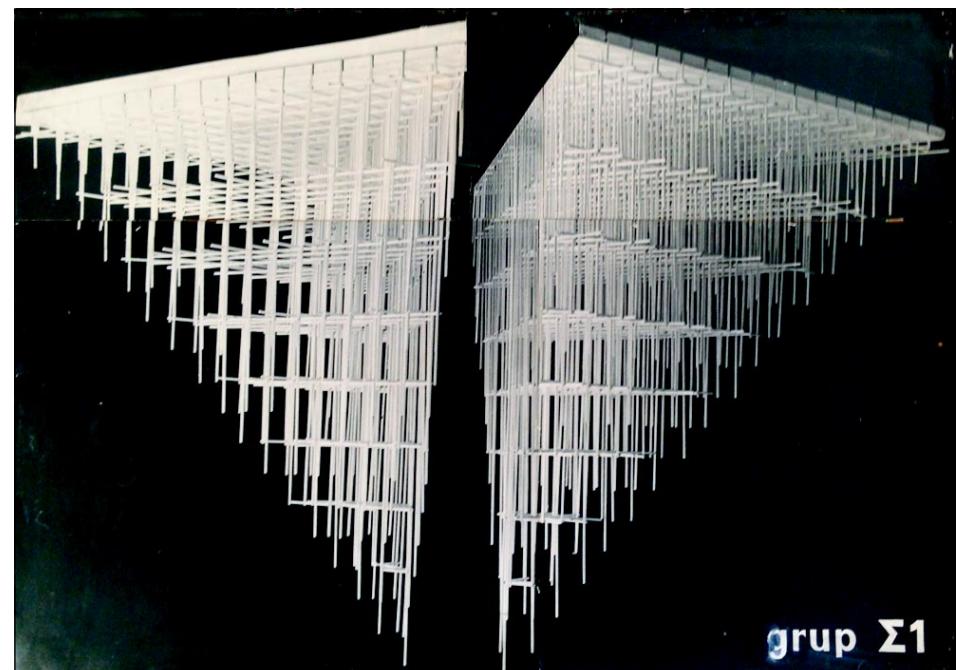
Lui Mircea Muthu îi repugnă discu-

sivitatea în poezie. Poemele sale sunt lucrate, cizelate, într-o ceremonie a scrisului care nu se abate de la respectul datorat cuvântului și forței sale de semnificare. Există expresii (metaforice, simbolice) care se detasează prin ondularea expresivă a cuvintelor, prin prospețimea semnificației, prin ineditul asocierii cuvintelor. Ușor aride, uneori, prin apăsarea prea puternică a liniei livrești, pline de pulsăția trăirii, alteori, poeziile din acest volum (într-un fel antologic) al lui Mircea Muthu curg când în ritmul mai lin al râului la câmpie ("și Mureșul își sfarmă doina multă"), când în cascade ori fluxuri și refluxuri de ape zbuciumate. Totul, pentru a marca un traject existențial, când așezat, când învolburat de tensiuni agățate de sentimentul tragicului, pentru că "timpul – subțire lama de cuțit,/ taie, aşază după bunul plac/ cuburi de zahăr lângă lămâi amare."(basilia).

O PANORAMĂ POETICĂ

Mai rare pasiunea, perseverența, dăruirea și insistența cu care a muncit, s-a luptat, la propriu, cu greutățile, și-a consumat timpul – într-o vreme în care altruismul este ca și absent, iar dăruirea pentru alții a devenit o raritate – Eugen Bunaru pentru a realiza această exemplară antologie de poezie a Cenaclului "Pavel Dan" din Timișoara – *Cuprins sau Un fel de Imperiu* (Editura Brumar, Timișoara, MMXIV, 586 p.). Poetul Eugen Bunaru este de cătiva ani buni un catalizator al cenaclului, un nume care atrage, în primul rând, prin prestigiul creației sale și reușește să mențină activitatea cenaclului în condiții deloc ușoare. Pentru că, dacă înainte de '89, cenaclul era un irezistibil punct de atracție, loc de infocare dezbaterei, generator de atitudini, dar și unul de afirmare și popularitate, astăzi nu mai are aceeași pulsă atractivă.

Cu atât mai de apreciat este efortul lui Eugen Bunaru în a deschide și a întreține la tinerii studenți din Timișoara apetitul cultural de participare la cenaclu. Antologia arată nu doar succesiunea generațiilor pe parcursul a mai mult de jumătate de veac, ci și construcția culturală/ poetică realizată în timp, un eşafodaj poetic valid, care dezvăluie o Timișoară a creației culturale. Antologia descrie și demonstrează, de fapt, o continuitate. Nu voi face aici o enumerare a poetilor inclusi în antologie, dar voi observa

grup Σ1

că se manifestă și acum o anume retinere în a scrie despre ei, în a comenta antologia, care nu este cu nimic sub valoarea altora apărute în alte centre universitare.

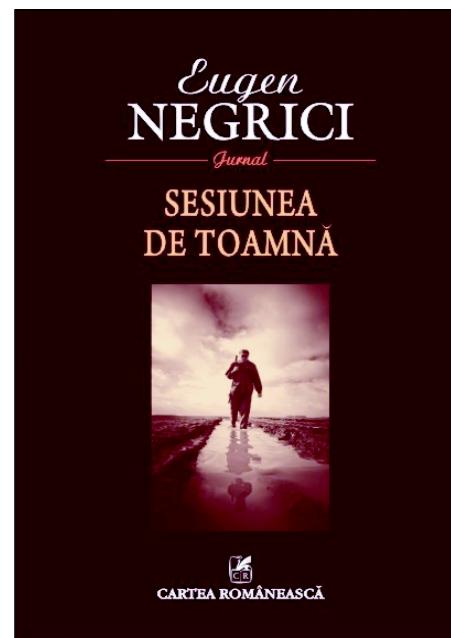
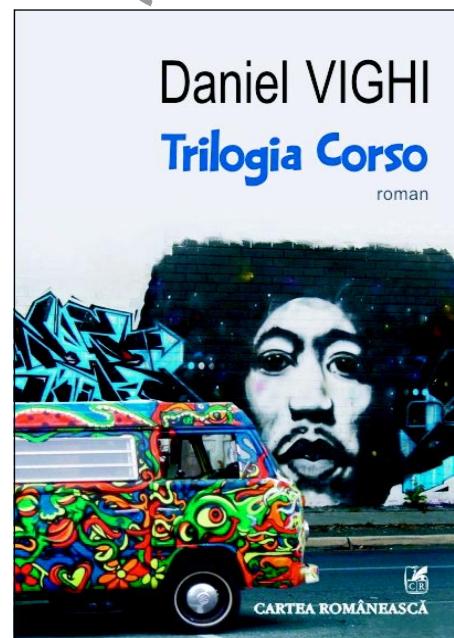
Există o anumită retinență, în condițiile de astăzi de neînțeles, de a promova și susține *partea din întreg*, cum intitulam mai demult sinteza de istorie literară din această parte de țară și de spațiu european. Adică, spre exemplu, în timp ce Clujul și-a sustinut și promovat poetii, Timișoara dă de ani buni semne de letargie, iar atunci când se fac totuși sinteze, chiar poeti cuprinși în această antologie lipsesc. Un semn de solidaritate intelectuală/ literară ar trebui să funcționeze și aici, în orgoliosul Banat, iar orgoliile exacerbate și nejustificate să dispară.

Există momente de coagulare și sublimare culturală de al căror impact și rezultat nu ne putem da seama decât în timp. Pentru literatură, în general, și pentru mișcare literară din Banat, în special, un asemenea moment a fost apariția Cenaclului "Pavel Dan". Nu pot să spun nici înțîmpătrirea, nici întemeierea, ci pur și simplu apariția, pentru că nucleul cenaclier a apărut din dorința unor tineri și foarte tineri atunci, majoritatea studenți, de a se întâlnii, de a citi din creațile lor, de a discuta aceste creații literare, de a exprima opinii, de a contribui la înnoirea literaturii. Locul a fost Casa de Cultură a Studenților, topos după care s-a

și numit cenaclul la început. Și, cum se întâmplă cel mai adesea, realitatea a luat-o cu mult înaintea scriptelor. Pentru că mult mai devreme decât s-a reușit consemnarea prin diverse hârtii, procese-verbale etc., cenaclul a funcționat, tinerii scriitori se întâlnneau, literatura scrisă de ei exista. La un moment dat s-a numit "Pavel Dan" (la propunerea scriitorului Ion Arieșanu).

Un nume devenit renume, un cenacl care și-a dovedit valoarea și importanța în marele timp al literaturii, menținându-și mereu tineretea, prin aceia care vin, în maturitatea care se apropie de senectate prin trecerea a peste jumătate de veac. Cenaclul era un spațiu al confruntărilor libere, un loc al tineretii creațoare, un mod de manifestare publică pentru tinerii studenți atrași de creația literară. Cenaclul era conectat cu mișcarea literară a tinerilor la nivel național, iar prima manifestare de anvergură a fost întâlnirea cu cenaclul "Junimea" din București, consemnată și de revista "Contemporanul" (1967). Antologia realizată, cu devotuine, de Eugen Bunaru arată din plin acest lucru; ea cuprinde poeti care, trecând în perioada tineretii pe la Cenaclul "Pavel Dan", onorează acum, prin creația lor, literatura română. Ca unul care am trăit și savurat momentul de grăție al începutului pot depune mărturie, evident literară, despre acest lung drum al distincției și al împlinirii.

ORIZONT A CITIT

SF & MORE

MARIAN ODANGIU

Anul acesta se împlinesc mai bine de patru decenii și jumătate de existență a *fandomului sf românesc*, ale cărui repere esențiale sunt, în orizontul începurilor, din 1969 începând cu *Convenția Europeană de science-fiction*, din 1994, apreciată drept una dintre cele mai reușite întăriri de acest tip din istoria *sf-ului* continental, cu participanți faimoși pe plan mondial, ca John Brunner, Peter Cucsko, Herbert W. Franke, Joe Haldeman, Moebius, Roberto Quaglia ori Norman Spinrad, își edifică pas cu pas poziționarea în literatura contemporană românească și nu numai. Cu alte cuvinte, într-un anume fel, își consolidează un profil ce a căpătat tot mai vizibil aspectul unui tip de *acțiune culturală* cvasiexclusivist rezervată, cu precădere, inițiatorilor, unul – ca să cităm o sintagmă celebră – *pour les enfants et pour les raffinés*, ce s-a extins mult dincolo de frunzăriile creației literare și include multiple forme de arte vizuale, manifestări socio-culturale variate, de la expoziții, spectacole și... revelioane, la ateliere, programe educationale consacrate tinerilor și tabere de creație, prezențe pluriforme în mediul virtual etc.

Dacă în perioada interbelică s-au ilustrat în perimetrul genului scriitorii nu neapărat de prima linie, precum Henri Stahl, Gib Mihăescu, Cezar Petrescu sau Felix Aderca, după război, spiritul mișcării a fost subsumat/subjugat – în inevitabilul context cultural al epocii – determinărilor ideologice, sub pretextul (al minteri, aparent generos!) de popularizare a "cuceririlor tehnico-științifice". Partea bună a lucrurilor a fost că *literatura sf* (redenumită, din rațiuni de "combatere a cosmopolitismului", *literatură de anticipație tehnico-științifică!*) s-a bucurat, totuși, de sprijin, chiar dacă puțini sunt autorii care au fost promovați cu volume individuale: nu au lipsit, în schimb, traducerile masive din literatura universală, nici culegerile de povestiri, antologiile, almanahurile și chiar revistele "de specialitate", care au permis, prin autori cu o anume notorietate, ca Ion Hobana, Romulus Bărbulescu, George Anania, Leonida Neamțu, Horia Aramă etc., nu doar supraviețuirea, ci chiar coagularea unei (noi) mișcări literar-artistice tot mai consistente, mai coerente, mai bine structurate.

Până într-acolo încă, în zilele noastre – este de domeniul evidenței –, *fandomul sf românesc* a început să iasă treptat din zona de nișă, să devină o ară culturală în sine, independentă, care funcționează după reguli specifice, a dezvoltat forme organizatorice autonome (ARSFAN – Asociația Română de Science Fiction și Anticipație și/ sau ARCA SF – Asociația Română a Cluburilor și Autorilor de Science Fiction) și canale mediatice distincte (redacții, publicații *on line*, edituri și colecții, cluburi de scriitori, traducători, promoteri etc.), are propriile mecanisme de autoreglare, după cum are și, inevitabil, propriile tensiuni și stări conflictuale; dar și, lucru deosebit de important, are un public aparte, tot mai numeros, pentru care, de douăzeci și cinci de ani, de pildă, funcționează și *RomCon - Convenția Națională a iubitorilor de sf&f din țara noastră*.

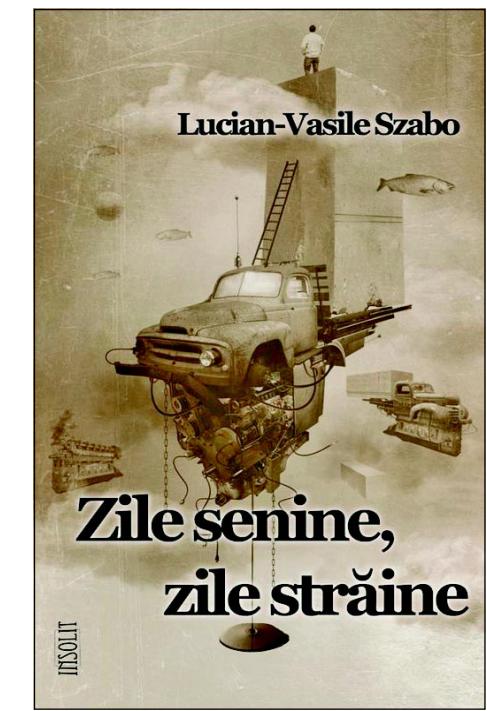
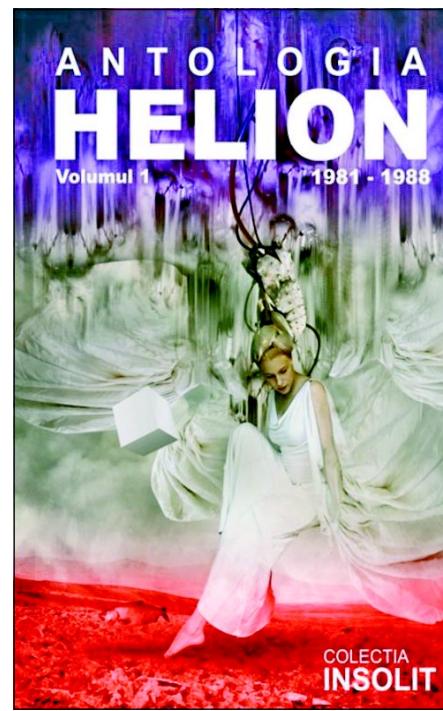
Mai mult, arhipelagul science fiction din România, cum i s-a spus, este din ce în ce mai conectat la ceea ce se petrece în lume, este inițiatorul unor competiții și concursuri,

reuniuni, dezbateri, simpozioane și chiar congrese de anvergură, ca, de exemplu, pentru prima oară în România, la Timișoara, *Euroconului – Convenția Europeană de science-fiction*, din 1994, apreciată drept una dintre cele mai reușite întăriri de acest tip din istoria *sf-ului* continental, cu participanți faimoși pe plan mondial, ca John Brunner, Peter Cucsko, Herbert W. Franke, Joe Haldeman, Moebius, Roberto Quaglia ori Norman Spinrad, își edifică pas cu pas poziționarea în literatura contemporană românească și nu numai. Cu alte cuvinte, într-un anume fel, își consolidează un profil ce a căpătat tot mai vizibil aspectul unui tip de *acțiune culturală* cvasiexclusivist rezervată, cu precădere, inițiatorilor, unul – ca să cităm o sintagmă celebră – *pour les enfants et pour les raffinés*, ce s-a extins mult dincolo de frunzăriile creației literare și include multiple forme de arte vizuale, manifestări socio-culturale variate, de la expoziții, spectacole și... revelioane, la ateliere, programe educationale consacrate tinerilor și tabere de creație, prezențe pluriforme în mediul virtual etc.

La un an de la întemeiere, în martie 1981, cenaclul/clubul timișorean *Helion* edita primul număr din revista cu același nume, consacrată *fanilor*, cu o subtitrare pe măsură, *fanzin*. Tirajele ei au ajuns la cifre imensibile astăzi pentru un *magazin*, totuși, de nișă: peste douăzeci și cinci de mii de exemplare distribuite integral, din 1984 până în 1990, inclusiv! Publicația s-a relansat în 2006, prin revitalizarea activității comunității de autori *sf* pe care o exprimă, și care, odată cu antologia apărută recent*, proiect al Asociației *Helion*, anunță un demers de mare ampolare, spectaculos prin unicitatea și coerenta lui, ce va cuprinde patru volume: trei antologii de proză și o culegere de articole de teorie și critică literară a genului. Editarea lor se va încheia în martie, anul viitor, și este menită să celebreze aniversarea a treizeci și cinci de ani de la momentul tipăririi primului număr.

Filosind criterii de exigență valorică fără sincope, "scopul acestei antologii – scrie autorul ei, Cornel Secu – este acela de a așeza în fața cititorilor o selecție de lucrări originale, atât în ceea ce privește proza, cât și teoria literară, care să probeze potențialul creativ al unei generații de helioniști și nu numai [...]. Selectia s-a făcut în mod cronologic, iar la autorii care au două sau trei povestiri antologate, ordinea de cuprindere este succesiunea aparițiilor". Simpla trecere în revistă a numelor prezente în acest prim volum (în ordine: Marcel Luca, Alexandru Ungureanu, Augustin Corneliu Giagim, Silviu Genescu, George Ceaușu, Dan Merișca, Lucian Ionică, George Terziu, Paul Eugen Banciu, Cornel Secu, Mihai Alexandru, Rodica Bretin, Mircea Pora, Wilhelm Jäger, Dan Predescu, Laurențiu Nistorescu, Lucian-Vasile Szabo, Dănuț Ungureanu, Constantin Cozmiuc, Ovidiu Pecican, Sergiu Someșan, György Mandics, Veress Szuszanna și Dušan Baiszki) îngăduie observația că, dintre multele pariuri pe care revista le-a avansat de-a lungul anilor, unul este, fără niciun dubiu, câștigat: *pariul cu literatura*.

În proporție semnificativă, autorii – "debutanți", unii dintre ei, în numerele de început – au devenit, în timp, scriitori profesioniști, sunt membri ai Uniunii

scriitorilor; deși au părăsit în bună măsură zona *sf*, ei au acum în spate un număr impresionant de cărți, o operă clar conturată, integrată cu drepturi depline în istoria literaturii române contemporane: Mihai Alexandru, Dušan Baiszki, Paul Eugen Banciu, Lucian Ionică, György Mandics, Laurențiu Nistorescu, Ovidiu Pecican, Mircea Pora, Lucian-Vasile Szabo, Dănuț Ungureanu.

În egală măsură, dincolo de pierderile naturale regretabile, alții continuă să se manifeste ca autori de literatură *sf*, susținători și promotori consecvenți ai fenomenului, actanți ai unei directii estetice de mare impact, cu importante contribuții la buna și corecta așezare a culturii naționale în context universal. Un argument îl constituie, bunăoară, cele peste patruzeci de premii naționale și internaționale pe care clubul timișorean le-a obținut până acum, notorietatea de care mulți dintre membri se bucură peste hotare. Ceea ce confirmă, înainte de orice, că *sf-ul* românesc, în general, și activitatea comunității timișorene în special, constituie baza unei veritabile *școli de creație literară*, teritoriul *science-fiction* fiind mai deschis, mai oferă și mai permisiv decât oricare altul pentru exersarea fără limite a inventivității artistice, a imaginației și creațivității.

În pofida restricțiilor și rigorilor specifice autogenerate, el reprezintă un mediu ideal de exprimare liberă a fantăziei, consecința fiind, *quod erat demonstrandum*, numărul impresionant de scriitori autentici cu "antecedente" într-un asemenea areal. Iar "operarea" în zona fantasticului, a oniricului ori realismului magic, la intersecția *science-fiction-ului* cu buna tradiție românească și universală, s-a dovedit, în nenumărate rânduri, mai mult decât fecundă pentru amplificarea diversității estetice a literaturii, în ansamblul ei. Mai mult – iar aceasta se va putea constata, neîndoileloc după ce va fi publicată antologia de texte de istorie și teorie literară *sf* – cristalizarea unui perimetru de reflexie (domeniul în care *mișcarea helionistă* s-a impus prin inițierea colecției *Biblioteca nova*: primul bulentin de teorie, istorie și critică literară *sf* din România) întregește contururile și conținutul fenomenului și acțiunii culturale a *fandom-ului* românesc, îi imprimă identitate și originalitate, deopotrivă.

Antologia *Helion* nu are doar un caracter recuperator, restitutiv: este un demers istoric, estetic și literar necesar, care desfințează multe dintre inertile (pre)judecăților valorice, deschide și permite publicului larg accesul într-un teritoriu al culturii contemporane considerat, pe nedrept, *de frontieră*.

* * *
Lucian Vasile Szabo este, de departe, una dintre figurile proeminente ale *fandomului sf românesc*, după cum a fost și este și unul dintre liderii marcanți ai cenaclului/clubului timișorean *Helion*, pe care l-a coordonat în postura de președinte (2009-2014) și, în mai multe rânduri, de vicepreședinte. Doctor în filologie, autor al unor lucrări importante despre Ioan Slavici, precum și al unor studii de etnografie, dascăl de jurnalistică și comunicare, eseist, traducător și ziarist, el a publicat un număr consistent de volume, o bună parte dintre ele (ca autor și/sau co-autor), consacrate deslușirii mecanismelor producerii evenimentelor din Decembrie 1989, de la Timișoara. Indirect, despre acestea din urmă este vorba și în noul său roman**: o "poveste" ce transfigurează propria experiență de investigație al unor fapte petrecute în perioada comunismului, experiență ce o asimilează în mod evident pe aceea în care autorul a fost implicat nemijlocit, pe parcursul eforturilor sale de a decripta adevărurile legate de începurile Revoluției Române, de la sfârșitul anilor '80.

Ater-ego al scriitorului, eroul cărtii, Laurian Sandor, jurnalist de anchetă la un ziar de provincie, *Glasul bănățean*, se obstinează să scoată la lumină atrocitățile comise de comuniști în anii de instaurare a puterii proletare, "crimele fostei Securități, ale Miliției și ale întregului sistem represiv". Povestea privind asasinarea, în anii '50, a șase bărbați și a unei tinere femei, suspectați de uneltire împotriva noii orânduirii, devine, pentru Lucian Vasile Szabo, un prilej de a radiografia și deconspira modul în care tarele vechii orânduirii s-au perpetuat, după arhicunoscutul principiu *la vremuri noi, tot noi*, au generat atitudini și forme de acțiune mult mai otrăvite și mai periculoase, afectând grav, în decenile din urmă, "tânără noastră democrație". Scris alert, într-o manieră nu foarte departe de stilul *policier*, cu sevențe narative scurte, directe, de un realism crud, fără complicații reflexive, romanul se asează, prin finalul ce atinge grotescul și sugestia parabolică (eroul este iremediabil mutilat de urmașii tortionarilor de altădată), în zona literaturii despre realitatea din imediata noastră vecinătate.

* Antologia *Helion*, vol. I (1981-1988), Ediție îngrijită de Cornel Secu, Colecția *Insolit*, Editura Eurostampa, 2015

**Lucian Vasile Szabo, *Zile senine, zile străine*, roman, Colecția *Insolit*, Editura Eurostampa, 2015

SASE CĂRTI DE PROZĂ

DISTOPIE LA PUTEREA A DOUA

Cel mai recent volum al lui Iulian Ciocan, *Iar dimineața vor veni rușii*, apărut în 2015, la Polirom, descrie o lume în care viitorul resuscitează trecutul viciat. Astfel, data de 25 iunie 2020 reiterează evenimentele din 28 iunie 1940. Luati cu asalt, moldovenii sunt nevoiți să aleagă rapid: să plece în România sau să se conformeze noii politici. Invazia topografică este însă dublată de o invazie identitară, declansatoare a unei crize a eului.

Dar aceasta nu e singura poveste din volum. Distopia imaginată reprezintă de fapt romanul unui Tânăr basarabean reîntors în vara anului 1995 de la studii din România în "Chișinăul devorat de o tranzitie nemilosă" (p. 7). Optimismul lui Marcel Pulpere este astfel curmat brusc și înlocuit prin descoperirea treptată a unei lumi a amoralității, de un grotesc excesiv, în care singura cale de supraviețuire (sau de îmbogățire) este îmbinarea cu succes a "pupincurismului cu machiavelismul și rapacitatea" (p. 195).

Ceea ce reușește Iulian Ciocan prin acest volum este să redea acel rău imuabil, adaptabil în orice epocă. Deși plasate în epoci diferite, cele două lumi descrise cunosc, în fond, aceeași anomalie. Că lucrurile stau întotdeauna dovedește finalul romanului. Săltat într-o dimineată de duminică de anchetatori, Marcel se trezește personajul-cheie într-un proces absurd, fiind acuzat că din cauza romanului său antistatal, *Ultima eliberare*, "oamenii vor să fugă din țară, oamenii se simt jigniți și ajung la spital, oamenii încep să creadă că țara noastră va dispărea" (p. 250).

Prin remodelarea cu migală a fiecărui palier al societății, precum și prin explorarea războaielor interioare duse de personaje, romanul trezește în cititor sentimentul unui peisaj distopic plauzibil. Dens și dinamic, *Iar dimineața vor veni rușii* e un roman care te fascinează și îmfoară deopotrivă, a cărui atmosferă te urmărește îndelung.

Iulian Ciocan, *Iar dimineața vor veni rușii*, Polirom, 2015, 251 p.

NOSTALGIE ȘI UMOR

Născute dintr-un dublu exercițiu (imaginativ și memorialistic), cele 30 de schițe, nuvele și povestiri reunite în volumul *Vânzătorul de apă colorată* al lui Cornel Nistea redau în mare măsură frânturi dintr-o lume de altădată. Însă, pe lângă revizuirea cătorva povesti scrise în decenile trecute, prospețimea temporală a unor proze prilejuiesc și redarea (ironică, desigur) unor fapte desprinse din contemporaneitate. E cazul, de pildă, al prozei *În căutarea absolutului*. Reîntoarsă la soțul său, Dina descoperă acasă un halat nou, drept pentru care își acuză soțul de infidelitate, descoperind apoi că halatul a fost cumpărat pentru ea, însă nu a apucat să-l îmbrace pentru că a plecat "cu italianul la Roma în chiar ziua aceea..." (p. 13).

Dincolo de diversitatea evenimentelor narate, povestile despre lumea rurală se pliază în fond pe două coordonate: nostalgia copilariei petrecute la sat și vitregiile la care regimul comunist i-a supus pe țărani. Mizând și pe tonul confesiv, Cornel Nistea imprimă textelor sale o puternică încârcătură afectivă: "Mi-era suficient să privesc munții, ca să mă cuprindă emoția lucrurilor trecute. Cum ajungeam la podul metalic care traversa râul, în minte mi se îmbulzeau tot felul de imagini" (p. 96). Emoția reîntoarcerii (fictive) în locurile copilariei este însă dublată de un umor în spatele căruia planează deseori situații dezolante. În *Copilul cu ghiocul*, după plecarea sătri, Tinu Iancului găsește în pădure un copil pe care îl va lua acasă și îl va îngriji până la

venirea tatălui său, care însă refuză să-și mai ia copilul, pe motiv că, odată obisnuit cu un trai bun, existența precară de la șatră l-ar ucide.

Cornel Nistea, *Vânzătorul de apă colorată*, Casa Cărții de Știință, Cluj-Napoca, 2015, 240 p.

ÎNTÂMPLĂRI CU ADOLESCENTI

Un prim aspect ce surprinde la romanul lui Cornel George Popa, *Ura*, este precizia cu care autorul radiografiază lumea precară și vulnerabilă a adolescenței. Plasată în anii '80 într-un cartier mărginaș al orașului, acțiunea îi are ca protagonisti pe cățiva tineri, ale căror vieți se transformă brusc sub influența unor experiențe mustind de sexualitate, inocență și violență. Astfel, existența cotidiană debordând de bătăi și meciuri de fotbal e estompată prin venirea în cartier a surorilor Acutunoae – Mariana, Silvia și Dorina. Chiar și bulversantele povesti despre prăbușirea a două planooare peste blocul lor, urmată la numai o săptămână de explozia unei butelii, devin insignificante pentru tinerii deveniți subit captivi unei pasiuni pustiuitoare.

Agrementat cu o serie de istorii individuale (cum ar fi, de pildă, generozitatea Ilenei față de bărbătași, "nebunia" Marianei nebuna sau nelipsita prezență din față blocului a lui Madam Piuaru), volumul de față reușește să redea o lume tulburătoare, în care furia și egoismul adolescentin se regăsesc perfect. Însă impresia unei lumi anti-utopice se diminuează odată cu sentimentul reîntoarcerii în propria adolescență, căci nu despre o tinerețe individualizată e vorba aici, ci despre una generalizată, în care fiecare dintre noi se poate regăsi.

Expresiv, mizând pe un limbaj autentic, precum și pe multitudinea digresiunilor, volumul se dovedește a fi o veritabilă poveste despre adolescență. Mai mult, scris cu franchețe, *Ura* este un roman energetic, viu, care nu doar redă niște evenimente fictive, ci dialoghează în permanență cu cititorul, oferindu-i șansa de a se simți chiar și el personaj.

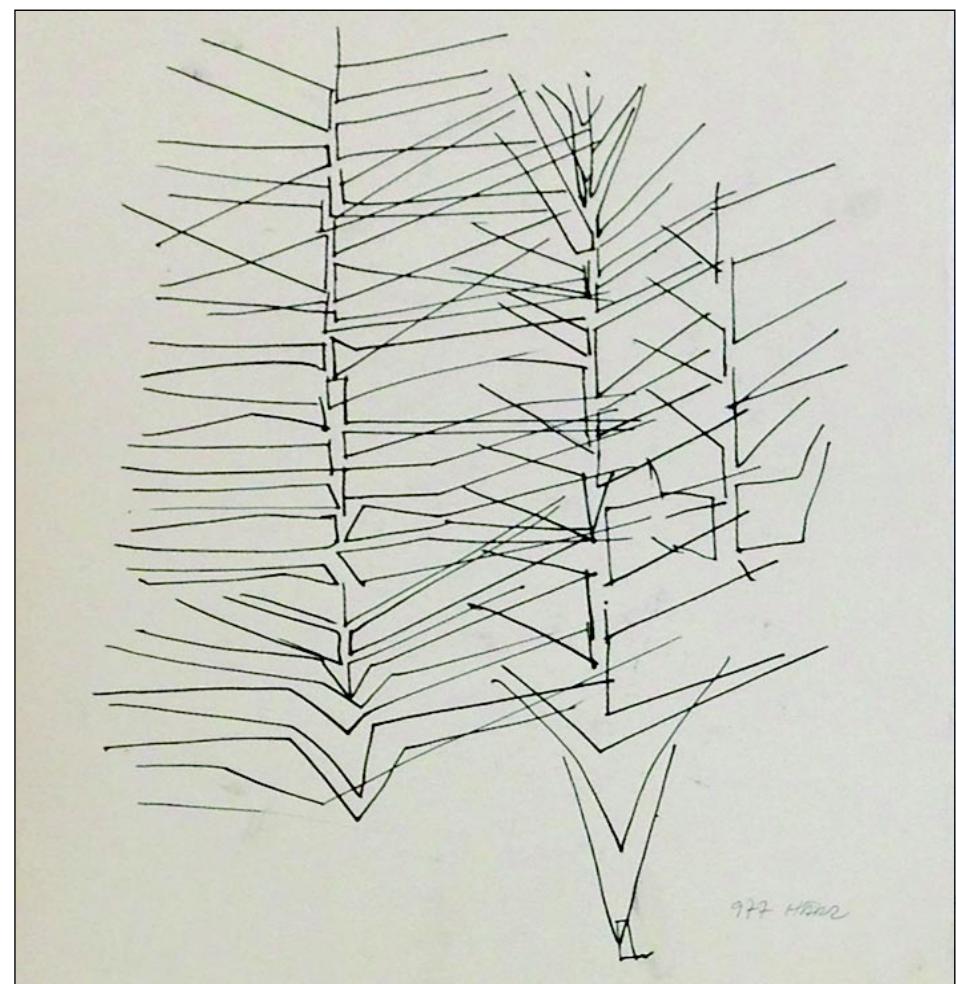
Cornel George Popa, *Ura*, Cartea Românească, 2014, 300 p.

LEGĂTURI DE FAMILIE

Dacă e ceva ce impresionează la volumul lui Radu Cange, *Calistrat Taxidis*, acel ceva e, fără doar și poate, arhitectonica sa. Constituț din două părți aparent distincte (micro-romanul *Paznicul, scriitorul și alte întâmplări* și romanul *Nebunul de la etaj*), volumul permite crearea treptată a unei solide puncte de legături între cele două viațe povestite: a lui Calistrat Taxidis și a lui Dinu Zamora. Astfel, impresia unui roman neîncheiat este estompată odată cu aparitia unui liant între cele două personaje. Ba, mai mult, destinele protagonistilor se intersectează nu în unul, ci în mai multe puncte. Așa se face că asemănările profesionale dintre cei doi, Calistrat fiind paznic la un muzeu de artă, iar Dinu desenator, sunt dublate de descoperirea tardivă a relației tată-fiu dintre ei.

Însă, legătura dintre Taxidis și Zamora pare și fi doar o posibilitate de aducere laolaltă a celor două părți, căci tematic nu aceasta prevalează, ci reluarea obsesiivă a nevoii de a afirma pe plan profesional. În ciuda constatării că are o meserie "plastică, ignobilă, insuportabilă" (p. 8), Calistrat refuză să se pensioneze, continuând să lucreze cu asiduitate la muzeu. De cealaltă parte, traiul precar al lui Dinu se dovedește a fi rezultatul unei frenezii de a cuprinde "tot ce se poate cuprinde într-un dreptunghi de caiet" (p. 265).

Pe alocuri poetic și desprins parcă dintr-

un alt timp, *Calistrat Taxidis* e un roman ce surprinde atât prin maniera în care cele două biografii se întrelăs, cât și prin atmosfera tensionată, ușor apăsătoare pe care descoperirea relației dintre personaje o creează.

Radu Cange, *Calistrat Taxidis*, Editura Tipomoldova, 2014, 443 p.

DINCOLO DE GRANDOARE

Ceea ce captează atenția la romanul lui Marian Ilea, *Cronicile de la Herina*, încă din primele pagini este modalitatea în care autorul generează o amalgamare aparent imposibilă între real și ireal, prilejuind în acest fel dezvoltarea simbiotică a unui decor fermecător cu amprentele unui rău ce îmbracă formă războiu. Astfel, pe fundalul unui oraș linisit, aflat în plină ascensiune, Marian Ilea gravează povestea unui alt început, unul debordant în violenie și fătănicie.

De o expresivitate aparte, descrierile prăjiturilor zămislite de faimoasa breaslă a cofetarilor din Herina oferă imaginea unor produse situate la limita dintre artă și kitsch: "cu două blături de ciocolată și între ele un strat de vanilie unită de blaturile alea prin pelicule subțiri de gemuri de caise cu petale de flori galbene, portocalii, albastri-violet, roz-ciclamene și albe" (p. 24). Dincolo însă de aceste zugrăviri funambulești, romanul izbutește să aducă în prim-plan (și) o lume dezechilibrată și vulnerabilă, nevoită în permanență să se adapteze schimbărilor survenite.

Totodată, omogenizarea spontană a multiplelor planuri narrative ce constituie romanul lui Marian Ilea e pericolită de numărul redus de pagini al cărții. Așa se face că jurnalul parohului Boschetty și frânturile (auto)biografice ale altor personaje reușesc să se intersecteze pe alocuri, fără a da însă impresia unui roman monolic.

Mizând pe descrierea dihotomică a unui oraș, Marian Ilea reușește să scrie un roman captivant, suplu și expresiv despre bunăstare, malitie și schimbare.

Marian Ilea, *Cronicile de la Herina*, Tracus Arte, 2015, 82 p.

CONTRASTE & IERARHII

Păstrând tonul din *Cronicile de la Herina*, Marian Ilea redă în *Gravimetru* o însiruire de povesti ale unor personaje conturate în cheie realistă. Descrierile riguroase ("Wilhelm Korodi și împlinit cincizeci de ani. 17 august. Locuia, de un sfert de secol, în oraș. Ca oficant de stat și responsabil cu meseriile orășenești și comunale" (p. 5) sunt dublate de obsesivul "totul a început în ziua în care", fapt ce îi permite autorului să transigureze mai multe generații și categorii sociale. Așa se face că povestile lui Wilhelm Korodi și a lui Jancovici Pogan, deși par a reprezenta piloni cărții, sunt gradual înlocuite de cele ale lui Lutz și Jan, fișii lor. Dar această plătitudine existentială care traversează aproape întreg romanul se estompează odată cu inventarea gravimetrului de către Lutz Korodi.

Roman al contrastelor, asemeni *Cronicilor de la Herina*, *Gravimetru* creionează cadrele unei relații ierarhice: pe de o parte, Korodi, funcționarul, iar pe de altă parte, Jancovici, negustorul. Linieritate și mulțumitoare inițial, relația dintre cei doi o ia la un moment dat într-o cu totul altă direcție, făcând posibilă inversarea rolurilor. Astfel, dacă valoric și economic Pogan este net superior lui Korodi, familial lucrurile se situează tocmai la antipod, căci Marta și Jancovici vor avea "un copil care are avere, care trebuie să ducă mai departe tradiția unei familii, la îndemnul unui chiriaș amărăt care n-are nici măcar o bucătărie" (p. 14).

La nivel structural, fraza scurtă reușește să imprime romanului dinamism și să confere prozaismului o mai mare semnificație. Totuși, supralicitarea unor astfel de fraze este pe alocuri pernicioasă, dând impresia unui fragmentarism sintactic nedorit și, prin urmare, deranjant.

Dens, datorită contractiei temporale și descrierilor meticuloase, romanul lui Marian Ilea adună laolaltă o serie de personaje ale căror povesti fascinează prin maniera în care ajung să se topească unele într-altele, dând astfel senzația unui volum fluid.

Marian Ilea, *Gravimetru*, Limes, 2015, 139 p.

PĂIENJENISUL ILUZIILOR PASIUNILE RĂZBOIULUI CIVIL, IERI ȘI AZI (I)

VLADIMIR TISMANEANU

În memoria mamei mele, Hermina Tismaneanu, născută Marcusohn (Botoșani, 25 iulie 1915-Haifa, 10 februarie 2000)

Guernica și Alcázar de Toledo, două săbi în teaca numită Spania. Nu cred că există eveniment din veacul al XX-lea care să continue să suscite atâtea pasiuni precum Războiul Civil din Spania. Pentru unii a fost un experiment excitant, pentru alții o tragedie fără final. Extraordinarul roman al lui Leonardo Padura, *Omul care iubea cainii*, se petrece, direct sau indirect, în labirintul spaniol. Amintesc recentele cărți ale Katerinei Clark și Karl Schlögel, unde Războiul Civil figurează proeminent. Spania ca simbol al speranței a fost fundalul pe care se desfășurau procese-spectacol. Avem acum răscolitoarea carte a lui Paul Preston despre Holocaustul spaniol (titlul este problematic, cum au scris atâtă recenzenți). Brigăzile Internaționale au devenit subiect de teze doctorale.

Am crescut într-o familie pentru care amintirea Războiului Civil Spaniol era cât se poate de vie și dureroasă. Tatăl meu și-a pierdut brațul drept în bătălia de pe râul Ebro, în 1938. Avea 25 de ani, franchistii au tras cu gloante dum-dum (interzise prin convenții internaționale), a fost rănit și exista riscul să sără în aer. Brațul i-a fost amputat pe front, la un punct sanitar, fără anestezie. Mama, studentă la medicină în anul III, era infirmieră la Spitalul Internațional unde a fost apoi tratat. Doctorul, de fapt directorul spitalului, un social-democrat german, se numea Glaser. Fiica sa, Erika (ai cărei părinți au murit în timpul bombardării Londrei de către naziști), avea să fie ulterior adoptată de Noel Field, personaj enigmatic implicat în marile procese din anii '50. Apare în toate cărțile importante despre procese-spectacol (*show-trials*) din Europa de Est. Sub numele Erika Wallach, avea să scrie ea însăși o carte cutremurătoare despre propria experiență carcerală în RDG. Mama mea a fost apropiată de Erika și a sperat mereu să o revadă. Nu s-a întâmplat. Regretata jurnalistă Flora Lewis de la *International Herald Tribune* a cunoscut-o bine pe Erika, cu care a stat de vorbă pentru carte ei despre Noel Field. Am discutat eu însuși cu Flora Lewis despre Erika și despre războiul din Spania la Budapesta, în martie 1999, când a venit la conferința *Between Past and Future: The Revolutions of 1989 and Their Aftermath*. În acel ciudat veac douăzeci, totul se leagă, urmând parcă o logică borgesiană...

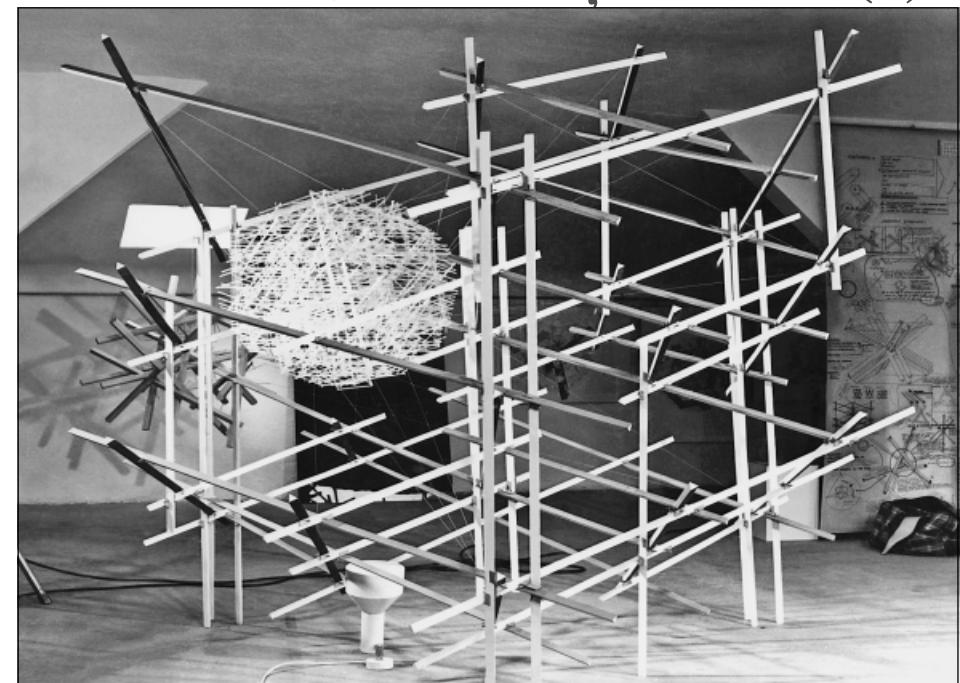
Ca mare mutilat de război, tatăl meu a făcut parte, împreună cu mama, din grupul care a ajuns în URSS în mai 1939, pe vasul "Kooperatia", după înfrângerea taberei republicane și perioada petrecută la Gurs, în lagărul de refugiați din Franța (despre acele lagăre și acei refugiați de nimenei doriti, "scum of the Earth", a scris Arthur Koestler; într-un asemenea lagăr, marele scriitor a compus prima versiune din ceea ce avea să devină *Darkness at Noon*). Pe același vapor se aflau unii membri ai guvernului republican, între care Joan Comorera (alții plecaseră spre Mexic). La Leningrad, pe demnitarii Republicii învinse și așteptau Gheorghe Dimitrov și conducerea Internaționalei a III-a (tezaurul fusese de-acum acaparat de Kremlin). Din partea PCdR a venit secretarul general, Boris Stefanov, care, deși anti-fumatör fanatic, i-a oferit tatălui meu un pachet de țigări.

În anii războiului, ai mei s-au împrietenit cu comunistul spaniol Ramón Mendezona, ulterior membru al Biroului Politic. Erau la Moscova când a murit (s-a sinucis?) José Diaz, secretarul general al PC Spaniol în anii Războiului Civil. Mendezona a participat, din căte țin minte, la înmormântarea tatălui meu. Am fost eu însuși coleg de clasă și apropiat prieten, la începutul anilor '60, cu Alejandro Pujolar, fiul lui Federico Melchior, alt personaj

important în ierarhia comunismului spaniol, directorul lunarului teoretic *Nuestra Bandera*. Familia lui Alex (așa îi spuneam noi) venise din Franța, cred că în 1961, când generalul de Gaulle decisese expulzarea militantilor comuniști spanioli. Mama sa era pictoriță, iar un frate, Carlos, avea să studieze regia de film la Moscova. Locuiau într-un apartament din blocul în care se afla reprezentanța companiei aeriene Sabena. Au revenit în Franță după 1966. L-am mai revăzut o singură dată pe Alex, cred că în 1970, era într-o scurtă vizită la București. În anii '70 am citit, grație prietenului meu Radu Stern, cartea lui Semprún *Autobiografia lui Federico Sanchez*. Era tradusă în română "numai pentru uz intern", cum se spunea în acea vreme. Circula clandestin, o cîteau cei cățiva *aficionados* ai literaturii deziluziei și deșteptării. Cartea pe care o cîteau mama mea în momentul când s-a stins din viață era *L'écriture ou la vie de Semprún*. Vorbește acolo despre Buchenwald și despre felul cum rememora, ca exercițiu de supraviețuire, pasaje din *Geschichte und Klassenbewußtsein*, carte mesianic-marxistă a Tânărului Georg Lukács. O carte fără de care nu poți înțelege nimic din aventura intelectuală a veacului al XX-lea (Slavoj Zizek o consideră una din cărțile sale de căpătăi, iată, poate, un motiv pentru admiratorii săi să o citească). Am scris la moartea lui Semprún, textul poate fi citit în "Studii și materiale de istorie contemporană", Vol. XI, 2012.

Am scris și la moartea lui Santiago Carrillo, cel care i-a exclus din partid pe Semprún și pe prietenul său de idei, Fernando Claudín.

Fac aceste digresiuni biografice pentru a arăta complexitatea lumilor care gravitează în jurul Războiului Civil din Spania. Cine vrea să știe mai multe pe acest subiect (despre interbrigadiști, de pildă), s-ar putea întâlni cu amintirile doctorului David Iancu (apărute la Editura Vitruviu). Dr. Iancu a fost voluntar în Brigăzile Internaționale, apoi medic în China, în armata lui Mao. De-a lungul anilor am vorbit adeseori despre aceste săngerărănde teme cu Agnes Heller și Ferenc Fehér, cu G. M. Tamás, cu Adam Michnik, cu László Rák Jr. Ar merită citit și volumul de documente despre rolul sovieticilor în Războiul Civil Spaniol editat de Ronald Radosh și publicat la Yale University Press. Nu invoc aceste nume degeaba. Povestea Războiului Civil este în inima demersului zizekan de recuperare a "cauzelor pierdute". Nu întâmplător se fac referințe la cântecele lui Ernst Busch (*Genossen in Graben. Singt alle*

mit/Lasst schweigen die anderen Lieder/ Mit Panz und mit Fliegen so griffen sie an/ Wir hatten nur Mut und Gewehre...

Copil fiind, plângem ascultând un cântec faimos despre bătălia din Valea Jarama. Ori ascultându-i pe Ernst Busch, Paul Robeson și pe Pete Seeger cântând despre *los cuatro generales*. Trecură anii, am trecut și eu dincolo de imaginile îngheteț-maniheiste care demonizau dreaptă și inocentau stânga (ori viceversa). Știu că aceste rânduri îi pot irita pe mulți. Mitul Războiului Civil Spaniol este de o tenacitate unică. Eram la Potsdam în 2005, la o conferință despre fascism și comunism. Între participanți, istoricul marxist Eric Hobsbawm, pentru care, orice s-ar fi întâmplat în ceea ce el a numit corect, cred eu, *the age of extremes*, Războiul Civil din Spania rămâne ca un punct imaculat, un târâm neprihănit, cauza republicană fiind și astăzi cea absolut dreaptă. Nicio îndoială, nicio rezervă. L-a sustinut cu entuziasm fostul megaspion Markus (Mischa) Wolf. A intervenit atunci Tony Judt, care a încercat să nuanceze lucrurile...

A fost vorba de folclorul romantic al unei stângi în care iluziile naive s-au întâlnit cu calculele cinice ale comisarilor stalinisti și cu cruzimea maniacală a franchiștilor. O confruntare pe viață și pe moarte în care ambele tabere au recurs la violență extremă. În care niciuna nu putea invoca dreptatea absolută. În care una din tabere îl invoca pe Dumnezeu de partea sa, iar cealaltă își proclama logodna cu Istoria. De-o parte, intoxicață cu mitul

fraternității internaționale, avea loc masacrul de la Paracuellos, cu gropile comune în care au fost aruncate cadavrele a mii de bărbați, femei și copii uciși de forțele republicane (viitorul secretar general al PCS, Santiago Carrillo, mort abia în 2012, dar dând interviuri și înțând prelegeri și la 95 de ani, era responsabil cu "ordinea" la Madrid în acel cumplit noiembrie 1936), erau profanate biserici și uciși preoți și călugări, de cealaltă parte, atașată simbolurilor autoritatii și ale unei ordini cazone, era bombardată Guernica și era asasinate Federico García Lorca.

Simplu spus, și aici Orwell ne ajută enorm, nu există un singur adevară despre Războiul Civil din Spania. Nici azi nu știm exact numărul victimelor (de ambele părți). Vindecarea rănilor este departe de a se fi încheiat. Rămâne însă un fapt de necontestat că stânga libertăță a fost ținta principală pentru acțiunile criminal-repressive ale oamenilor lui Stalin, conduși pe linia NKVD de către Aleksandr Orlov, organizatorul masacrelor împotriva celor bănuți că sunt inamici "în chip obiectiv" (Orlov avea să "defecteze" la timp, cunoscând că risca să fie lichidat de către un comandă de tipul celor pe care el însuși le organizase la Barcelona). "Inamic obiectiv" – iată aplicarea "originală" de către Stalin a unei dialectici "vrăjite și înțoarse pe dos" (Marx). Se punea în practică "democrația de tip nou" teoretizată de Togliatti, unul din corifeii Cominternului stalinizat (Stalintern, cum se spunea în epocă).

KARAOKE ADRIAN BODNARU

Un timp mi-a mers:
adunam speranța de viață din Montmartre
cu cinci,
împărțeam la doi
și aflam câți ani ai cu parfum franțuzesc
peste mine.

Pentru asta,
te strigam să-mi torni o cană cu fise pe mâini,
ca unui mecanic auto înainte de masă,
până se auzea în public deschis
cântecul yalelor seara.

Mă chemai pentru calcule complicate,
ce se faceau cu tot corpul sau în gând:
eram la fel de bun pe orice cale
și așteptam să alegi singură
cum vrei să ajung la indiferența noastră exactă
față de buchetul proaspăt de creioane cu
gumă,

pe care-l primeai dimineață
devreme.

Până atunci,
îl ascuțeam în liniște,
chiar dacă mai bine aș fi schimbat apa
unui buchet de trandafiri cu tepi,
și mângâiam cotorul unui măr legat în piele
din raftul plin cu preferințe,
de la mijloc.

După al treilea zâmbet al tău începeam:
trăgeam asfaltul de sub roțile taxiului din gară,
și ele se învârteau atât de repede înapoi,
încât le creșteau spițele odată cu mâinii din
față;
luam birja cu un pahar de apă
și adormeam pe un trap cunoscut;
îți deschideam buzele cu limba mică a ceasului,
fiindcă o pierdusem la curse de oguri pe cealaltă,

apoii gustam din treptele înăbușite,
pentru care erai vestită în epoca bună,
și coboram în sufragerie;
degetele apropiate se ridicau să mă așez
în conversații din ce în ce mai repezi
cu trecerea felurilor;
te înfășuram în cameră pe o rolă mută de
film,
îți trezeam întunericul
și ieșeam cu el să-și caute pomul;
mutam perdeaua birjei
pe temperaturile din principalele zone,
le prindeam până la marginea geamului
și coboram dintr-un taxi odihnăt,
ca după prima noapte adâncă de somn
din săptămâni petrecute la gară.

Așa ajungeam cu tot corpul mereu
la indiferența noastră exactă în gând:
până la capăt,
cum nu se mai făcea niciun lucru de mult
într-o casă.

POETI LA FILTM 2015

LIDIJA DIMKOVSKA
(REPUBLICA MACEDONIA)

Poemele sale au apărut în traducere în peste 30 de limbi străine. Lidija Dimkovska este și unul dintre cei mai importanți traducători de literatură română în spațiul balcanic.

SUFLET NAȚIONAL

De când fratele meu s-a spânzurat cu firul de telefon pot vorbi cu el la telefon ore în sir.
Butonul e mereu pe *Voice* ca să-i fie mâinile libere, să poată lipi afișe pe stâlpii de telegraf ai lui Dumnezeu chemând la o dezbatere înflăcărată pe tema:
Există un suflet național?
Amândoi tremurăm tulburăti, cercetând eu pe lumea aceasta, el pe lumea cealaltă.
Stiința a dovedit, de pildă, că suflet rus nu mai există, și cel care visează îngeri, în moarte calcă peste ei de parcă ar fi umbre.
Poate există suflet turc, clocotește în receptor fratele meu căci în fiecare dimineață ascultă cântări din ceainicul lui Nazim Hikmet înainte ca poetul să vină cu căruța de covrigi la poarta pământului: *Ia unul de pomană*.
Pe urmă tace gâtuit. Si cătăm sufletul macedonean pe tăble de înmatriculare pe drumul îndumnezeit din Est în Vest în cutii de carton cu inscripția "A nu se deschide! ADN" încărcate pe spatele morților transparenti.
Însă pe morți nu te poți baza.
Morții sunt imigranți ilegali, cu organele umflate pătrund în pământuri străine prin deschizăturile palmelor și cu sulițele oaselor își sapă și ultimul mormânt.
Acolo provoacă bătaia cea de pe urmă pentru cerurile naționale și pentru sufletul asupra căruia nimeni nu mai are vreun drept.
Crește mereu numărul oamenilor fără suflet, al sufletelor fără nume.
Nu-și mai fac loc în autobuz, pleacă unii fără alții departe se caută prin intermediari, nu se găsesc.
Națiunile își sparg capetele cu ouă.
Fratele meu e disperat. Eu devin A-națională.
Firul telefonic ce ne leagă îmi este smuls din mâna transpirată, se înfige în perete și dispără în priza electrică.
De ce pentru nefericiții din lumea de dincolo nu s-a deschis niciodată o linie telefonică SOS?
De ce niciodată n-am învățat să opresc pe nimeni din drumul spre moarte? Încă de la naștere eu ca și fratele meu despici firul în patru, dorind să descopăr, să descifrez cu orice preț sensul vieții.
Iar sufletele celor care despici firul în patru sfârșesc în trei feluri: spânzurate de fire telefonice, în trupuri de poeti, sau și una, și alta.

AZILANȚII

Cel mai mare centru de azilanți e sub pământ. Sunt sinucigașii, emigranții pe lumea cealaltă, neacceptați, reprimăți și torturați în lumea asta. Centrul subteran al azilanților oferă libertate de mișcare de la periferie spre centru și invers, trei mese pe zi și permis zilnic de plimbare. Azilanții au la brățară etichete standard. Dar ia te uită, morții obișnuiți fac greva foamei împotriva excedentului de sinucigași din jur. Ei nu vor azilanți pe lângă casele lor îngrijite, nu vor să vadă ștreanguri peste tot, flacoane goale, oasele rupte ale celor ce s-au aruncat în gol, burțile umflate ale înecaților. În grădinile lor înverzite plantează cruci, nu speriori de ciori pentru cei morți fără voia Domnului. Azilanții sunt nedumeriți și furioși, târându-și mereu câte un picior. Unii au uitat să lase mesaj, alții să-și sărute fiica, unii au lăsat costumul la curățătorie, alții nu și-au făcut testamentul, unii n-au contramandat călătoriile, alții n-au stabilit întâlnirea cu moartea. Dar iată-i aici. Cu traducătorii pe corridor și dosarele în mâini așteaptă să-i primească funcționarul de azil. Naționalitate, sex, religie. Multă au părînti dar n-au țără părînteașă. Unii au avut alergie la pământul arat și neputând săruta țărâna au fost siliți să plece dedesupră.

Unii au fugit de ei însăși o viață întreagă și n-a avut cine le plăti pilule să nu îmbătrânească. Unii au risipit și nenorocul, nu doar norocul. Alții n-au făcut dragoste ani în sir cu dragoste vietii lor. Unii au fost uciși de cei apropiati și dragi nu cu un cutit, ci cu un ac sau o pensetă. Există printre ei unii care-s vîi abia după ce au murit. Centrul azilanților e plin, separat cu sărmă ghimpată de lumea morților obișnuiți.

Eu am sosit ieri. Am două permise de liberă trecere. Ziua voi sta în centrul azilanților, noaptea în casa morților obișnuiți. Nu știu din care n-am să mă mai întorc.

Traducere în limba română: Constantin și Gabriela Abăluță, Ioana Ieronim, Dagmar Maria Anoca și autoarea

ADISA BASIC
(BOSNIA ȘI HERTEGOVINA)

Prezență remarcabilă în spațiul literaturii bosniace de astăzi, Adisa Baobić este cunoscută și în calitate de critic literar și profesor de scriere creativă.

BRONZARE

Ernei
Poate că nu erau în vogă costumele noastre de baie vara aceea dar noi nu aveam de unde să știm.
Soarele ardea și noi storceam ultimele picături ale loțiunii de plajă pe fețele noastre albe.
Pe picioarele noastre slabite de lapte.

Ardea; și dacă ascultai atent aproape că auzeai zbaterea copiilor în apa mică.

Doar că n-aveam curaj să ne ridicăm brusc.
Să ne îndreptăm.
să ne arătăm capul.

Plaja noastră secretă de pe acoperișul blocului turn l-ar fi împuns în ochi pe lunetist.

Ne bucuram de viață și soare liniștite. Precaute. Languroase. Si orizontale.

ALIPASINO
Noi suntem copiii din cartierul care nu va apărea niciodată pe ilustrate.
La noi în zonă nu vin turiști.
La noi nu se câștigă niciodată alegerile prezidențiale din turul doi.
Să nicio limbă n-o vorbim mai bine decât limbă maternă.
Nu știm că avem frați gemeni
În toate orașele lumii.

La noi în zonă nu vin turiști.
Aici nimic nu e de importanță majoră școală generală,
supermarket-ul și un nuc vechi tăiat demult.

La noi în zonă nu vin turiști.
N-avem ce să le arătăm.
În afara noastră.

În românește de Liubinka Perinac-Stancov

RUGUL GYÖRGY DRAGOMÁN

György Dragomán s-a născut în 1973 la Tîrgu-Mureş. În 1988 se stabileşte cu familia în Ungaria. Studiază Filosofia şi Literatura la Universitatea Eötvös Loránd din Budapesta unde, ulterior, obține și diploma de doctor cu o lucrare despre proza lui Samuel Beckett. Desfășoară o intensă activitate de traducător din operele lui Beckett, James Joyce, Ian McEwan, Irvine Welsh. În 2002 debutează cu *A pusztítás könyve (Cartea des-facerii)*, roman distins cu premiul Brody. Publică apoi piesa *Nihil (Niciunde)* și romanul *A fehér király (Regele alb)*, 2005), pentru care i-au fost acordate premiile "Tibor Déry" și "Sándor Márai". În 2008, apare la Editura Polirom *Regele alb*. În această toamnă va apărea la aceeași editură *Rugul*, cel mai recent roman al său, din care prezentăm un fragment. Ambele romane au fost traduse de Ildikó Gábos-Foară.

Aștept pe corridor, în fața biroului directoarei. Privesc tablourile de pe pereti, cu fotografiile absolvenților îmbrăcați în bluze albe. Eu abia peste șapte ani voi absolvii. Mă uit la pieptănăturile lor, cele mai multe fete au părul strâns în codițe, decid că eu voi insista să fiu lăsată să pozez despletită pentru tablou. Îmi scot elasticul din păr, mi-l despleteșc, răsfirându-l cu degetele. E destul de lung. De multă vreme îl las să crească.

Aștept. Mă uit pe fereastră, văd parcul. De-a lungul aleii, de-o parte și de alta, în vârful plopilor golași, păsări negre. Ciori.

Mă uit la ciori. Aștept.

Mă întreb ce-o vrea oare directoarea de la mine.

De aproape jumătate de an stau la orfelinat. Toată lumea e prietenosă cu mine, și colegii, și profesorii, și pedagogii. Mă compătimesc pentru ceea ce s-a întâmplat cu Tata și cu Mama.

Mă uit la copaci, nu vreau să mă gândesc la ei. Aștept.

În sfârșit ușa se deschide. Directoarea îmi spune că pot să intru.

Intru.

Înăuntru, în fața biroului directoarei, sunt două fotoli. Unul e gol. Directoarea îmi face semn să mă aşez acolo.

În celălalt fotoliu stă cineva. O bătrână. Adusă de spate, gârbovită, îi văd doar sveterul negru, umerii ososi, baticul mare și negru care-i învăluie. Încâlzește între palme o minusculă ceașcă de cafea, o acoperă cu farfurioara, pe care o rotește, o clatină, o apasă cu degetele-i osoase peste gura ceștii, de parcă s-ar teme să nu sară ceva dintr-însa.

Mă aşez. Salut. Perna de piele a fotoliului e incomod de tare.

Bătrâna se uită la mine, mă salută, îmi spune pe nume. Are ochi cenușii, reci, chip sever, voce glacială.

Directoarea zice că tanti a venit la mine.

Tanti zice că este bunica mea și a venit pentru că vrea să mă ducă la ea.

Îi zic că eu n-am bunică. Nici bunic. N-am pe nimeni.

Tanti zice că mă îngăduie, că nu știu eu bine. Ea e de-adesea bunica mea. Mama mamei mele.

Îi zic că nu-i adevărat. Mama mea a fost orfană.

Tanti zice că nu. N-a fost orfană, în nici un caz n-a fost orfană. Numai că odată s-a certat foarte urât cu maică-sa și cu taică-său, a fost un mare tărăboi, după care a plecat, i-a lăsat baltă, le-a zis că nu vrea să-i mai vadă niciodată. Astăzi și-a dorit, de nu și-ar mai fi dorit-o, și, iată, aşa s-a și întâmplat. După aia n-au mai știut nimic de ea, n-au știut nici dacă mai trăiește sau nu, nici că au o nepoată n-au știut. Bietul meu bunic nici n-o să mai afle. Niciodată n-ar fi crezut-o pe mama în stare de atâtă cruzime.

Îi zic că nu-i adevărat. Eu nu sunt nepoata ei.

Tanti spune că ba da, e adevărat. De-adesea bunica adevărat. La fel de adevărat.

ca faptul că ea stă aici, pe fotoliul astă.

Directoarea intervine. Îi spune lui tanti că, poate, n-ar strica să aibă mai mult tact și să fie mai amabilă.

Cu ceașcă în mâină, tanti îi face un semn, zicându-i să-și țină gura, să nu se bage, că e mai bine să clarifice lucrurile de la bun început. Gestul ei mișcă farfurioara, care se rotește deasupra ceștii cu un fel de scrâsnet, dar nu cade, degetele lui tanti o țin locului.

Directoarea amintește. Tanti îi zice să fie aşa drăguț și să poftească afară, că vrea să stea de vorbă cu mine între patru ochi.

Vreau să-i zic să nu iasă, însă până la urmă nu-i mai zic.

Directoarea se ridică lehămețită, ne anunță din ușă că ea o să fie afară, pe corridor. Încuiuțez din cap.

Ușa se închide. Nu mă uit la tanti. Mă uit în jos, la pantofii mei, la nasturii lucioși ai baretei.

Simt cum tanti mă ia de mâină, are palma caldă și umedă, aud cum se smiorcăie. Mă uit în sus, văd că are lacrimi în ochi.

O vreme doar stă și mă privește. Tace. Văd cum lacrimile i se prelungesc încet pe obrajii.

Își umezește buzele, are o limbă trandafirie, de un roz pal. Se apucă să vorbească. Are vocea schimbătură. Mai molcomă. Mai caldă.

Zice să nu fiu supărată pe ea. N-a vrut să vorbească de rău pe maică-mea. Cum ar putea, doar fusese fiica ei. Sânge din sângele ei. Pe care n-a mai văzut-o de mai bine de treisprezece ani. Să pe care nici n-o să mai vadă vreodată. Chiar dacă fusese supărată pe ea, a ieritat-o de mult. Să știe că, la rândul ei, și mama a ieritat-o. Da. O simte în adâncul inimii.

Își apropiie scaunul de mine, mă mânăgâie ușor pe păr. Zice că pentru ea eu sunt un mare dar de la soartă. Acum, după ce bunicul meu a murit, a rămas foarte singură, n-are pe nimeni. Eu sunt tot ce i-a mai rămas. Să-mi intre bine-n cap că sunt nepoata ei, suntem rude, o să mă iubească la fel cum a iubit-o și pe frica ei. Ba chiar mai mult. Să merg cu ea. Foarte frumos mă roagă să merg cu ea.

Nu-i răspund. Nu zic nimic.

Zice că trebuie să merg cu ea. Trebuie să merg cu ea, nu pot să fac altfel, aşa mi-e scris, zice.

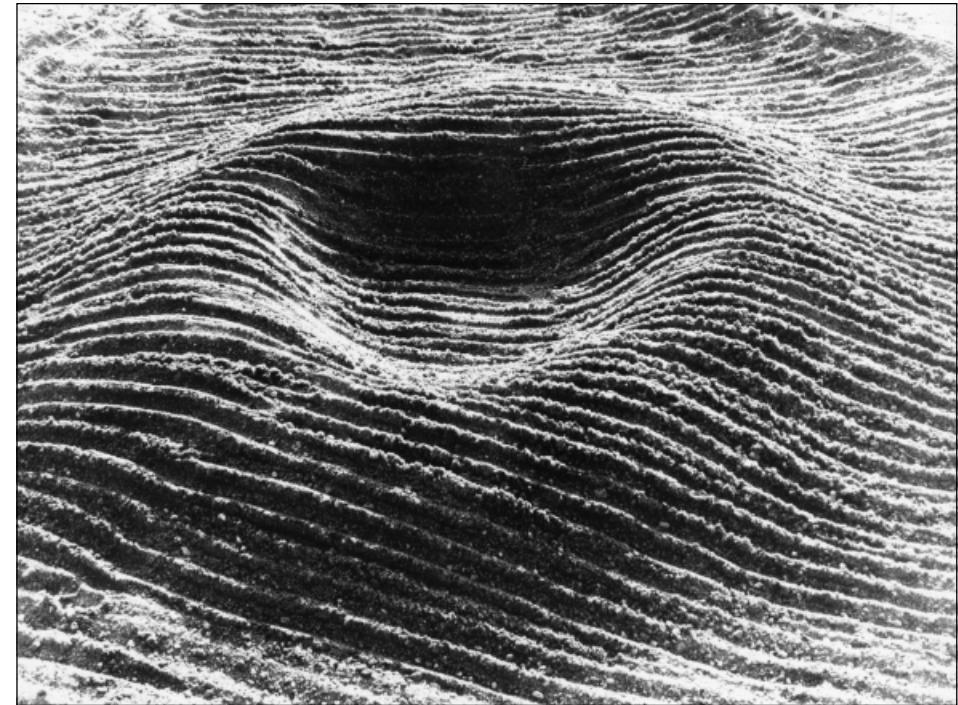
Deschid gura. Spun că nu.

Pentru o secundă în ochii bătrânei pare să se aprindă un lică de mânie, însă față și gura îi zâmbesc. Zice că o să mi-o demonstreze.

Mă apucă de mâină, mi-o trage spre ceașcă, acum o ținem amândouă, cu două mâini. Portelanul e cald. Zice să fiu atentă.

Simt cum mâna mea se pună în mișcare, întoarcem ceașcă împreună, astfel încât farfurioara trece dedesubt, iar ceașcă rămâne pe ea, cu fundu-n sus. De sub ceașcă se prelungesc un zăfănuș, se scurge-mprejur, se ramifică. Mă uit, ramificațiile se-ngrăsuiesc, se contopesc.

Tanti răstoarnă ceașcă cu gura-n sus,

o pună pe farfurioară. Îmi zice să mă uit în ea.

Mă uit.

În interiorul ceștii zațul de cafea desenase un model întortocheat, în nuanțe de brun, ca un labirint în nisip.

Tanti rotește ceașcă încet, îmi zice iar să fiu atentă.

Sunt atentă.

Deodată, în horbota încâlcită, îmi zăresc chipul. Se conturează în linii fine, ca un desen proaspăt, făcut în tuș maro, îmi recunosc ochii, nasul, linia buzelor, bărbia. Sunt chiar eu. Zâmbesc.

Tanti pune un deget pe buza ceștii, plimbându-și-l de jur împrejur pe muchia ei, și cum îl atinge cu unghia, portelanul scoate un clinchet sonor, chipul meu din ceașcă începe să se transforme, linile se scurg, se îngroașă, parcă aş crește și aş îmbătrâni. Văd chipul Mamei, o recunosc, ea e, se uită și zâmbeste drăgăstos și totuși trist, apoi începe să îmbătrânească și ea, față-i devine mai ridată, bărbia mai ascuțită, văd față lui tanti, acum tanti se uită la mine din zaț, se uită și zâmbeste.

Simt cum ceașcă s-a răcit de tot în palmele mele, o las să mi-o ia din mâină, o las să o șezze pe masa directoarei.

Mă uit în sus. Are ochii înlácrimiți.

Tanti începe să vorbească.

Spune să-i zic Bunică.

Bunica zice că ar fi bine să plecăm că mai curând. Dacă prindem trenul de după-masă, la miezul nopții am putea fi acasă. Să mă duc să-mi adun lucrurile, să-mi fac bagajele, să-mi iau rămas bun de la cine vreau eu. Zice că ar fi bine dacă aş putea să fiu gata într-o jumătate de oră.

Mă întrebă dacă am ceas, apoi, înainte de-a deschide gura să-i spun că n-am, dar că sus, în dormitor, pe perete, este un ceas mare, văd că tocmai și-a scos ceasul de la mâină. Mi-o pună-n palmă, zice că dintotdeauna avusese de gând să-i dea maică-mii, moștenire de familie.

Ceasul e cald la mine în palmă, Bunica zice să mă uit la el.

Deschid palma. Ceasul are formă dreptunghiulară, pe cadranul îngust, în loc de cifre, sunt pietricele colorate, strălucesc ca stropii de apă, cea de pe locul cifrei une este aproape transparentă, pentru că următoarele să devină tot mai închise la culoare, cea de pe ultimul loc, al orei douăsprezece, fiind aproape neagră.

N-am mai văzut un asemenea ceas, secundarul nu se mișcă sacadat, ca pe ceasul mare de pe perete, ci se-nvârte încontinuu, și subțire ca un fir de păr, lunecă lin, rotindu-se pe cadran, mă uit și nu pot să-mi iau ochii de la el, se-nvârte ca vârtejul făcut

de apă când se scurge din chiuvetă, ca și cum în vârtejul din chiuvetă ar fi căzut un fir de păr, iar vârtejul din chiuvetă ar trage firul de păr în jos, tot mai în jos.

Mă uit, nu pot să-mi iau ochii de la el, e exact aşa, mă uit, se-nvârte și iar se-nvârte, chiuveta e plină cu apă, cu apă rece-rece, eu am umplut-o, ca să mă spăl pe față, ca să nu mai plâng atât de tare, tovarășa ofiter de la miliiție mi-a spus, atunci când mi-a dat drumul, să mă duc să mă spăl pe ochi, a fost drăguț, mă și mânăgâiat pe braț, cu toate că eu am vrut să-o lovesc din nou, am vrut să-i dau din nou un picior, am vrut să-muș din nou, pentru că voiam să plece, să se care, să dispară acolo de unde a venit, de parcă n-ar fi urcat niciodată scările, de parcă nu s-ar fi oprit niciodată înaintea usii noastre, de parcă n-ar fi sunat niciodată la ușă, de parcă n-ar fi intrat niciodată în casă, de parcă nu mi-ar fi zis niciodată să mă șez, de parcă nu mi-ar fi spus niciodată tot ce mi-a spus despre Mama și Tata și camionul plin cu cărunci, de parcă n-ar fi spus niciodată că-i pare rău, că-i pare sincer rău, că regretă din toată inima, de parcă nu mi-ar fi spus niciodată că trebuie să fiu tare. Vreau să-si retragă vorbele, vreau să nu fi fost adevărate, vreau ca totul să fie ca înainte, înainte ca ea să vină și să strice totul, vreau ca Mama și Tata să se-ntoarcă acasă.

Pun dopul la chiuvetă și închid apa, nu mai vreau să văd vârtejul. Ajunge.

Mă aplăc, îmi îngrop față în apă, e foarte rece, îmi bag și mânile, mi le apăs pe obrajii, mi le apăs pe ochi, îmi țin respirația, nu vreau să respire, nu vreau să mă gândesc la nimic, nu vreau să mă gândesc la Mama și la Tata, apa e rece ca gheata, față mi-e rece ca gheata, palmele-mi sunt reci ca gheata, numai acolo jos, în adâncul plămânilor, aerul e fierbinte, îmi desprind mânile de pe față, apuc marginea chiuvetei de-o parte și de

alta, deschid ochii, exprim, văd bulele de aer care s-au format, se lovesc de peretii chiuvetei, se sparg, se desfac în bule mai mici, se rotesc, înăoată pe dinaintea ochilor mei, n-am voie să mă mișc, îmi zic, trebuie să inspir apa rece, să-mi umplu nasul, gura, traheea și plămâni, trebuie să inspir adânc apa astă rece, să-o inspir în loc de aer, mă uit la smalțul alb al chiuvetei, e foarte aproape, văd crăpăturile fine, vreau să inspir apa în mine și nu pot să-o inspir.

Brusc, îmi scot capul din chiuvetă, de parcă nu mi-l-aș scoate eu, ci altcineva, sunt gata-gata să-mi izbesc ceafa de robinet. Și mâna mi se mișcă de parcă altcineva ar mișca-o, se-ntinde, apucă inelul de metal al dopului negru, îl apucă și smulge dopul, țeava de scurgere horcăie, îngheță apa, nu plâng, privesc din nou vârtejul, vârtejul

se-nvârte și iar se-nvârte, văd în el un fir de păr lung și negru, știu că este părul Mamei, a căzut în chiuvetă înainte de-a pleca, atunci când s-a pieptânat. Bag mâna în apă, vreau să-l pescuiesc, să-l apuc cu două degete, nu reușesc, vârtejul îl rotește, îl trage-n jos pe țeavă, mă uit la chiuveta goală, obrajii-mi sunt reci, nu mai pot să plâng, vreau să deschid robinetul, vreau să văd din nou vârtejul. De departe, de-afară, aud vocea tovarășei ofiter de milie, mă-ntreabă dacă totul e în regulă cu mine, mă uit la chiuvetă, vreau să strig că nu, nu e, nu e, nu e, apoi spun totuși că da, vin imediat, vocea mi-e rece și calmă, o voce străină, de-ndată ce o aud, știu că totuși este a mea, întind mâna, iau pieptenul Mamei, mi-l trec prin păr, părâie.

Cineva îmi spune pe nume, o voce străină, vocea Bunicii, mă-ntreabă cât e ora, am în palmă ceasul, mă uit la secundar cum lunecă în cerc pe cadran, fără odihnă, se-nvârte și iar se-nvârte, deschid gura și-i spun că-i patru fără un sfert. Bine, zice Bunica, bine, atunci la cinci și un sfert să fiu jos cu bagajele, în fața porții principale. Îi spun că bine, o să fiu acolo. Continui să mă uit la ceas.

Bunica zice că mă ajută să mi-l pun, întinde mâna, mi-l scoate din palmă, abia atunci observ că are o brătară de metal. Bunica o-ndreaptă cu degetele, apoi mi-o fixeză pe mâină, dar astfel încât cadranul să ajungă în partea interioară a încheieturii. Zice că aşa trebuie purtat ceasul astă. Încheie brătara, metalul rece îmi cuprinde încheietura mâinii, fac piele de găină pe braț, ce încheietură subțire am, zice Bunica, ceasul mi se potrivește la fix, brătara nici măcar nu trebuie ajustată, să mă uit ce bine-mi stă.

Brătara de argint a ceasului lucește pe pielea mea, arată ca o împletitură de trei fire spiralate, argintii, nici nu se văd îmbinările. Îi simt greutatea, îi spun că-i mulțumesc frumos.

Bunica dă din cap, zice să-l port sănătoasă.

Dormitorul e gol. Ceilalți sunt în sala de lectură, pe mine tot de-acolo m-au chemat în biroul directoarei. Mă duc la patul meu, mă aplec, trag de sub el valiza pe rotile. E bordo, are fermoarul stricat, s-a stricat de cum am cumpărat-o, Mama fusese foarte furioasă, pentru că nu se mai putea repara și nici banii nu i-am primit înapoi. Pun valiza pe pat.

Mă întorc la dulap, îl deschid. Hainele mele atârnă pe umerase, paltonul roșu, ponosit, cele trei bluze, cele două fuste, blugii care-mi ajung numai până la jumătatea pulpelor. Le scot și le pun pe pat.

Mă întorc la dulap. Pe un raft, trei perechi de chiloti, șosete, ciorapi, pe raftul de sus, costumul de gimnastică și sacul de sport, în el, vechiul trening de echipă al Mamei, pe ultimul raft de jos, cele două pulovere tricotate cu model norwegian.

Le pun pe toate pe pat.

Îmi scot și pantofii din dulap. În afara de cei cu baretă, pe care-i port, mai am o pereche de pantofi negri de lac și niște tenisi albi, cu talpă de cauciuc verde, îi pun și pe ei pe pat.

Numai vechea mea uniformă de școală și cea de pionieri au mai rămas în dulap, de la revelion încocace nu mai avem voie să le purtăm. De-atunci uniformele sunt interzise și nici pionieri nu mai sunt. Le scot totuși și pe astea din dulap. Din gaica bluzei de pionier a căzut șurul galben, împletit, însenmul comandantului de detașament, iar ciucurii s-au încurcat.

Dulapul s-a golit, un singur lucru a mai rămas înăuntru. Pe partea interioară a ușii

stă lipită o fotografie, e color, dar culorile sunt șterse, Tata zicea că din cauză că filmul n-a fost bine developat. În fotografie suntem noi trei, Mama, Tata și eu. A fost făcută în munți, pe malul unui lac, e singura noastră fotografie împreună, Tata a făcut-o cu declanșare automată, am râs amândouă de el, pentru că după ce Tata a pus aparatul pe un trunchi de copac și i-a fixat timpul de declanșare, a vrut să fugă repede la noi, n-a fost atent și s-a împiedicat de-o creangă, dar s-a ridicat repede și a fugit mai departe, ca să ajungă la timp în poză, și a ajuns, ba chiar a mai avut răgazul să ne ia pe după umăr și pe mine, și pe

Mama, și când deja stătea acolo, lângă noi, am observat că o crengută de brad i se lipise de pulover și atunci am râs și mai tare toți trei.

Mă uit la poză, la părul despletit al Mamei, pun vârful degetului arătător și-l mângeam, nu simt decât netezimea hârtiei fotografice. Îmi bag unghia pe sub poză, pe lateral, o desprind cu grijă de pe ușă dulapului. Se desprinde ușor, nu se rupe, numai pe dos, într-un colț, s-a lipit de ea o mică așchie din lemnul ușii.

Mă duc la pat, iau puloverul cu model norwegian, în roșu-albastru-negru, punga de plastic ascunsă în mâncă fâșâie. Trag de ea, e o pungă mică și galbenă, înăuntru, frumos împăturit, baticul din mătase frântuzească al Mamei, înnodate într-un colț, verighetele Mamei și a Tatei. De la înmormântare n-am mai pus mâna pe el și acum îl apuc fără să-l scot din pungă, mă gândesc la parfumul de iasomie al Mamei, baticul trebuie să-l mai păstreze încă. Bag cu mare grijă fotografie printre pliurile baticului, iau punga în mâna, simt rigiditatea cartonului fotografiei prin plasticul pungii și prin mătasea baticului.

Vreau să vă înAPOI în mâneca puloverului, îmi aduc aminte de degetele bunicii, cum mi-ai fixat brătara ceasului la încheietura mâinii. Așez punga pe pat, n-o mai vâr în pulover. Deschid valiza, înăuntru, două curele vechi de-ale Tatei, făcute ghem, și penarul meu de pe vremuri. Iau penarul, scot din el ascuțitoarea veche, pot să deșurubez șurubul lamei cu unghia degetului mic, îl deșurubez, scot lama, tai cu ea căpușeala de pe fundul valizei, vâr punga cu baticul și verighetele între căpușeala și pielea sintetică, netezesc căpușeala pe dinăuntru și valiza pe dinăfară, pielea sintetică e groasă, nu se simte defel că ar fi ceva acolo.

Scot cele două curele ale Tatei, catarama celei negre o prind de ultima gaură de la capătul celei maro, trec porțiunea de cureau rămasă pe sub gaica de lângă cataramă, acum e destul de lungă, pot să-mi leg de-a curmezișul valiza cu ea.

Îmi pun hainele și pantofii în valiză, îmi scot cămașa de noapte de sub pernă, o pun deasupra, închid valiza, o ridic, bag cureaua pe sub ea, o trec și prin mânerul valizei, strâng cureaua, după care închid și catarama.

Am împachetat, sunt gata.

Îmi pun paltonul, trag fularul din mâncă, mi-l pun la gât, căciuliță tricotată încă nu mi-o pun.

La sfârșit mai merg o dată la fereastră, privesc parcul. În mijlocul aleii văd o siluetă nemîșcată, o șarfă care fâlfâie în vânt, știu că e Bunica, știu că se uită la ciori.

Merg pe corridor, tocurile pantofilor răsună pe beton. Cureaua care strâng valiza scârțâie la fiecare al doilea pas.

Ajung în fața sălii de lectură. N-ar fi cazul să intru, de fapt nu vreau să-mi iau rămas-bun de la nimeni.

Aștepț o clipă, apoi ridic totuși mâna, bat la ușă, intru.

Profesoara roșcată sare-n picioare de după catedră, îmi zâmbește, nu pare mirată că mă vede gata îmbrăcată și cu valiza în mâna. Precis că directoarea a vorbit deja cu ea.

Îmi face semn să mă apropii. Când ajung în fața tablei, profesoara face iarăși un semn și fetele se ridică în picioare toate deodată.

Știu că ar trebui să-mi iau cumva rămas-bun de la ele, însă nu vreau să zic nimic. Mă uit în jos, la pantofi, la podeaua neagră, cu miros de motorină. Apoi ridic totuși capul. Știu ce se spune în astfel de ocazii, însă nu pot să spun nimic.

Profesoara roșcată vine lângă mine, mă ia de după umăr. Spune: dragele mele, prinț-o întorsatură a lucrurilor, sora noastră Emma ne părăsește azi, vă mulțumește pentru bunătatea voastră și vă roagă să-i păstrați o amintire frumoasă. Deși a stat puțin cu voi, n-o să vă uite niciodată. Aici vocea profesoarei roșcate se frângă, de parcă ar fi profund mișcată, oftează, inspiră adânc, își dă la o parte cărlioniță din jurul obrajilor, îmi zâmbește din nou, apoi continuă, spune că oricui îi e greu să-si ia bun-rămas, apoi le roagă pe fete să îndulcească aceste momente grele cu un cântec frumos, iar în timp ce ele cântă, eu pot să-mi adun lucrurile rămase.

Ridică brațele și începe să dirijeze.

Deodată fetele încep să cânte, cântă și profesoara roșcată, cunosc acest cântec, de multe ori l-am cântat și eu, e frumos și trist, e despre un drum lung de străbătut și colbul aceluia drum lung. Câteva momente stau locului, ascult și le privesc, apoi mă-ndrept spre locul meu, închid cartea și caietul de matematică de pe bancă, scot din bancă celelalte cărți și caiete, aşez valiza pe bancă. Nu desfac cureaua, trag puțin fermoarul stricat într-un colț al valizei, vâr cărtile și caietele prin crăpătură, dinții de metal galben ai fermoarului îmi zgârie pielea, vâr adânc cărtile și caietele printre haine.

Cât a cântat, obrajii profesoarei roșcate s-au îmbujorat, între timp dirijează cu gesturi largi, de parcă ar sta înaintea corului celui mare și nu doar în fața fetelor de la orfelinat.

Spatale-i stă fix la mijlocul tablei, iar pe perete, deasupra tablei, sunt trei urme dreptunghiulare de culoare mai deschisă, una mare, verticală, și alte două lungi și orizontale, pe locul celei verticale fusese fotografia tovarășului comandant suprem, în locul celorlalte două, lozincile scrise cu litere roșii, despre patrie, popor, partid și pace, acum nu mai sunt acolo, de la revelion încocace nicăieri nu mai sunt astfel de inscripții și nici fotografia comandantului suprem nu se mai vede nicăieri.

Bag și penarul în valiză, mă uit la fața profesoarei, îi disting vocea printre celelalte voci, îmi aduc aminte de tipătul ei, de tipătul strident și ascuțit cu care și-a smuls de pe cămașa de pionier șurul albastru de comandanț de unitate și l-a călcat în picioare și a împins cu piciorul un scaun la perete și a sărit pe el și a apucat tabloul cu fotografia uriașă, de trei ori mărimea naturală a tovarășului comandant suprem, și l-a smuls de pe peretele sălii festive și a dat cu el de pământ, văd cum sticla tabloului se face tăndări, cum profesoara trage un scuipat pe mutra din fotografie a comandanțului suprem, cum o smulge din ramă, tipând, gata, s-a terminat, și noi ne ridicăm toți în picioare, dăm cu toții la o parte scaunele pe care eram așezăți pentru a asculta împreună cuvântarea de Anul Nou a tovarășului comandant suprem, iar acum fugim cu toții în față, îmbrăncindu-ne, ca să fim mai aproape de televizor, să vedem mai bine, și începem să strigăm cu toții că nu mai e, gata, adio, s-a terminat, și smulgem de pe pereti drapelele și lozincile scrise cu roșu și văd că pe ecranul televizorului apare chipul tovarășului comandant suprem, galben ca ceară și plin de sânge, zace în zoaiele cenușii, și cineva ia de la panoul de onoare o cupă mare și galbenă din bronz, pe care elevii orfelinatului o câștigăzaseră la concursul Pentru Pace, și cupa, învărtindu-se în aer, se izbește cu putere de ecranul televizorului, față de pe ecran, mânjătă de sânge, a tovarășului comandanț suprem se face tăndări printre scânteie și apoi începem să alergăm cu toții de-a lungul încăperilor și săliilor de clasă și camerelor orfelinatului și smulgem tablourile și lozincile de pe pereti, îmi răsună-n urechi troșnetul rameilor și zdrăngănitul sticlei sparte și fâșaițul colilor de carton gros, și apoi rugul a fost gata, s-a aprins anevoie, a ars anevoie, până când ne-am apucat să stropim cu motorină cărtile groase cu scoarțe roșii, motorina cu care elevii de serviciu freau podelele în fiecare sămbătă, și când în sfârșit focul s-a întărit de-a binelea, de printre flăcările sfârâinăde comandanțul suprem se uită la noi, ne zâmbea însușit și înmițit, și noi stăteam în jurul focului și cântam, olé, olé, comandanțul nu mai e, și din rug n-a mai rămas nimic, în afară de câteva cioburi de sticlă înnegrite de funginge, ce păreau niște dinti negri și găunoși. Două zile mai târziu, am luat unul de pe jos și mi l-am pus în penar, mai e și acum acolo, printre creioane și stilouri.

Traducere din limba maghiară de ILDIKÓ GÁBOS-FOARTĂ

BANI DE LA HITLER RADKA DENEMARKOVÁ

Scriitoare, scenaristă, traducătoare și dramaturgă, Radka Denemarková s-a născut în anul 1968 în Kutná Hora. A studiat germanistică și boemistică la Universitatea Carolină din Praga, apoi a lucrat la Institutul pentru Literatură Cehă AV ČR și ca dramaturg la teatrul "Na zábradl". Din anul 2004 este scriitoare liber-profesionistă, preocupările ei extinzându-se din zona documentar literară înspre eseuri, critică literară, teatru și traducere literară. A scris monografia lui Evald Schorm, *Dušman mie īsumi*, 1998 și pe a lui Petr Lébl, *Moarte, nu-ți va fi teamă*, 2008. Este autoarea romanelor *Întrebăturile cine bate* (2005) și *Bani de la Hitler* (2006), pentru care va fi recompensată cu prestigiosul premiu literar Magnesia Litera, în 2007 și, respectiv, 2009. Alte apariții editoriale: *Kobold* (2011) și *Contribuție la istoria fericirii* (2014). După scenariul ei s-a făcut filmul *MY 2* (regizat de S. Radun, 2014). Textele Radkai Denemarková au fost traduse în germană, engleză, slovenă, maghiară, portugheză. Mai multe pe <http://denemarkova.cz>.

SUPĂ FIERBINTE DE LINTE

Ușa din dreapta dă spre sufragerie și spre bucătărie. Simt furnicături în tot corpul. Ca atunci când mama îmi bătea ușor darabana pe săra spinării cu degetele ei delicate. De sus în jos. De jos în sus.

- Stai dreaptă și nu te mai cocoșă, ai să fii gheboșată ca un semn de întrebare!

Sora mai mare clipea complice, *Rezistă, am trecut și eu prin asta*. Fratele meu chicotea, *Aici nu merge decât cu un băț zdravăn pe spinare, că e râzgâiața râzgâiațelor*.

Strâng în mâină clanța ușii casei mele. Mă hotărăsc să deschid.

Cu ultima, insuportabil de ultimă speranță, că toti vor fi așezăți la masă. Că o aşteaptă pe cea întârziată. Care s-a îndepărtat, a dispărut într-o prăpastie întunecoasă, dar s-a întors pe brânci și a ieșit afară din ea. Și se întoarce înapoi cu mâninile zdrelite în lumea pe care un cosmar nocturn o stersese pentru un timp de pe fata pământului. Între deschid usa, am să stau dreaptă, toti o să stea drepti la masă, mămico, promit, promit, numai să fii aici, mă întorc alta, aproape matură, nu, sunt chiar matură, cuvintele copilărești s-au rostogolit și s-au pierdut undeva, pielea s-a încrățit, te rog, Doamne Dumnezeule, te rog, să fiți aici, să stată și să zâmbești, să râdeți și să hohotii, să râdeți ca ieșiti din minti, să vă tăvăliți pe jos de râs tînându-vă cu mâninile de burtă. Așa cum râdeai de mine. Pentru că am rezistat în jocul acesta crud. Pentru că trăim. Suntem în viață.

Înainte să deschid ușa, număr până la șapte. Număr cu noroc.

În sufragerie chiar este cineva.

Răsuflu ușurată, îmi vine să alerg, să mă ghemuesc la pieptul femeii. Dar ceva îmi paralizează picioarele. Prudentă. Instinctul cultivat. Nu simt mirosurile cunoscute.

E cineva acolo. Dar nu e mama. Nicăi bucatăreasă noastră. Nu e nici sora mea.

Este o Femeie străină.

O Femeie Tânără, străină, cu burta proeminentă. Cu un sorț. Îi toarnă cu polonicul nostru bărbatului care stă jos supă fierbinte de linte, îngrosată cu fasole și rântă. În farfură adâncă cu flori. În farfură serviciului nostru alb de masă cu model albastru. Cu modelul pe care l-a comandat mama la fabrica de porțelan din Viena.

Încremenim toți trei.

Bărbatul se șterge nervos la gură. Cu dosul palmei.

- Ce vrei? Să nu știi să bați la ușă?

- Să bat? De ce să bat?

Nodul de plâns mi-a ajuns din nou în gât, îl înghit, întorc din drum lacrimile care se înghesue în spatele liniei de start, le-o iau înainte cu corzile vocale.

- Eu locuiesc aici. Sunt Gita. Gita Lauschmann. Tata a fost primul care a cumpărat o motocicletă în tunul acesta și sedia în fotoliul acela de piele din spatele dumneavoastră, în colț.

Ce aiureli tot îndrug acolo! Dar e mai bine să vorbesc, decât să las spațiul gol.

Se foiesc. Nici un fel de bucurie, nici un fel de zâmbete și veselie. Nimic. Nicio invitație la masă, la cealaltă farfurie plină și aburindă, după care tânjește stomacul meu gol. Nimic. Nu se oprește.

Sunt obosită, sunt tulburată, sunt încordată. Vreau să se termine odată cu toate. Să mă culc la mine în pat, să mă prăbușesc peste cuvertură. Îmi vine să urlu cu degetele răschirate. Doar sunt Gita Lauschmann! Fiica bărbatului pe care l-a spulberat vântul! Înainte să ajungă la baia de aburi, cică ar fi ridicat o pălărie imaginată și ar fi acordată întărietă unui bărbat mai în vîrstă, după dumneavoastră, stimate domn! Eu sunt Gita Lauschmann! Fiica unei mame educate, din metropola, parfumată cu mirosurile cafenelelor europene, care se obisnuise foarte greu aici. Și tocmai de aceea tatăl ei îi construise această vilă de formă alungită. În sat, clădirea elegantă era numită cu o invidie derutată conac. Eu sunt Gita Lauschmann! Fiica trădătorului care dădea de lucru și de mâncare celor mai multe haimanale jigoase din împrejurimi. Așadar, ce faceți aici voi, slugilor, vă desfășați fundurile asudate pe scaunele noastre, cum vă permiteti una ca asta? Eu sunt Gita Lauschmann, luati-vă catrafusele de aici și cărați-vă!

Nu spun nimic. Urlu pe dinăuntru. Mă întorc de acolo îmbătată de rușinea care îmi frânează orice încercare de a-mi revendica un drept. Dreptul la orice.

Și la aerul pe care îl respir.

- Ei și ce-i cu asta?

Bărbatul și-a revenit primul.

- Eu... eu sunt Gita Lauschmann. Aceasta e casa noastră. M-am întors acasă.

Trebue să fug de aici. Știu. Fusesem dresată. Simt primejdia în aer. Știu asta în clipa în care bărbatul se îndreaptă brusc. Așa de brusc, că tulbură suprafața supei cafenii, dense. Stropeste fața noastră albă de masă, brodată manual. Știu în clipa în care Femeia păleşte, pune ca în transă polonicul la loc în castronul de supă alb strălucitor, cu motive în relief în stilul secesiunii și gême.

- Nu, nu iarăși!

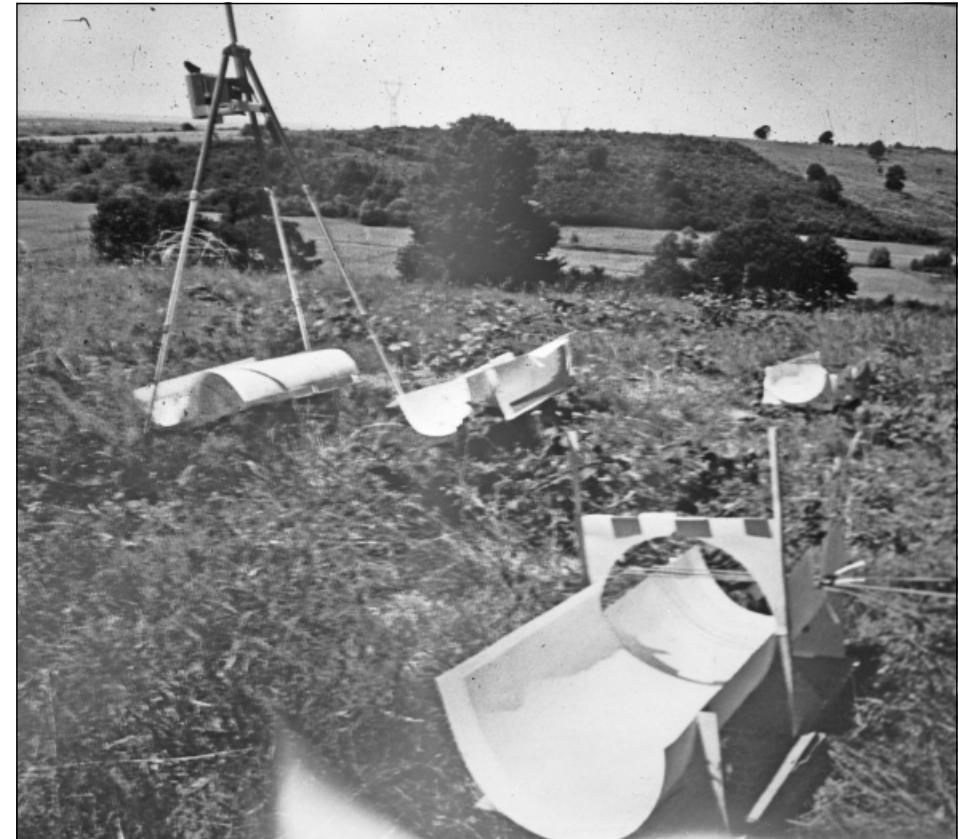
Bărbatul mă măsoară din priviri, vorbește către Femeie.

- E de necrezut! Așadar, derbedeii ăștia n-au de gând să ne mai lase-n pace niciodată?

M-am confundat cu altcineva. Supă rămasă se clatină și se aşază apoi pe fundul farfuriei, din castronul dolofan ies aburi, mâna bărbatului este puternică, acoperită de păr negru, ar putea să mă izbească drept în frunte cu lingura strălucitoare, ar putea să mă însfănce de părul abia crescut, să mă smuncească, să mă înece cu capul în baia fierbinte și nămolosă. Ca într-o latrină. Mă năpustesc afară, alerg pe lângă pălăria tatei, ies în fugă pe ușă și mă îndrept spre clădirile din curte, caut instinctiv ascunzătoarea cea mai sigură, îmi evalueză șansele. Instinctul de autoconservere. Cultivat acolo.

Mă năpustesc în șopron, trec anevoie prin noroiul greu, intru ca o furtună în șopronul dărăpanat, unde ne jucam când eram copii. Mă strecor în șopronul vechi, pe care tata voia să-l dărâme. În locul lui voia să construiască un muzeu măret. Mă asez pe vine. Mă cuprind un tremur pe care îl urăsc. Capul mi se învârtește. Mi-l reazem de genunchi. Pe pardoseala de pământ bătătorit se încordează și se încovoiaie în sus o omidă. Ajunge puțin mai departe. Și se încovoiaie din nou în sus.

Nu se oprește.

Ce naiba se întâmplă aici? De ce și de cine mă ascund aici? De un ticălos și de mâinile lui netrebnice? Nu cumva am înturcat satul? Rămân aici până am să găsesc o soluție. Până

o să-mi înceteze huruitul din cap. Inima revine parcă împotriva voinței ei la ritmul normal de dinainte, parcă ar vrea să se strecoare afară din piept cu tot cu bătăile ei înfundate.

POTCOAVA CU NOROC

Lumina noptierei verzi este orbitoare, împinge nemilosă ochii. Perdelele sunt trase, lasă să treacă numai o zăpușcală apăsătoare. Clipse din ochi, mă foiesc pe scaunul tare. Pe care m-a împins unul din ei.

- Nu mai boci, tine-ți gura! Da, războiul s-a terminat, dar trebuie să avem grija, nici un fel de milă pentru dușman.

Asta înțeleg, și eu am grija. Sunt măsuri necesare și indispensabile. Corecte, pentru că sunt drepte. Îi verifică pe toți fără deosebire. Și pe oamenii lor. Asta e bine.

De-a lungul peretelui, în semiîntunericul artificial, stau crăcănați patru bărbăti. Al cincilea stă vizavi, princhepe ochii mei în pălnia de lumină. Bărbierul Klein stă în picioare. În loc de briți este înarmat cu carabina. Nu se ploconește, își umflă pieptul firav ca de copil. Pe la nivelul umerilor lui Klein mă măsoară un bărbat cu smocuri rare de păr unsuros, pieptanat cu grija deasupra frunții. Parcă și-ar fi lipit firele de păr unul lângă altul cu o riglă flexibilă. Nu-l cunosc, pe cei doi zdraconi simpatici din dreapta, da. Lucră pentru tata. La atelierul de construcții și de lăcaușarie. Se fereau să mă privească direct în ochii mei chinuiti, participă la interogatoriu stânjeniți, nu mă ating. Pentru mine, stânjenela lor distanță este destul de enigmatică. Iar cel de la masă este uriașul cel bland, Ládinek Stolár, lucră ca ajutor la fierărie. Îmi amintesc că aveam opt ani, era ziua mea și îmi făcuse o potcoavă ca să-mi poarte noroc, săpase pe ea numele meu și un trifoi cu patru foi. Ca să nu spun nimănui că o sărutase ușor pe buze pe frumoasa Rozálka în stuflarelul de lângă iazul din pădure, unde noi nu aveam voie să mergem, și apoi și pe gură delicat în podul cu fân - trecuseră opt ani și se pare că nu mă recunoștea deloc.

- Așadar, nu vă potoliți deloc, așa e?

Nu înțeleg de ce Ládinek îmi vorbește la plural. Mă uit în spate, nu mai e nimeni. Sunt destinată exclusivă a tuturor întrebărilor.

- Domnule Stolaș, nu trebuie să-mi spuneți

dumneavoastră. Nici nu mă recunoște. Eu sunt Gita Lauschmann, doar dumneavoastră și tata... ei, pe astia ca tine. Da, da, hai, prezintă-te, să te cunoască și el.

Polednak înținde buricul înainte, umflă pieptul, mijesc ochii și se lasă desfășat de privirile admirative ale celor de fată îndrepătate spre el. Se fandosește împreună cu Klein ca niște soldaței de plumb. Aș că adresez tot ceea ce spun spre dreapta, spre portativul negru de pe capul unsuros.

- Mă numesc Gita Lauschmann. Locuiesc aici, la numărul 44. M-am născut la 14 martie 1929. M-am întors acasă, deoarece...

Soldațelul de plumb Polednak face doi pași, se frângă de mijloc. Cărările unoare din păr sunt acum chiar în fața nasului meu. Pot să număr și pistriui uitați, împrăștiți pe față. Tabloul nevernăit al unui impresionist senil.

- Asaaa? Gita Lauschmann? Dar astă e un nume ceh? Tatăl tău e ceh?

- Tata este... tata a fost...

Mirosul acru de sudore îmi scormonește stomacul chirică, ar fi suficient să izbească o dată cu frunte și mi-ar sări dinții din gură, mi-e teamă de el. E greu de depășit aversiunea fată de tot ceea ce este german. Am și eu în mine aceeași aversiune, mi-s-a îmbibat în sânge acolo. O greșeală. Căci nu este decât o combinație de sunete, un nume pentru care nu am nicio vină, pe care mi-l-ai ales când

Nu au recunoscut-o pe Gita a lor.

ne-au marcat, când am fost alungată din rai, când m-am desprins de placenta. Una din liniile portativului se retrage mai în spate, alta înaintea, se încovoaie în sus, îmi amintește de o râmă umflată, de o omidă zbârlită. Îmi vine să intru în pământ.

- Tata a murit. Tata a murit, pentru că era evreu.

- Evreu neamt.

De ce spune astă tocmai Ládinek Stolaş? Numai să nu izbucnesc în plâns. Să ţin toate lacrimile frumos, dincolo de linia de start, altfel o să-i întără și mai tare pe toți, lacrimile îi derutează întotdeauna pe bărbați. Mai ales, să mă stăpânesc, să nu mă prăbușesc, să nu bocesc.

Vocea tivită cu unsoarea știuleților uscați latră:

- Dar numai de Hitler depindea ca să-l declare arian pur sănge pe orice evreu care ar fi putut să-i fie de folos în timpul războiului.

- Tatăl meu... nu știu ce dorî... m-am întors acasă...

- În timp ce milioane de *nevinovați* au pierit.

Ah, asta este, sigur, îmi reproseză ceea ce îmi reprozează și eu. De aceea sunt plini de ură. Simt aici lipsa tatei. Sunt nemulțumiți pentru că nu s-a mai întors gospodarul ținutului de care aveau nevoie. Sunt nemulțumiți, pentru că s-a întors numai un nimic slăbănoș și zdruncinat ca mine. O fată de șaisprezece ani. Cu creier de femeie adultă.

- Da, desigur, nevinovați. Tata. Mama. Sora mea Rozálka. Au murit *acolo*. În lagărul de concentrare. Despre Adi nu știu nimic, nu știu dacă a supraviețuit, dacă se întoarce o să ne străduim să continuăm totul, ca și când tata ar fi încă aici, ne vom strădui ca voi să...

Vocea mi se frânge. Nu am voîntă, nu vreau să rezolv nimic, vreau pur și simplu să mă duc la mine în cameră, să mă prăbusesc pe pernă și să mănânc o supă fierbinte de linte din farfurie mea, să gust o bucătică de pâine, să-mi cufund trupul în apă fierbinte și să dorm, să dorm.

- Smecherășul de frati-tău, Dolficek¹ ăla, dă târcoale pe aici.

Mă reped la Klein.

- Trăiește?

Lacrimile sar din turnul parașutiștilor în aer liber.

- Trăiește. Unde este? Aduceți-l aici, adică nu, stați puțin, vreau să-i fac o surpriză, că sunt ai lui acolo, acasă, el...

Klein face ochii cât cepele.

- A dispărut, prostănac nenorocit. A dispărut la fel de repede cum a apărut, dă târcoale prin împrejurimi. Simplul fapt că i-ati pus numele Adolf spune multe.

Bărbatul frumos din dreapta pe care îl cunoșteam, îmbrăcat într-o salopetă murdară, cu o șapcă unsuroasă pe cap, a prins și el curaj.

LITERATURA CA PUNTE

Pe când eram copil, mi-ar fi plăcut enorm să mă întâlnesc și să stau față în față cu personajele din povestile pe care le citeam. Cu personajele bune m-aș fi împrietenit și m-aș fi jucat, iar celor rele le-aș fi spus – din balcon ori din pod – să fie... pozitive și să nu mai facă altora ceea ce ele nu ar avea chef să li se facă. Dar în timp ce îmi dădeam seama că sănsele ca Robin Hood să mă învețe cum să trag mai precis cu arcul, iar Tarzan, cum să mă cățăr mai iute prin pomi sunt foarte aproape de zero, m-am prins că e posibil să-i văd pe cei care inventaseră povestile și personajele lor. Pe cei care nu mă lăsau să dorm noaptea până când nu terminam de parcurs și ultimul rând, ca să afli cum și ce s-a întâmplat, ori mă trezeau dis-de-dimineață, agitat de curiozitatea rămasă de veghe și fără somn. Întâlnirile pe care le-am avut de-a lungul vietii cu scriitorii și admirarea pe care mulți dintre ei mi-au stârnit-o au dat pregnantă, în propria-mi viață, fundamentalei descoperirii din copilărie, care a fost cititul.

E cert că nu toți oamenii ce dau mâna cu un scriitor sau își fac o fotografie cu el se molipsesc brusc și încep să scrie cărti. E clar că nu pentru oricine care ascultă un scriitor lecturând și suficient ca apoi să se așeze la birou și să aștearnă pe hârtie un poem, o proză, un roman. Dar nu am nicio îndoială că adeverății iubitori de literatură au permanent curiozitatea să vadă scriitorii "pe viu". Să-i privească în ochi, să se încrunte sau să le zâmbească, să râdă sau să bombăne, să-i aplaude ori să bată mărunt din degete.

Festivalul Internațional de Literatură de la Timișoara (FILTM) a fost creat ca să pună față în față cititorii și scriitorii și să demonstreze că literatura de calitate este o punte directă și solidă între unii și ceilalți. Ediția din 2015 a FILTM propune o serie de evenimente culturale care, prin calitate, inedit, intensitate, dar mai ales prin personalitatea și originalitatea celor 14 scriitori invitați, vor transforma Timișoara într-un oraș de poveste. Pentru trei zile, cât durează o patra ediție a FILTM, capitala Banatului se poate considera o capitală literară europeană.

ROBERT SERBAN
președintele FILTM

LA VEST DE EST/ LA EST DE VEST

Și în această toamnă, Timișoara își deschide porțile literaturii la cea de a IV-a ediție a Festivalului Internațional de Literatură de la Timișoara "La Vest de Est/ La Est de Vest".

Evenimentul, planuit să aibă loc în perioada 21-23 octombrie în Sala Barocă a Muzeului de Artă din Timișoara, va prilejui iubitorilor de literatură din orașul de pe Bega întâlnirea cu nume importante ale literaturii europene de astăzi, scriitori din Ungaria, Germania, Israel, Austria, Ucraina, Bosnia și Hertegovina, Republica Macedonia, Republica Cehă și România.

Între 21 și 23 octombrie ne întâlnim, iată, deja pentru a patra oară, cu publicul iubitor de literatură din Timișoara. Așteptările sănătoase sunt cu siguranță tot mai mari, cum e și firesc, iar emoțiile organizatorilor sănătoase și ele pe măsură. Selecția autorilor invitați va întruni, oare, toate aceste așteptări sau măcar pe cea mai mare parte dintre ele? Vă așteptăm pe dumneavoastră să ne spunăți acest lucru, la sfârșitul celor trei zile de festival.

Ediția de anul acesta este cea mai amplă ediție din istoria FILTM. În avanpremieră, am pregătit, în parteneriat cu Centrul Ceh din București, trei seri în care vor rula cele mai reprezentative filme inspirate din opera lui Milan Kundera, *Gluma, Nimeni nu va râde și Eu, zeul îndurerat*. Prezența acestor ecranizări în cadrul unui festival de literatură care își propune să investigheze multiculturalitatea și identitățile proiectate multiplu reprezentă o asociere lesne de bănuit.

O altă noutate în programul acestei ediții constă în faptul că scriitorii invitați vor merge în liceele din oraș, pentru a se întâlni cu tinerii cititori, iar la Universitatea de Vest din Timișoara vor fi organizate conferințe pentru studenți, despre traducerile literare și comunicarea în cultură – două inițiative care reprezintă o deschidere normală a festivalului înspre tinerii cititori.

Ca de obicei, fidelii motto-ului nostru, "La Vest de Est/ La Est de Vest", am căutat să invităm la Timișoara autori importanți și povești pe măsură: unii dintre ei, precum tinerele poete Adisa Basic și Lidija Dimovska, vin din zone geografice apropiate nouă, dar atât de puțin cunoscute, Bosnia și Hertegovina, respectiv Republica Macedonia, alții, precum Marjana Gaponenko și György Dalos, au optat să se exprime literar într-o altă limbă decât cea maternă și o fac cu mult succes în țările lor de adoptie, Austria și Germania. György Dragomán nu a trebuit să călăturească prea mult dincolo de granițele României pentru a deveni unul dintre cei mai apreciați scriitori maghiari contemporani din noua generație. Meir Shalev, figură emblematică a scenei literare din Israel, vine să ne ofere perspectiva unor altfel de confruntații identitare – iar cei care au citit cartea sa de memorii *My Russian Grandmother and Her American Vacuum Cleaner* înțeleg cît de sănătoasă și asocierea lui cu Festivalul Internațional de Literatură de la Timișoara. Radka Denemarková va fi cu siguranță una din surprizele festivalului – multipremiată în Republica Cehă pentru romanele ei, ea este deja tradusă în mai multe limbi europene.

În ceea ce îi privește pe invitații români, spre bucuria noastră, au acceptat să le fie parteneri de discuție autorilor străini, atât nume de primă mărime ale scenei literare de la noi, precum și tineri autori în curs de afirmare. Andrei Pleșu, Ioana Pârvulescu, Cristian Teodorescu, Bogdan-Alexandru Stănescu, Miruna Vlada, Ioan T. Morar și Petru Ilieșu, bine ați venit la Festival!

Prima seară a festivalului va consta într-o masă rotundă la care invitații vor fi Andrei Pleșu, György Dalos și Radka Denemarková. Amfitrion va fi profesorul, eseistul și criticul literar Mircea Mihăiescu. A doua seară, dedicată prozei, îi va avea ca protagoniști pe Meir Shalev, Marjana Gaponenko, György Dragomán, Cristian Teodorescu și Ioan T. Morar, urmând ca discuția să fie moderată de poetă și tânără cercetătoare Ana Pușcașu. Ultima seară, animată de jurnalistul Matei Martin, va pune sub lumină reflectoarelor poezia, alături de Adisa Basic, Lidija Dimovska, Bogdan-Alexandru Stănescu, Miruna Vlada și Petru Ilieșu.

Suntem bucuroși de fiecare dată când ne amintim faptul că Festivalul Internațional de Literatură de la Timișoara se numără pe lista proiectelor cu care Timișoara candidează la statutul de Capitală Culturală Europeană în 2021. Povestea FILTM a debutat în octombrie 2012, un proiect îndrăzneț coordonat de Oana Boca, Ioana Gruenwald și Robert Serban, care și-a propus să continue, într-o manieră deschisă publicului larg, tradiția studiilor comparatiste initiate de Fundația "A Treia Europă". Echipa de organizare a Festivalului le include, din 2013, și pe Oana-Maria Dobosi și Raluca Selejan. Pe lista scriitorilor prezenti la edițiile anterioare ale festivalului se numără scriitori precum: László Krasznahorkai (Ungaria), Victor Erofeev (Rusia), Slavenka Drakulić (Croatia, Suedia), Attila Bartis (Ungaria), Jean Mather (Franța), Richard Swartz (Suedia), Jan Koneffke (Germania), Philip O Ceallaigh (Irlanda), Vladimir Arsenijevic (Serbia), Edo Popovic (Croatia), Fabio Geda (Italia), Iuri Andruhovici (Ucraina), Dusko Novaković (Serbia), Igor Marojević (Serbia), Dasa Drndić (Croatia), Ornella Vorpsi (Albania), Cătălin Dorian Florescu (Elveția), Paul Bailey (Anglia), Noemi Kiss (Ungaria).

Festivalul Internațional de Literatură de la Timișoara n-ar fi fost posibil fără implicarea majoră a Primăriei Municipiului Timișoara și a Consiliului Local Timișoara, cărora li s-a alăturat Consiliul Județean Timiș. Organizatorii sunt Fundația Politehnica și Headsome Communication.

Organizatorii

CLINAMEN (IX)

PAUL EUGEN BANCIU

Unicitatea ființei stă și în tainele pe care le aduce cu sine în întâlnirea cu partenerul său, în cele ce-i separă mai apoi existența de el și-i creează acea independentă față de ceilalți. Cu cât oamenii se văd mai rar, cu atât viațile lor se depărtează pe niște orbite sănătoase doar de cel care le parcurge. În viața fiecărui om apar evenimente care îl leagă de alte ființe, de alți oameni, apar sentimente tainice nutrită pentru femei și bărbați, care, în anumite momente, pot reprezenta variante ale destinului, ca dintr-odată totul să revină la normal în acea prietenie sau căsnicie. Mai departe totul se construiește cu efortul de a nu se afla ceva din tainele duse de fiecare dintre parteneri.

Risipirile din anii tineretii, aventurile cu sau fără urmări din anii maturității se adună într-un noian de amintiri particulare, unde ființa celuilalt nu apare. Când și când eroii de altădată ai amintirilor de acum, pe care ai vrea să le scoți din biografie ta, își cer dreptul la existență, întorcându-te din drumul pe care l-ai ales și dându-i chipului tău de acum o grimașă caricaturală, ca unei maști dintr-un bal mascat. Eroul din aventura uitată sau tăinuită doar te va lăsa să mai țină cont de viața ta de acum, exact de acolo de unde v-ai despărțit.

Fericire de sufletele de aventurieri, de acei turiști notori, pentru care trecutul nu există, ci doar harta lumii, cu traseele ei marcate cu galben, roșu sau verde, ce le oferă posibilitatea de a fugi de ei, de tainele acumulate în tinerețe, de oamenii pe care i-au cunoscut și față de care au păcătuat în vreun fel. Ei nu au mai nimic din alura desco-peritorilor, ori a celor ce înfruntă creștele cele mai înalte ale munților, nici din acribia cercetătorilor din laboratoarele lumii, și ei aşezăți cu față doar către viitor, căci înaintea zilei sunt altul din traseele vietii, nepăsători la tainele adunate în rucsacul din spate.

Aventurierii poartă în ei ceva din nepăsarea timpului față de ființele care se tem de trecerea lui, de parcă ar avea în buzunarul de la cămașă un flacon cu elixirul tinereții veșnice, ce le dă voie să experimenteze până la adânci bătrâneti senzații și sentimente aparent noi. În realitate, tot ceea ce se întâmplă nu e mai mult decât o fugă de trecut, iluzionată pozitiv de schimbarea peisajului, a oamenilor mereu străini pe care-i întâlnesc și între care se simte la fereală, pentru că și el, la rândul său, e un venetic despre care ceilalți nu știu decât ceea ce văd. Schimbând mereu locul, ca într-o mișcare de nomad, posibilitatea reîntâlnirii cu tine, cu cel de altădată, e minimă, cum stabilirea printre străini, într-o altă tară, te absolvă de toate vinile ce îți s-ar putea aduce dacă te-ai întoarce înapoi. E în psihologia oamenilor de azi ceva din cea a rău-făcătorului, care, în America, fugă dintr-un stat în altul să-și piardă urma, iar aici, fugă în lumea Europei, să i se uite păcatele și, odată cu ele, să fie uitat și el tocmai în celălalt capăt de continent.

Poate că zice: mi-am schimbat viața. Și zice asta, și-a dorit asta, cu gândul că în scurtele lui reîntoarceri acasă va fi văzut ca un străin, ca o altă persoană, spălată de toate tainele pe care le-a lăsat în urmă. Aceștia nu-și vor ține un jurnal al amintirilor niciodată, ci vor înainta fericiți că pe dvs. aparținătorilor lor de fotografiat sau filmat au surprins peisajul dintr-o țară sau altă, munții sau marea, în mijlocul imaginilor acelora fiind figurile lor senină și nepăsătoare.

Vechii greci, prin înțeleptii lor, spuneau că acești călători se îndepărtează prin drumurile lor de cultură. Timpurile moderne, ale marilor deplasări de oameni dintr-o parte în alta a lumii, deși aparent merg în întâmpinarea culturii universale, sunt o confirmare a intuiției acelor înțelepti. Nimic nu s-a schimbat în două milenii și jumătate. Și ce dacă ai urcat treptele cetății de la Machu Picchu? Nu ai făcut decât să verifici dacă tot ceea ce ai aflat despre cetatea de la peste trei mii de metri e corect. Aventurierii de azi iau avionul ca pe o cursă locală, învățându-se să folosească toată tehnologia la zi pentru a-și continua într-un fel viața de acasă și acolo, la zece mii de metri deasupra pământului sau pe un vapor. Aventurierii de azi nu mai sunt mari, pentru că doar redescoperă mereu ceva ce știe totă lumea care stă acasă, poate chiar mai puțin de atât, țelul lor nemaifiind cucerirea unui pisc înaccesibil și nici scufundarea în Groapa Marianelor, ci simpla deplasare și refacere a drumului altor și altor milioane de oameni, din ce în ce mai departăți de propria lor casă, de ceea ce au părținții lor, de calmul de altădată al unei livezi înflorite în mai, de rondoul florilor din fața casei.

Și ce dacă, la fel ca mulți de turiști ce trec zilnic prin fața Monei Lisa, te-ai fotografiat cu ea, deși lucrul acesta e interzis? Cine primează în fotografie, altul decât persoana ta? Epatarea de a fi alături de tabloul de la care pornește povestea polițist-eretică a lui Dan Brown? Astă dacă treci pe la Louvre. Cine are bani trece pe la Galeriile Lafayette, bea o cafea la una din măsuțele de la stradă și privește amestecul uman de toate națiile și rasele ce i se perindă prin fața ochilor simțindu-se parizian, adică nu un simplu francez din Ardeni, care poate că n-a trecut niciodată prin capitala țării lui.

Și Grecia, și Italia, și Germania, și Spania, și Anglia, și Portugalia, și Belgia... poartă pe străzile orașelor lor o bună parte dintre oamenii ce fug de ei, pe lângă cei ce au venit să vadă o altă cultură, oameni ce speră ca în această viață să cuprindă totul pentru a se risipi cumplit, pentru a deveni o ființă abstractă, oarecare, fără un punct fix în jurul căruia să graviteze toată existența

lor. Oameni fără de taine. Oameni care nu mai trăiesc cu spaimea trecutului lor încărcat de evenimente pe care nu doresc să și le mai aducă aminte, din care n-au învățat nimic.

Se spunea despre generațiile sfârșitului de mileniu că merg cu spatele înainte, că și privesc cu ostentație doar trecutul. Noul mileniu, abia început, și-a întors ființele umane cu 180 de grade, să privească spre

viitor, spre unul nomad, în care și pot permite luxul de a nu mai sta de vorbă cu ei însăși în taină, care nu mai au taine, nu mai au trecut, ci un prezent continuu, colorat și variat, în care o zi nu are cum să semene cu alta, veșnic deschis spre ceva inedit, pregătit oricând pentru a trăi alte și alte experiențe noi, departe de ceea ce se poate numi o așezare în interiorul unei nacele de familie, a unei culturi.

JURNAL DE FAMILIE

PIA BRINZEU

23 mai 1924. Bunica Netti e în baie. Se pregătește pentru o vizită la familia doctorului Arnold Josephi, prietenul bunicului, și nu își găsește rujul potrivit. Are o rochiță nouă, model charleston, cusută la doamna Traxel, una dintre croitoarele protipendadei. Ar fi o catastrofă ca nuanța rujului să fie diferită de cea a rochiei: o mătase de culoarea vișinei putredă nu acceptă o altă culoare de ruj. Dar o catastrofă și mai mare ar fi să întârzie. Nici o doamnă adevărată nu își lasă gazdele să aștepte.

Și extravaganta doamnă Joli Josephi este agitată. Fierul cu care își ondulează părul blond e prea cald. Nu vrea să se ardă, dar nici să își întâmpine oaspetii cu părul nearanjat. Degeaba este frapantă în rochia de dantelă aurie dacă nu este și coafura impecabilă. Și ar indispune soțul, întotdeauna mandru de înfățișările ei deosebite, și ar certa-o negreșit pentru că așa ceva chiar nu se poate întâmpla.

Locuința doctorului Josephi, un sas căsătorit cu o unguroaică din nobilimea transilvană și venit de câțiva ani în Timișoara, este elegantă. De pe balcon se vede lumea de pe Corso, iar în living sunt covoare țesute după modelul celor din Biserica Neagră.

- N-o să credetă, îi spune doamna Josephi bunicii, dar am găsit două țesătoare îndemânatice, pe care le-am convins să vină să stea la noi. Sunt foarte pricepute și știu să reproducă desenele mele. Am fost atât de impresionată de covoarele persane din biserică brașoveană, încât am hotărât să le mut la mine în locuință. Nu înainte însă de a petrece câteva ore desenându-le modelul.

- Ce idee bună! O laudă bunica, gândindu-se că ar fi bine să o imite și ea. Pe lângă baluri, concerte și receptii, pe lângă visinata și murăturile pentru iarnă, ar mai avea ceva timp să se ocupe și de covoare.

- Cele două țesătoare nu sunt singurele noastre angajate: mai avem o bonă, o bucătăreasă, o femeie pentru curătenie și un șofer. În total sunt șase. Mă simt ca șefa unei mici întreprinderi.

- La noi mai lucrează și un grădinăru, anunță bunica, fericită că poate supralicita. După cum se vede, și noi avem mica noastră întreprindere.

- Ce-ar fi, meine Damen, să ne gândim atunci la o întreprindere adevărată? propune bunicul. Suntem doi medici pricepuți și, dacă reușim să îl cooptăm și pe doctorul Miletici, am putea deschide un sanatoriu. Atunci voi, doamnelor, puteți să vă ocupați de covoarele din saloanele pacienților și, dacă vreți, puteți supraveghea și meniurile, curătenia și ordinea din spital.

Așa s-a înființat, sub numele de "Sanatoriul Bănățean", un spital care mai există și astăzi în Timișoara, pe strada Odobescu. Spitalul și-a schimbat demult proprietarii, dar prietenia dintre cele două familii s-a menținut neșirbită de-a lungul deceniilor. Acum a ajuns la a cincea generație.

INFRACTORI, PUCISTI AI PRESEI, GOLANI, SI RAU FACATORI AI LIBERTATII CUVÂNTULUI DANIEL VIGHI

Înainte de a părăsi birourile redacției am fost chemați de Gigi Boieru și de altcineva, nu mai știu cine, am fost asigurați de prietenia de pe vremuri, din studenție, toate sunt la locurile lor, mai puțin agitația de afară, din stradă și faptul că noi ne-am găsit să-i fim alături. Asta e, în ce-i privește vor pleca. Era evident faptul că încercau să ne pună în dificultate: totul trebuia preluat din mers, inclusiv telexul uriaș pe care soseau știrile din lumea largă, apoi legăturile cu tipografia, secția tehnoredactare, corectura, materialele care trebuiau predate la timp, era târziu, aproape ora patru, patru și jumătate după masa și nimic nu era adus, cules, aranjat. Foștii redactori plecaseară cu articolele la ei, ne-a mai rămas mica publicitate și anunțurile cu morți, chestii care oricum veneau zilnic. Așa cum am spus, ne-a salvat posterul cu Odiosul sub formă de liliac-vampir, am încropit un editorial, au mai scris Marcel Sămânță și Marineasa, am mai găsit câte ceva, am trimis totul la tipări și au urmat telefoanele indignate a doua zi dimineață, "cine sunteți voi, golanilor!", ne strigau în receptor unii și alții, "de unde ați venit!".

Între timp am primit telefoane de la *Europa liberă*, am vorbit cu Emil Hurezeanu, nu era în regulă, nu se putea întâmpla aşa ceva, or fi ei de la foștul ziar de partid comunist, dar libertatea presei nu putea fi încălcată aşa de grosolan, să dai buzna în redacție și să-i alungi în stradă. Au scris în același fel și cei de la *România liberă*, eram deruți: "revoluție, este revoluție!", strigam – și noi, și cei din stradă – "suntem mintiți și manipulați de foștii ziariști, până când să le înghițim minciunile pe banii poporului, toate birourile și sculele, tot ce aveau în dotare era din banul public, iar publicul era pe uliță și tipă după adevăr, striga tare că nu-i mai vrea, să plece unde văd cu ochii, dar să facă bine și să nu ne mintă, să ne ducă cu zăhărelul, trebuie spus adevărul până la capăt, unde sunt morți, tipau oamenii, ce-s-a întâmplat cu cei care fuseseră în morga spitalului, de ce suntem mintiți, securitatea nu se dă bătută, dimpotrivă, continuă să tragă sforile din umbră. Cât timp mai avem noi să așteptăm când fiecare zi, fiecare săptămână și lună ne îndepărtează de aflarea adevărului.

Am scris toate acestea în câteva editoriale incendiare în următorul număr. Și ultimul! Între timp au intrat în grevă de solidaritate

cu foștul ziar de partid și celelalte foste ziar de partid în limba germană, maghiară și sărbă. Se îngroșa gluma, în locul celor din stradă veniți de la Operă, unde fierbea încă revoluția, și-au făcut apariția colectivele oamenilor muncii din fabrici conduși de sindicatele libere și de reprezentanții Frontului Salvării Naționale care ne cereau să plecăm din redacție, cum ne-am permis să încălcăm libertatea de exprimare și existența unui ziar care, desă fusese al partidului, era acum liber. În zadar strigau cei care ne susțineau că de-acum s-a terminat cu ziarele comuniste, că acestea erau ale revoluției, că nu mai trebuai să mintă și să manipuleze în numele foștilor.

Îmi amintesc că am fost întrebăt pe stradă, în seara a doua a ocupării noastre, de un vecin, profesor pensionar de la Institutul Politehnic: "tinere, mi-a spus, de ce crezi că aceștia de la ziar sunt de la comuniști, doar i-au condamnat ferm, eu am citit ce au scris". "Minciuni, domnule profesor", i-am spus și mi-am dat o clipită seama că era greu să despartă adevărul de minciună în editoriale, acestea spuneau ceva, declarau generalități, fără să aducă probe. E drept că în vremea de atunci erau prea înfierbântați ca să ne găsim timpul necesar pentru anchete pe teren, doar Bebe Costinaș încerca să ne domolească, să ne aducă cu picioarele pe terenul sigur al publicisticii. E nevoie, zicea, să ne sculăm din fotoliu și să nu mai scriem editoriale după ce vedem la televizor.

Nimeni pe atunci nu avea chef de așa ceva, era vremea afirmării unor poziționări transante, trebuie spus ce e alb și ce e negru. Cine este cu noi, cu luptătorii pentru victoria revoluției și cine era împotriva noastră, asta era cea mai presantă nevoie. Abia mult mai târziu, după ce am înființat primul ziar liber pe care l-am numit cu numele orașului martir, am început să simțim nevoia unei reveniri asupra a ceea ce socoteam că ar fi sarcinile presei. În acele momente nici măcar nu aveam în cap așa ceva, cel puțin cei care ne știam de dinainte de revoluție, tinerii scriitori și prietenii lor. Eram împreună cu mult înainte de izbucnirea revoluției, ne știam, doream să ne putem auzi, să ne spunem punctul de vedere fiecare dintre noi. De aceea era un vacarm și o cacofonie de idei, atitudini și păreri ce agitau mulțimile care stăteau la cozi matinale în așteptarea ziarelor.

JOCUL / JOACA DE-A DEMOCRATIA VIOREL MARINEASA

Greu la revoluție! Să-i spui unuia, amic sau cunoștință cu care te-ai avut bine, ia-o din loc, ca să mă instalez eu. Ȑăla poate să-ți replice: nici tu n-ai fost mai bun, nu mai face pe Maica Precistă! Doar ne știm, ne-am miroșit reciproc Ȑtrimefii (=ciorapii). E drept că eu am mâncaț un căcat în plus, dar nici tu n-ai zis pas/ pâs. Sau ai cărtit, dar asta nu se pune. Am mărâit și eu. În discuții mai lejere, la birt, că acolo-și dă omu drumu, ori în agape ale familiilor (ai uitat că ne vizitam uneori?) am fost în oarece consens. Ȑi apoi, noi ni-s Ȑia care știu meserie, chiar dacă învățat-o la Stefan Gheorghiu. (Cunoșteam refrenul, cu variațunile de rigoare: înainte de 1990, când începuse să se vorbească mai mult prin târg și prin Ȑară despre tinerii și mai puțin tinerii scriitori timișoreni din ultimul val, s-au auzit voci benevolente picurând sintagme și propoziții preparate în niscaiva laboratoare: "O fi. Însă n-aveți operă!")

Adică operă publicată, ceea ce nu era lesne din moment ce nu scriai pe gustul stăpânirii. Ce să mai zici că debuturile se petrecă la grămadă, câte cinci, opt, zece înși la un volumăș.) Asta nu era decât o bagatelă. Dacă se încumeta careva să calce mai zdravăn pebec, se trezea că i se aplică o amprentă imposibilă pentru a fi compromis în ochii celor slabii de Ȑinger: "e homosexual, evreu și informatorul nostru", lăsau să treacă de la ei, chipurile, cei din servicii, direct sau prin răspândaci. Ȑi prostul, un pic antisemit, categoric homofob, dar și detestând ciripitorii, se arăta fascinat de amalgamul încubat într-o persoană pe care anterior o stimase.

De fapt, erau oameni diversi cei pe care, "la ordinul și cu încredințarea poporului", voiam/ trebuie să-Ȑînlocuim. Cinici deocamdată spăsăti, ezitanți dibuind un pui de conștiință curată, speriați care au primit asigurări că totul va reveni la normal. Ca să nu mai pomenesc de note personale, de sucituri, de câcăielii. O diversitate greu de conceput atunci când încercam să construim solidarități pe termen lung, unele care se vor dovedi vulnerabile și futile. Călcând chiar noi, ahtiații de democrație, în păcatul suprimării acesteia conform (pe naiba!), vorba lui Kant, unui imperativ categoric.

Intraserăm într-o trepădă greu de suportat, eram robii ei. În 23 și 24 ianuarie m-am aflat în sediul foștului ziar de partid. Multă gălăgie, dar nema scribălăi. Am produs pentru numărul din 24 un text intitulat *Bulza nu doarme*. Unul spămos, avertizând, în maniera anilor cinzeci, dar fără aplombul celor de atunci, mai degrabă lamentându-mă, că dușmanul revoluției nu stă degeaba, uneltele de mama focului, aşa că ar fi cazul să ne ascuțim vigilența. La multă vreme după aia, în loc de salut, Brîndușa Armanca rostea titlul cu pricina râzând să se prăpădească. Nu știu de ce, însă niciodată nu participam la partida ei de haz. În același ziar a publicat un articol și nevastă-meа, ceva despre o șefă abuzivă din învățământ. Să-ți spui părerea despre niște oameni până mai ieri intangibili/ infailibili era pentru unii de neconceput, iar pentru alții – un minunat prilej *defulatoriu*.

Combăteam pe prea multe planuri. Editurile care nu mă putuseră publica înainte se grăbeau acumă, dădea bine un timișorean în peisaj. Pe de altă parte, nu mai aveam niciun chef de Casa Studenților, trebuie să-mi rezolv transferul. Deci drumuri în Capitală. În ianuarie 1990, acolo era bulibăseala în toi. L-am regăsit pe Sorin Antohi secretar de stat în Ministerul Învățământului, absorbit de un jilt antic. Bagă-n manuscrise (cam fără spor; cum să faci literatură în loc de istorie?!) la loc tot ce scosese cenzura lui Dulea în prima și-n a doua instanță. Vino acasă, scrie trei articole pe săptămână pentru *Orizont*. După puciul eşuat de la fosta foaie a foștului partid, ne-am întâlnit în cămaruța de la *Județ* a lui Claudiu Iordache, ca să punem la punct noul ziar, cel ce se va chama *Timișoara*, pe care-l îngăduise la paritate generalul Gheorghe Popescu, adevăratul stăpân al orașului din 13 ianuarie, dincolo de zbaterile fesenelelor, revoluționarilor, comitetelor și comișilor.

N-aveam lețcăie pentru tipar. În tipografie comandau stăpânii mijloacelor de producție, adică tipografi din secția ziare, și nu lucrau decât cu banii jos. Ne-a dat maiorul Oancea o mie cu împrumut. Vighi își amintește de 600, Szabo – de 5000. Am avut documentul "de mână" prin casă, semnat de 10 persoane, dar zilele trecute l-am căutat degeaba. Desigur, au fost două exemplare, unul obținut cu indigoul/ plombagina (ce-o fi aia, generație douămișă și încă oleacă pe deasupra?), dacă n-or fi fost scrise pe rând; ar putea să fie în arhiva lui Oancea dublul celui pe care eu nu-l găsesc. Hărțiile au viață lor proprie, zice Eugen Dorcescu. M-am convins că are dreptate.

Intrăsem adânc și în "cazul Tökes", deși nu prea entuziasț, deoarece pastorul, atras de gloria universală, preferă să stea de vorbă cu ziariști străini. M-a impresionat însă loialitatea enoriașilor săi, aşă că, împreună cu Vasile Popovici și, puțin mai târziu, cu Marius Proks, m-am apucat de treabă.

MITURI ROMÂNEȘTI: ÎNVĂȚAMINTUL GRATUIT

RADU PAVEL GHEO

A început școala, iar pe străzi vezi cum ies din librării părinți încârcați cu articolele de sezon: ghiozdane, caiete, penare, creioane, cărti și cărticele, truse de geometrie (câtă distractie o să aibă copiii cu vîrful ăla ascuțit al compasului!), plastilină, riddle, treninguri... Listele de cumpărături sănt lungi, nervii, încordăti, iar din cînd în cînd părinții mai răbufnesc, își amintesc de seturile de cărti și caiete de lucru suplimentare recomandate – deci cerute – la școală și bombăne ceva despre învățămîntul cu adevărat gratuit, cum era pe vremuri. Părinții de studenți își aduc și mai bine aminte de bursele studențești din anii comunismului, care acopereau și cazarea în cămine, și cele trei mese de la cantină, "și pe-atunci la cămin erau locuri pentru toți, nu ca astăzi".

Și uite-așa, de la una la alta, mi-am adus și eu aminte de un prim-ministru român care, acum vreo zece-cincisprezece ani, voia ca toți emigranții români care absolviseră o facultate să-i plătească statului, înainte de a pleca definitiv din țară, cheltuielile făcute cu școlarizarea lor și plătite din "banii poporului". Dar învățămîntul n-a fost niciodată cu adevărat – sau cu totul – gratuit în România. Nu e nici astăzi, e drept, dar n-a fost nici "înainte", în tot mai nostalgizata perioadă comunista. A fost și ieri, ca și azi și, probabil, ca și mîine, un sistem ce le oferea privilegii celor puternici și le impunea servitui și cheltuieli înșilor din clasele inferioare – căci aşa funcționează dîntotdeauna egalitarismul ideologic.

Mi-aduc aminte. Manuale gratuite am avut, nu-i vorbă, pînă la sfîrșitul liceului. Generația intreagă am plimbat unii de la altii aceleași cărti, mai roase, mai tocite, mai mîzgălite, cum erau, aşa că era greu să nimerești vreun manual cu toate paginile întregi, nedescusute sau cu copertele intacte. Uneori, în ciuda gratuității, la sfîrșit de an, atunci cînd manualele erau predate de elevi la bibliotecă, cele mai deteriorate erau plătite de elevul neglijent – sau ghinionist. Unde se duceau banii ăia, nu știu, că de obicei manualul plătit rămînea în circuit și anul următor. Altfel, rareori am prins vreun manual de literatură română în care Eminescu din poza clasică să nu aibă ochelari de soare și o pipă în gură (sau mai rău) și nici vreun manual de istorie în care Ștefan cel Mare să nu fumeze trabuc sau să nu prăjească vreun cîrnat în sabie. Gheorghe Doja spunea de obicei ceva distractiv într-o bulă ca la benzile desenate în timp ce stătea pe tronul înroșit în foc, iar eroinele feminine ce apăreau întruchipate în pozele din manuale aveau parte de tratamente grafice greu de descris, dar ușor de imaginat. Doar fotografia lui Nicolae Ceaușescu de pe prima pagină rămînea neatinsă, fiindcă eram copii, dar nu și tîmpîni, și știam ce riscam dacă îi

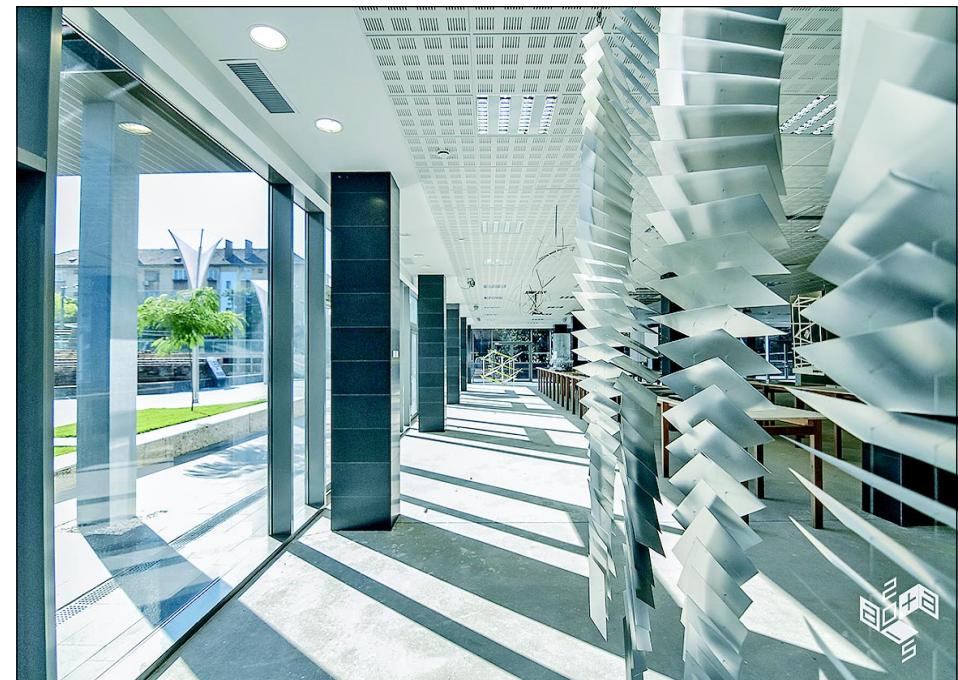
puneam conducătorului suprem fie și o mustață chaplinescă. Însă da, manualele erau gratuite.

Asta nu înseamnă că elevii nu aduceau bani la școală. Există dîntotdeauna un fond al clasei. Și un fond al școlii. Astă e o cutumă acceptată și înțeleasă tacit. Dar mai erau și altele. În vremea aceea existau famoasele campanii de colectare a sticlelor și borcanelor, a deșeurilor de hîrtie, a fierului vechi. Fiecare clasă avea o normă de îndeplinit și fiecare elev devaliza cămările și rafturile de acasă ca să o îndeplinească, spre disperarea bunicilor rămase fără recipiente de murături și compoturi. În liceu însă mi-amintesc că am trecut într-o etapă superioară: nu ne mai coboram pînă într-acolo încât să umblăm după deșeuri, ci plăteam pur și simplu în bani contravalorearea lor, făcîndu-ne astfel normă cît ai clipi. Iar învățămîntul rămînea gratuit.

În liceu mai plăteam și cotizațiile UTC, dar ele erau nesemnificative: parcă cincizeci de bani pe lună. Și mai erau, din cînd în cînd – dar măcar o dată pe trimestru, dacă nu pe lună – biletele la diverse spectacole de teatru sau de muzică din oraș. Obligatorii, ca să ajutăm instituțiile locale de artă și cultură, și repartizate cîte zece-douăzeci pe clasă. Nu erai obligat să mergi dacă nu voiai, dar de plătit trebuia să le plătești. Practica asta a biletelor vîndute prin școli s-a păstrat cîțiva timp și după 1989. Am apucat-o și eu cît am fost profesor, prin anii 1990. Biletele veneau prin inspectorat, prin direcția școlii... în fine, era un mecanism bine pus la punct, care se termina cu cumpărarea lor de către elevi și gata. Restul rămînea gratuit.

Din cînd în cînd, aşa, aleatoriu, dar de obicei la început de an, se mai strîngeau bani de la elevi pentru reparații sau pentru pavoazarea sălilor de clasă. Pentru laboratoarele de științe. Pentru diversele concursuri lansate de organizațiile pionierești. Și mai erau și abonamentele obligatorii la revistele școlare: mai întîi la *Șoimii patriei*, apoi, în gimnaziu, la *Cutezătorii*. Nu se putea altfel. Mai tîrziu, în liceu, fiecare clasă avea obligația să facă abonamente la *Scînteia tineretului*, la *Scînteia*, la *Flacăra*, fiindcă nici fără ele nu se putea, că am fi rămas neinformați și neinformați. Nu-mi amintesc să fi văzut prea des vreun exemplar din publicațiile astea, dar abonamentele se achitau sistematic din fondurile strînse în clasă.

Toate astea erau niște mici cheltuieli necesare și obligatorii. Altfel, sigur, învățămîntul rămînea gratuit. Și mai erau și alte cîteva lucruri demne de povestit, care țineau de servitutea impusă elevilor și studenților și pe care ar fi păcat să le uită. Despre ele, data viitoare.

JURNAL DIN ANII CRIZEI ROBERT ȘERBAN

Duminică, 13 septembrie 2015

Sunt 11 ani de când a murit Chichere. De necrezut cum au trecut anii ăștia. Cu ce viteză... Senzația că totul, că toate au fost ieri, alătăieri, e, uneori, terifiantă. E ca un accident: ti s-a întâmplat tie, ești conștient de asta, dar, totuși, parcă n-ai fost acolo. Mă uit la Crina, în februarie face 9 ani și mi-e greu să accept. Mai ales că sunt atât de pregnantă amintirile cu ea dormind pe pieptul meu. Era puțin mai mare decât palmele mele. Îi aud și acum înima cum răspunde inimii mele. Am în nări miroslul ei de atunci, de bebe. N-are cum să nu se întâmpile ceva cu timpul, până și copiii spun că trece repede! Nu e doar o senzație, e realitate: timpul se comprimă. Scris Ion Chichere într-un poem al lui: "ce grozav este că suntem morți/ cu aceeași putere cu care suntem vii".

Vineri, 18 septembrie 2015

În mașină. Mergem încet, e trafic aglomerat. În cinci ani, Timișoara se va sufoca și va plezni. Tudor, din scaunul lui, fixat pe bancheta din spate, cu o voce plăcătoare:

- Tata, îmi dai două hârtii de 10 lei?
- Dar ce să faci cu ele?
- Îmi fac vînt, mi-e cald...

Duminică, 20 septembrie 2015

În Parcul Copiilor, pe un soare mămăligos. Trecem pe la toate "aparatele", Tudor are chef să le încerce pe toate. Căținel, ajungem la capătul parcului, la toboganul ce seamănă cu un far. Tudor urcă, e sus, se pune-n fund, dar ezită să-și dea drumul pe pantă de inox. Eu, ca să-l încurajez, îi anunț coborârea:

- Doamnelor și domnilor, Mister Tudor!
- Tata, nu există Mister Tudor, ci doar Mister Bean!

Duminică, 27 septembrie 2015

E Festivalul Fanfarelor, la Filarmonică. Îi întreb de copii dacă au chef. Au, mai ales după ce fac reclamă acestei muzici de o vitalitate formidabilă și după ce interpretează vreo două cântece... fanfarabile. Gusturi de copil cresc la țară, unde fanfara presta cu aplomb și la nuntă, și la înmormântări. Ajungem, ne instalăm în scaune și ascultăm (eu, cu gura până la urechi), fanfare din Banat. Duhurile sala de muzici de toate felurile, populare, militare, de promenadă, eu cu Crina dirijăm și le ținem isonul, Ari zâmbeste. La un moment dat, Tudor, ce părea numai ochi și urechi, face un lucru care numai lui îi putea ieși: adoarme!

Martă, 29 septembrie 2015

Dimineata, în mașină, în drum spre grădiniță, Tudor:

- Tata, uite un om care motociclește!

În Piața Unirii, discuție între doi copii:

- Vol fi tlei malluri în Timișoara!
- Nu te cred...
- Să mall eu dacă te mint!

Miercuri, 30 septembrie 2015

Ne intră toamna-n oase, încet, încet. E umezeală și frig. În drum spre școală, povestesc – ca să exorcizez, probabil – despre căt de rău era altădată.

- Tata, pe vremea lui Ceaușescu era frig la școală?
- Da, Crina, foarte frig. Iarna stăteam îmbrăcați cu gecile, aveam căciulile pe cap și mănușile în mâini. Si tot înghețam...

- Si vara era frig?

Vineri, 2 octombrie 2015

Înregistrez două *Piperuri*. Întâi, cu Dinu Flămând și Valentin Ajder. Dinu povestește despre Pessoa. Tocmai a apărut la Eikon o biografie (cea mai cea!) a portughezului, pe care Dinu a îngrijit-o. Vorbim despre poezie și cărti, despre scris și citit, iar emisiunea se termină cu un poem de Andrade, în lectura traducătorului său, D. F. Apoi, al doilea *Piper*, cu Rui Zink. Luiza Vasile ne e translator. Dialogul începe cu o întâmplare în care Saramago a fost personaj, iar Rui, martor. Chiar în ziua când S. a luat Nobelul. Apoi, vorbim despre literatură, paternitate, lectura cărtilor și lectura... electronicelor, amante și soții, prietenii literare. Mult timp după ce am terminat filmările mă simt ca sub o vrăjă. Scriitorii – vrăjitori!

Seară. Ariana a luat bilete la *Carmina Burana*. Fortăm norocul și mergeam cu copiii. Crina a mai fost la concerte, Tudor, nu. Ce se poate întâmpla? Fie nu-i place și o să ies cu el, fie... adoarme. Îl sui pe genunchii mei, îi soptesc că urmează cea mai frumoasă muzică din lume, că toată lumea astă din sală a venit să asculte, că... începe. E atent, deschide rea și teribilă. După cor, la *Omnia Sol* temperat, întră baritonul, lucrurile se linștesc brusc pe scenă, iar Tudor mă întrebă cu voce tare:

- Dansăm?

Sâmbătă, 3 octombrie 2015

Telefon de la Vali Talpalaru. A murit poetul druz Naim Araidi. Până acum câteva zile, Naim punea poezii și fotografii pe facebook. Era prezent, era viu. Anul trecut i-am publicat la Brumar, în traducerea din engleză a Flaviei Teoc, *Oameni din Galileea*. Tuțu Hrin i-a făcut coperta. A câta moarte e asta? După Pavel Gătăianu și nea Valerică Armeanu? După stopul cardiac al lui Vio Bucuraș? Mâine fac 45 de ani și morțile se înmulțesc în jurul meu.

PLIMBĂRI NOCTURNE EUGEN BUNARU

Spre amintirea poetului
Gheorghe Pruncuț, 1950-1995

Era pe la sfârșitul anilor '80, când atmosfera vietii de zi cu zi devenise, la propriu, irespirabilă, în ciuda tuturor auspicilor ce prevesteau prăbușirea iminentă a dictaturii. Speranță care, însă, multora ni se părea a fi mai degrabă de domeniul intangibil al unei mirifice utopii.

Formaserăm, de-a lungul acelor ani, o grupare *underground* – un grup de prieteni, încă tineri, care credeam, cu patimă de-a dreptul, în literatură, în poezie. Cei mai mulți – Ion Monoran, Ioan Crăciun, Gheorghe Pruncuț, Adrian Derlea, Vasile Rodian, Miodrag Konstantinovici – nu aveau nicio carte publicată. Numele lor puteau fi întâlnite rarăsim în paginile unor reviste studențești precum *Forum studentesc*, *Amfiteatrul* sau *Echinox*. Pulsă însă, în acea credință pătimășă a lor, a noastră, speranță ingrată a unei salvări miraculoase, a unei "decolăriri" desparate "din sistem". Totul era trăit, convertit de noi într-o vizionă aproape romantică, donquijotescă, deseori proiectată în evadări nocturne prin puținele crășme supraviețuitoare de cartier sau în peripluri halucinante prin cimitirele orașului, în căutarea febrilă a unui spațiu de grătie, a unui teritoriu liber, doar al nostru... A unei zone care, paradoxal, părea, atunci, în exaltările noastre – e drept, deseori întreținute bahic – să ne ofere iluzia, măcar preț de o noapte, a minimei libertății. O iluzie stranie, halucinogenă, a unei eliberări evasianarhice, evasimorbide, interzisă, monitorizată, desigur, și aceasta, cu aceeași strănicie, de cerberii dictaturii. Dar toate astea aveau, pentru noi, mai curând, fascinația și efectele unui drog, ale unui tranzilizant, deschizându-ne, ad hoc, prin cine stie ce alchimii lăuntrice, orizonturi iluzorii și realități paralele. Dincolo, însă, de orice sansă concretă de-a iesi, cu adevarat – în acel context – pe scena vietii și a lumii literare, la care aspiram, totuși, cu toții, fie măcar și în virtutea aceluiasi romantism (desuet, întârziat) al vîrstei încă tinere!

Gheorghe Pruncuț era unul dintre poetii boemii autentici ai Timișoarei acelor ani. Dar nu despre harul său poetic, nativ (și naiv), recunoscut, pe atunci, și de un Șerban Foară, și de un Mircea Ivănescu (în cele câteva memorabile descinderi timișorene), voi vorbi aici. Mă voi opri doar la un moment, pe care l-am trăit, "la sâng", împreună cu el. Un episod probabil insignifiant, dacă nu chiar ridicol ori pur și simplu nebunesc, în percepția oricui din "afară", care nu a prins *iepoca*. Ba chiar și a celor care au avut puterea să ignore sau, mai nou, să uite... Pentru Pruncuț și pentru mine însă, povestea acelei întâmplări nocturne, în care ne-am trezit protagoniști, s-a derulat din chiar primele clipe cu acel fior, cu acea tensiune, dar și cu acea forță (tulbere) de seducție ale unei trăiri extreme, ale unei adevarăte aventuri existențiale. Poate și pentru că în subconștiul nostru mai pălpăia, ca o infimă flăcăruie de lumânare, conștiința faptului interzis pe care îl săvârșeam, cu certe conotații penale, agravante la vremea aceea...

Bântuiam, aşadar, ca niște apucați, doar noi doi, într-o seară sticloasă de octombrie, cu puizerile de stele deasupra, printre crucile albe și criptele sumbre (totuși...) ale cimitirului de pe strada Rusu Sirianu. Din când în când, plimbam, de la unul la altul, mai exact de la o gură la alta, o sticlă de un litru, în care, parcă văd și-acum, scânteau ispititor mici bule ale *tăriei* din care ne "ungeam" tot mai harnic gâtjurile. Pălincă teribilă din care trăgeam cu spor o primisem cadou de la, fie iertată, sora mea, Mihaela, dar, poate mai corect spus, de la, fie iertat, cumnatul meu, Titus, Gigi, cum i se spunea în familie, ardelean pur-sâng și care numai ce se întorsese, în acele zile, încărcat cu mai toate bunătățile culinare și ...lichide, din zona de origine. Ghiță și cu mine, tocmai le făcuseră în seara aceea o vizită strategică. Locuiau în apropiere de Piața Lahovary, pe fostă stradă Leningrad, astăzi Sorin Titel. Să sora mea, și cumnatul meu, și mama mea îl îndrăgeau mult pe Pruncuț (nume predestinat!?), care avea și darul acesta: să căstige simpatia și chiar afectiunea, uneori compasiunea, celor din preajmă. Îmi amintesc că prima oară când l-am "introdus" în famile să recomandat pe un ton

de personaj dostoievskian: "Vă rog să mă iertați că exist!" Nu voi încerca să descifrez, aici, resorturile, posibil psihanalizabile, ale efectului acelei intrări pe scenă. Știu doar că a fost suficient, pentru a fi adoptat ca membru legitim al casei. Firescul și spontaneitatea reacțiilor sale, pitorescul și histrionismul gesticulației sale, patetismul sincer cu care își recita poezii, o anumită aură de atemporalitate a întregii sale tinute, toate laolaltă slujeau, desigur, unei convingătoare pledoarie pro domo.

Dar să revin la întâmplarea din cimitirul de pe Rusu Sirianu. E bine de amintit aici că se vehicula printre noi, cei din *grup*, ca un soi de consens, de parolă conspirativă, expresia: "Hai la Rusu!", uneori cu varianta ceva mai familiară (familială?): "Hai la Rusu, ca la taica!" Daniel Vighi, cu spiritul său mereu ludic și inspirat, a pus în circulație ambele variante. Retin că ne contaminam brusc, cu toții, la astfel de apeluri... bacoviene, de un fel de bucurie stranie, amestecată cu neliniște, cu teamă, dar și cu fiorul, dar și cu nerăbdarea reiterării unei aventuri mereu insolite.

Ne-am așezat, aşadar, pe o bancă, în spatele unei cripte, a Rosaliei Massong (*prietenii șiu de ce...*), la căpătâiul căreia am vărsat cătiva stropi, spre veșnică pomenire. Apoi, mecanica trecerii sticlei cu pălincă de la unul la altul s-a derulat metodic, când mai alert, când mai lent, într-un ritm și într-o înlanțuire a gesturilor ce și trăduau integrarea într-o străveche rutină. Nu lipseau din ritual nici acel melos, de-o savoare unică, al plescatului limbii, și nici oftatul însoțitor de voluptate, în urma îngurgitării *lucurilor* din binecuvântata tărie. Nu scoteam nicio vorbă. Pluteam în lumi paralele. De la o vreme, somnolam amândoi acolo, pe bancă, printre morminte, într-o complicitate, firească dejă, cu somnul de jur împrejurul adormiților întru Domnul. Totul, într-o tacere, repet, halucinogenă. O tacere luminată fosforescent de stele, de lună, dar mai ales de crucile albe de marmură de pe care ne priveau tot felul de chipuri incerte, aproape hilare, prin mutenia lor vag extraterestră, parcă translataste special, într-vizionarea noastră omnică, dintr-un film naiv de cinematecă.

Era deja toții noptii, când am recunoscut brusc, ca prin ceață (sonoră) a unui vis și în chiar pacea compactă din jur, cadența versurilor inconfundabil pruncușene: "Mă simt în cimitir precum acasă//Aicea toate sună ca la-nceput..." sau: "Să bem, apostoli, timpurile-s grele// Si toti arginții vreau să-i cheltuiesc...// (citat din poetul disident, evasinecunoscut, Florian Petruț, mentorul său liric). Când Ghiță a atacat versurile: "Nu voi minti nicicând că-i primăvara//Un soare fals dă ordin să trăim...", îmi amintesc că ne-am ridicat brusc, ca săltăți de niște arcuri magice, imprevizibile și, *face to face*, preț de câteva clipite, a avut loc, între noi, un mic dialog urmuzian: "Mă duc să-l aduc aici pe Daniel!" am rostit, pe un ton – cred – profetic, aproape delirant, aceste cuvinte. Ghiță m-a privit alb și a ținut la fix: "Faci tu asta, pentru mine?..."

M-au frisonat, ca de fiecare dată în împrejurări similare, acel tremolo al vocii și acele inflexiuni, tipice, inconfundabile, de lamentou, marca Ghiță Pruncuț... Am simțit, atunci, fără să știu de ce, că toată scena, în felul ei jalnică, jălnicuță, de doi bani, dacă vreți, s-a imprimat, cum-necum, definitiv, acolo, deasupra, pe retină unui cer înghețat de mulțimea (parcă surâzătoare) a stelelor. Minute sau ore în sir, am băjbăit apoi, ori am făcut balet, printre cruci, pietre funerare, morminte, am străbătut alei, am planat, pur și simplu, peste o capelă, am auzit un mormânt? un sforăit? un hămătit?... Dar nici atunci și nici după, nu am realizat cât timp voi fi tot rătăcit, să, hai-hui, în acel impenetrabil, aproape prietenios imperiu al umbrelor. Știu doar că am avut, non-stop, senzația înfundării în labirint sau în realitate, când, totuși, într-un final, l-am regăsit pe Ghiță Pruncuț.

Era învălit în aceeași lumină lunară. Poate doar a propriului său nimb. Poate doar a propriului său început (strălucitor) de chelie. Trona nemîșcat și suveran, el însuși, în același loc, pe aceeași bancă unde-l lăsasem, cu chipul mumificat de o fericită aşteptare. Când am pornit amândoi spre ieșire – mijneau, de-acum, zorile – a scos din buzunarul veșnicului său sacou maro-verzui sticla în care mai licăreau ca la vreo două degete de pălincă și mi-a întins-o: "Știam c-ai să te întorci..."

RECULEGERI SI SPERANȚE CLAUDIU T. ARIEȘAN

I. La trecerea unui an de la intrarea în veșnicie a ilustrului ierarh al ortodocșilor din vestul țării, a apărut un frumos omagiu audio-vizual sub forma volumului colectiv *In Memoriam Dr. Nicolae Corneanu, Mitropolitul Banatului (1923-2014)*, Editura Învierea, Timișoara, 2015, 220 p. și a dublului DVD cu același titlu, realizat din materiale de arhivă prin grija realizatorului și regizorului Victor Popa. Dacă filmul ne prilejuiește o reîntâlnire caldă și inspirațională cu liderul carismatic al dialogului interconfesional din regiune vreme de peste cinci decenii, cartea colecționează într-un emotionant mănunchi de gânduri și rememorări aspecte ale trăirii și făptuirii vrednicului vlădică, formidabilului teolog și cărturar, minunatului om care a fost și rămâne în cugetele și inimile noastre înaltpreasfințitul Părinte Nicolae.

Apărut la inițiativa și cu binecuvântarea actualului său succesor, IPS Ioan Selejan, coordonat de preoții Ionel Popescu, Zaharia Pereș și Marius Florescu, florilegiul de susflet și simțire adună mărturii ale colegilor săi de Sinod din ultimii ani, în frunte cu Preafericitul Patriarh Daniel, amintiri percutante semnate de personalități ilustre ale orașului și regiunii unde s-a ilustrat prin atâtă bunătate, generozitate, clarvizuire și curaj, precum și gânduri melancolice, dar pline de reverență și afecțiune ale apropiaților săi din toate domeniile unde a avut atâtă prestații strălucitoare și inoblifiabile. Fotografiile de final alcătuiesc un minunat album al vietii sale, iar imaginea de ansamblu rămâne una de elevată reculegere și onestă gratitudine în fața profilului de medalie al celui ce se odihnește sub altarul Catedralei pe care atât de mult a iubit-o și atât de exemplar a slujit-o. Requiescat in pace!

II. Pierre Hadot este un nume relativ cunoscut în mediile academice de la noi, aşadar putem trata ca pe un plăcut și oportun eveniment echivalarea culegerii sale de studii *Exerciții spirituale și filosofie antică* (trad. Pr. Constantin Jinga, postf. Ierom. Agapie Corbu, Editura Sf. Nectarie, Arad, 2015, 507 p.). Declarațiile poieticești ale autorului însuși sunt limpezi: actul filozofic este văzut ca "un act de conversiune", jubirea de înțelepciune "nu presupune elaborarea de sisteme, ci asumarea deciziei de a privi inocent în sine și în jurul sinelui", iar influența bergsoniană și cea existențialistă l-au determinat să interpreteze filosoficul "ca pe o metamorfoză completă a modului de a vedea lumea și de a fi în lume". Calitatea eseistică de substanță despre anticii Socrate, Epictet, Seneca, Marcus Aurelius ori Plotin, dar și cu privire la modernii Montaigne, Kant, Michelet, Bergson, Foucault rămâne la aceleasi cote superioare pe fiecare pagină, forța dicțiunii este concurată doar de oportunitatea decupajelor din operele celor analizați cu migală și, paradoxal, cu oarece duioșie heremeneutică. Fibra sa pronunțat și neechivoc clasicistă răzbate plenar din superba *Istorie a gândirii elenistice și romane* – de fapt un memorabil curs inaugural datat 1983, deopotrivă omagiere caldă a savantului Pierre Courcelle, de la metoda și pregnanța căruia Hadot se revendică în repetate rânduri. Lecturile acestei cărți de mare valoare euristică sunt multe, iar folosul străbaterii ei, cu siguranță, major.

III. O valoroasă monografie a jurnalisticii locului ne oferă Tânărul cercetător timișorean Ciprian Glăvan, *Presa de limbă germană din Banat. 1771-1867*, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2015, 310 p. Este vorba de vol. XVI din colecția de Teze doctorale publicate de Institutul de Istorie "George Barițiu", iar Dumitru Suciu subliniază, ca și noi, "dexteritatea și profesionalismul autorului", stăpân pe bibliografia în limbile română, germană și maghiară, stilul îngrijit și impeccabilă structurare a lucrării pe teme și subcapitole distințe, aproape autonome, dar excelente sudate prin capacitatea de sinteză și prin vizionarea lucidă a celui interesat de reconstrucția unui microcosmos germanofon și central-european care a crescut, a supraviețuit, a combătut, s-a adaptat și a evoluat spiritual prin intermediul publicațiilor sale în limba maternă, nu mai puțin de 79 la număr, dacă e să credem afirmațiile autorului: și probitatea sa nu ne îngăduie să le punem la îndoială.

Dacă ideea cuantificării numerice și axiologice a reflectării revoluției pașoptiste în presa de limbă germană e originală și ni se pare partea cea mai genuină a demersului științific, lipsesc, în opinia noastră, o analiză, fie și sumară, a literaturii de divertisment – satirice sau chiar umoristice – care nu credem să nu se fi regăsit măcar sporadic și insular în respectivele publicații, dintre care multe copiau modele din patria-mumă, unde caricatura, *witz-ul* și hazul aspru erau la mare preț în epocă. Mai ales că la p. 99 se face vorbire de anecdotă, maxime, ghicitori, piese de teatru (probabil nu tragedii!) ce completau paleta cuprinzătoare a periodicei.

CONTINENTUL GRI CULTURA ÎN SUBTERANELE SECURITĂȚII

DANIEL VIGHI, VIOREL MARINEASA

GRIJ LA ANDRONESCU!

Reproducem mai jos un document pentru stilistică și pentru gustul de aramă coclită al verbului, al sintagmelor, al locuțiunilor, al atributelor adjectivale și substantivale. Să mai adăugăm și ursuzenia ca de chipiu de cazarmă de la o unitate de tancuri a foii îngălbene, ornată de ștampila cu cerneală violetă spăimoasă care tipă de-a curmezișul documentului vocabula OPERAT, apoi, tot cu cerneală de la ștampilă, data de 17 MAI 1966:

"MINISTERUL AFACERILOR INTERNE STRICT SECRET

Expl. Nr. 2

DIRECTIA REGIONALĂ BANAT

Serviciul III –

Nr. 307/1148/16.05.1966

Către

M. A. I. SERVICIU RAIONAL
CARANSEBES

Pe linia Serviciului III este lucrat prin dosar de verificare numitul TITEL SORIN redactor la Revista "ORIZONT" din Timișoara și scriitor, suspect de activitate dușmanoasă în domeniul literar.

Dintr-un material provenit din sursa T.O. de la Dvs. reiese că scriitorul TITEL SORIN se află în atenția legionarului ANDRONESCU care în activitatea sa dușmanoasă preconizează tocmai folosirea posibilităților ce i se oferă de a se afirma în sectorul literar. Numitul

ANDRONESCU prin intervenția lui **VĂRĂDEAN AUREL** medic la Polyclinica CFR Încadrarea informativă a lui **VĂRĂDEAN AUREL** pentru a rezulta dacă a mijlocit sau mijlocește publicarea unor lucrări ale lui **ANDRONESCU** prin TITEL SORIN.

Prin supravegherea informativă a lui **ANDRONESCU** să se stabilească și caracterul relațiilor ce le are cu TITEL SORIN dacă a solicitat și obținut sprinț în publicarea unor lucrări și care este conținutul lucrărilor în cazul unor deplasări ale lui TITEL SORIN în Caransebeș, să se stabilească prin agențură și T. O. dacă contactează pe ANDRONESCU și în ce scop.

Materialele obținute de Dvs. în actiunea ANDRONESCU care se referă la TITEL SORIN urmărit de noi să ne fie trimise și nouă în copie. În același timp dacă prin urmărire informativă a lui TITEL SORIN vor rezulta materiale despre ANDRONESCU acestea vor fi trimise pentru exploatarea raionului Dvs.

ŞEFUL DIRECȚIEI REGIONALE A SERVICIULUI III
Colonel, Maior,
STESCAL VILIAM BOTA
GHEORGHE

Red.: Mr. Coșeriu I.
Dact.: Străin A.
2 ex."

DE CE SFORAIE
VOIEVOZII SUB
AMFITEATRU?

Prin prăfărăia dosarului apar poeți precum Marcel Turcu, cu apucături suprarealiste, mereu mirat de ceva anume pe care nu-l pot identifica sigur, vorbind în dodiile dictului automat. Structurile îl scrutează prin agenții din teren cu o curiozitate amuzată: "ehe!", par să-si spună, "ce ți-e și cu oamenii muncii din

domeniul artei și literaturii, sunt puțintel altfel decât restul clasei muncitoare care robește de dimineața până seara în câmpul muncii". Sursa "T.N." îl scrutează cu coada ochiului și încearcă să-si facă o părere că de căt clară despre orientarea politico-ideologică și se izbește de formulările și vorbele aruncate clăie peste grămadă de obiectiv. Grea muncă, pare să spună rândurile Notei informative, dificilă trudă să deslușești ceva de înțeles din trăncanelile abracadabra ale celui aflat sub supraveghere informativă. Iată mai jos caracterizarea lui "T.N." și efortul său de decriptare pentru uzul Direcției Regionale Banat, Serviciului III:

"NOTA INFORMATIVA"

MARCEL TURCU e un poet tînăr care are foarte bune păreri despre el însuși, e însă confuz în exprimare, căci reduce toate adevărurile la niste cuvinte al căror conținut râmne învăluit într-o semnificație prea personală pentru a putea lămuri și pe ceilalți oameni. Nu și-a format în nici un caz o disciplină a gândirii și e foarte posibil să nici nu acorde vreo valoare rățiunii. Ideile sale sunt mai mult impulsuri sau simboluri de un prestigiu mistic. Uneori se observă totuși o ironie greu de spus la adresa cui. Într-o poezie publicată ulterior în Orizont nr. 4, intitulată *Dincolo de inimă*, el vorbește de revoluția unei trăiri subiective, după ce mărturisea:
 Cînd treceam aseară pe străzi,
 Reîntors de la facultate
 C-un amfiteatru necuprins
 Sub care dorm voievozii,
 și sfîrșește poezia spunând că: ... "seara domina în continuare orașul. Pe care de altfel îl știți și voi!" Ironia provine aici din afirmația stranie, complet nepotrivită pentru un amfiteatru de filologie, nu de istorie, că sub sala de cursuri dorm voievozii (sic!)." În întreaga poezie nu mai e vorba, nu se mai face nici o aluzie la istorie sau voiovozi. Acești dorm de obicei într-o mînăstire sau într-un castel! Atunci despre ce voievozii (sic!) poate fi vorba? Mister pentru ceilalți oameni, pentru care tot orașul e aşa cum îl știm cu toții."

OBSERVATII

Poetul MARCEL TURCU nu ne-a mai fost semnalat. Întrucât se află sub influență

unei idei dubioase, care se reflectă în creația sa politică, sursa a primit în continuare, sarcina de a ne semnala activitatea acestuia. Nota prezenta a fost furnizată de sursa "T. N." aflată în procesul de atragerii treptată (sic!) la colaborare.

Mr. Coșeriu I.

FATĂ-N FATĂ CU EPOCALISMUL

Și pentru că faptele nu se limpezeau deloc în privința poetului Marcel Turcu, a fost mobilizat și agentul acoperit "Traian", ca să-i explice într-o Notă informativă majorului Coșeriu cum stă din punct de vedere al semnificațiilor abracadabrante ale creațiilor obiectivului. De altfel, nici peste ani nu credem să fi evoluat în deschidere structurile Securității: ni-i putem imagina pe cei meniti să raporteze starea semnificațiilor lirice ale poetului încercând încruntăți să afle dacă versul "Trăim uzinal. Păsim uzinal" din anii '80, într-un număr dedicat lui Nicolae Ceaușescu, o fi "de bine" sau o fi "de rău". Așadar "Traian" se apucă de treabă și urzește nota limpezitoare (partial, desigur) de mai jos:

"La data de 1 ianuarie 1967, în ședința Cenaclului Filialei Scriitorilor, a citit versuri MARCEL TURCU. N-au participat nici 30 de înși. C. D. trebuia să țină un referat, dar a dat telefon că e bolnav și n-a venit (tatăl său afirma că vine deci nu știa nimic de boala fiului). Referatul l-a tinut S. MIOC, de la Universitate care a făcut o caracterizare justă afirmind că poetul nu-și cenzurează fluxul și refluxul fanteziei sale baroce, diminuind astfel lirismul. La discuții au participat puțini. AL. JEBELEANU a arătat influențele suprarealiste pe care nu-i bine să le cenzurăm în totalitatea lor. Fanteza lui TURCU i se pare gongorică adică exagerat de bombastică și încărcată. N. TIRIOI crede că retorismul evident al versurilor nu poate fi ascuns cu versuri libere. Simbolurile ar avea valoare dacă ar fi expresia unor idei adânci, așa ele să fie simple și ieftine. I. A. l-a lăudat pe TURCU pentru "problematica sa contemporană" în care se vede lupta lui cu inertie și polemica sa permanentă cu cenușiu și ceea ce e rigid. Lui i se pare că MARCEL TURCU

exprimă în versurile sale un eticism de înaltă calitate și un talent deosebit.

Laude i-a mai adus și farmacistul KOVACS pentru evoluția lirică și spiritul contemporan al versurilor.

Luînd cuvîntul la sfîrșit, MARCEL TURCU a vorbit ca de obicei extrem de sibilic (sic!), grav și esoteric afirmînd că nu-1 interesează în poeziile sale realizarea artistică, ci unitatea primordială a lumii. Poezia sa nu este antilirică, ci antelirică. El crede că undeva noi comunicăm transoceanic și omenirea numai astfel își va găsi unitatea, care e problema majoră a vremii noastre. Felul cum a vorbit să impresia că el adoptă o atitudine de mare inițiat în nu știu ce mistere ale epocalismului. Confuzia lui pare mai degrabă de ordin mistic sau el sfidează din originalitate pe toti ceilalți fiindcă aceștia nu-1 pot "înțelege".

7. III. 1967.
ss. "TRAIAN".

Confruntat cu asemenea Notă informativă, tot maior Coșeriu redactează degădă câteva observații menite să arate călea de urmat printre zbenguirile ideato-lexicale ale poetului pentru a se vedea dacă este (sau nu!) dușmanos din punct de vedere ideologic. Sau doar, vorba agentului, "confuz". Desigur că rămâne întrebarea: dacă tot e confuz, este așa dinadins sau are mintea sicută, ca să nu zicem mai rău!

"OBSERVATII"

Materialul prezent reflectă preocuparea lui MARCEL TURCU, tînăr poet, pentru o poezie ruptă de tematica socială și anumite concepții idealiste.

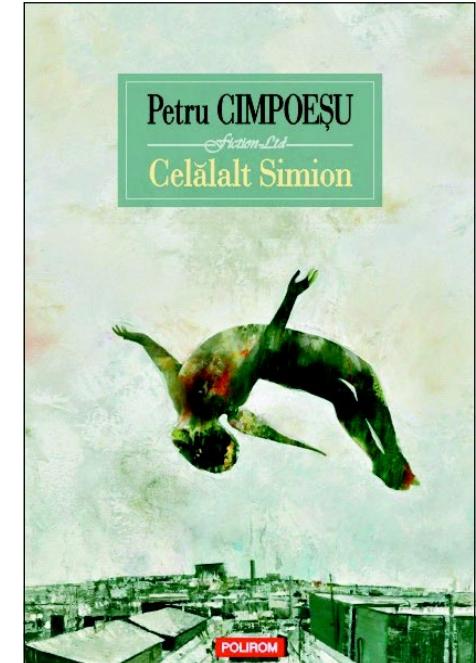
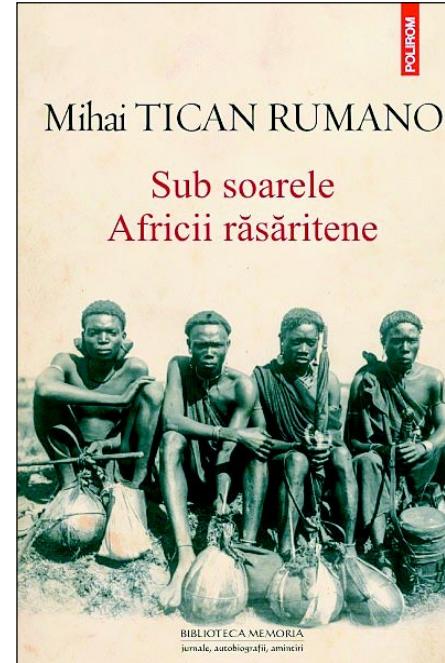
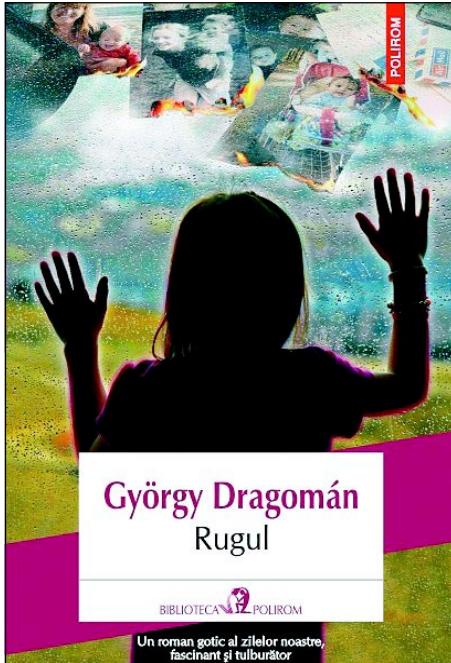
Agentul are sarcina în continuare de a ne informa despre concepțiile acestui element și caracterul concepțiilor expuse în ședințele cenaclului.

Materialul în copie va fi exploatat la materiale informative privind pe MARCEL TURCU și 1 exemplar la materialul DASCĂLUL DUMITRU.

ss. Mr. COSERIU IOAN"

1 astfel scrie TRAIAN: "epocalismul" ar putea fi "apocalismul", dar și așa e încurcată rău situația!

ORIZONT A CITIT

ART ENOUNTERS

APARENȚĂ ȘI ESENTĂ

Curatori: Rainald Schumacher și Nathalie Hoyos
Timișoara/ Arad, România, 3-31 octombrie, 2015

PENTRU O LUNĂ, TIMISOARA – CAPITALA ARTEI CONTEMPORANE ROMÂNESTI

În perioada 3-31 octombrie se desfășoară la Timișoara prima ediție *Art Encounters*. Intitulat *Aparență și Esență*, evenimentul este curatoriat de Rainald Schumacher și Nathalie Hoyos (Berlin). Evenimentul este conceput ca un dialog între arta contemporană românească și contextul internațional actual, dialog facilitat de un număr de artiști români ale căror lucrări sunt recunoscute atât în România, cât și în străinătate (Horea Bernea, Stefan Bertalan, Adrian Ghenie, Ana Lupaș, Alex Mirutiu, Paul Neagu), dar și de artiști străini care fac referire la spațiul românesc în opera lor (Saâdane Afif, A Kassen, Rosa Barba, Sophia Hultén).

Pentru prima dată în contextul românesc se contruiește un dialog curatorial între diferite generații de artiști români, începând cu cei care au fost activi în perioada comunistă - fie în țară, în contextul unei izolări impuse (Grupul Sigma, Geta Brătescu, Ion Grigorescu), fie în străinătate, în exil (Paul Neagu, André Cădere) - și continuând cu cei care s-au afirmat în anii '90 (Dan Perjovschi, Sub:REAL) sau la începutul anilor 2000 (Ioana Nemeș, Ciprian Mureșan, Mircea Cantor).

Timp de o lună, orașul Timișoara se transformă într-o veritabilă galerie de artă contemporană, unde peste 100 de artiști își expun lucrările în 17 locații diferite, cum ar fi Muzeul de Artă, Memorialul Revoluției, Sinagoga din Cetate, Halele Timco sau Cazarma U, unde 12 galerii de artă contemporană prezintă mici expoziții. De asemenea, Art Encounters este unul dintre cele mai mari proiecte culturale care reunesc orașul Timișoara și Arad. Prezența Art Encounters în Arad este reprezentată prin patru expoziții, în trei locații: fabrica TEBA, Atrium Mall Arad și Muzeul de Artă. Diferitele expoziții oferă publicului o perspectivă coerentă, prin juxtapunerea unor lucrări create anterior, văzute doar de un public mic, cu lucrări noi. Un număr de 30 de lucrări au fost create special pentru acest eveniment.

REPERE ALE EVENIMENTULUI

- reconstrucția pentru prima dată în 37 de ani a instalației multimedia *Multivision 1* (1972 - 1978) a grupului Sigma, care a activat în Timișoara în anii '70 -'80.

- transmisia live găzduită de DJ Angel și orchestrata de Saâdane Afif, care are loc în ziua deschiderii evenimentului.

- *Odă Materiei* de Matei Bejenaru, performance în Piața Libertății: o piesă pentru cor, toboșari, vioară și soprână, compusă de Gabriel Mălăncioiu exclusiv pentru Art Encounters. Corul este format din detinuți de la Penitenciarul Timișoara.

- pentru prima dată expusă în România, o instalație care îți dă impresia că ai pătruns în studioul unui maestru: *Darwin's Room* de Adrian Ghenie, reproducere tri-dimensională, în mărime naturală, realizată după o mică pictură în ulei atribuită lui Rembrandt, din 1632, *Filofoful în meditație*, și care acum se găsește la Louvre.

- o lucrare de Ana Lupaș în spațiul numit Geam MAT al Muzeului de Artă, mică "galerie" vizibilă doar din stradă. Instalația este o reflectie asupra întrebării cum o lucrare

ART ENCOUNTERS Aparență și Esență

Curatori: Nathalie Hoyos & Rainald Schumacher
3-31 Octombrie 2015 | TIMIȘOARA | ARAD | www.artencounters.ro

efemeră, precum cea a artistei, produsă în anii 1970, ar putea supraviețui istoriei.

• schițe de Geta Brătescu, pentru prima dată expuse publicului, intitulate K (1976-1978), ce ar putea fi o trimitere la romanul lui Franz Kafka *Castelul* și la regimul comunist opresiv.

FUNDATIA ART ENCOUNTERS

Fundația Art Encounters este o instituție culturală independentă, înființată în 2015 de către Ovidiu Sandor, colecționar implicat activ în scena de artă contemporană din România, membru al Comitetului de achiziții de artă est-europeană și rusă a Muzeului Tate Modern, Londra. Proiectele fundației au în prim-plan susținerea artei contemporane din România, programele demarate de Fundația Art Encounters urmărind să consolideze poziția scenei de artă la nivel național și internațional, sprijinind și încurajând arta, promovând producția artistică contemporană, încurajând diverse practici artistice participative, dezvoltarea de noi forme de expresie artistică, organizarea de expoziții, publicarea de cărți și albume de artă contemporană, dar și susținerea instituțiilor de artă și cultură.

ORGANIZATORII

Organizator Principal: Fundația Art Encounters; **Co-organizatori:** Primaria Timișoara; Direcția Regională de Cultură și Patrimoniu; Fundația Triade

Sponsor principal: Raiffeisen Bank Romania

Parteneri Culturali: Centrul Cultural Arad și Primaria Arad; Institutul Cultural Român (ICR); Institute Fundatia MARE (Museum of Recent Art); AFCN - Asociația Fondului Cultural Național; IFA Germania/ifa (Institut für Auslandsbeziehungen) Germany; Ordinul Arhitecților din România, Filiala Timiș; Muzeul de Artă Timișoara (MARt); Muzeul National de Artă Contemporană (MNAC); Memorialul Revoluției; Facultatea de Arte - Universitatea de Vest, Timișoara; Facultatea de Arhitectură și Urbanism; Institutul Francez din Timișoara; Centrul Cultural German din Timișoara; Asociația Timișoara Capitală Culturală Europeană; Uniunea Artiștilor Plastici; Universitatea Politehnică

GALERII PARTENERE

Calina Gallery Timisoara; Calpe Gallery Timisoara; Jecza Gallery Timisoara

CELELALTE POEZII SAU DESPRE "SINDROMUL NARATORULUI NESIGUR"

LUCIAN P. PETRESCU

îmi fumez havana
îmi fumez pe terasă, în fine, duminica, havana,
și îmi imaginez viața în mijlocul pădurii de mangrove,
ruptă de zgomotul iscat de motoare amabalante
de bursa de valori și mărfuri abia pusă pe roate,
de cretinii care își urlă în telefonul mobil oferta,
ca un uragan printre trestii de zahăr și veștede-agave
deja putrezite în galben mescal, în baricuri de falnic stejar,
prins în cercuri de fier – distilatul de strugure nobil
cu care mă tot duc, încet-încet, drept, spre far,
dar cît mai departe de vocile străzii, aplecat
peste parapet,
privindu-mi în ochi bătrânilor cîine în padoc,
centripet,
pendulul cozii lui patetice și lătratul sacadat
îmi spune că greșesc, uite-l cum se repede să-si mestece
hrana uitată de dimineață, deodat', să-mi arate, nebunul,
cum trebuie să mai supraviețuiesc
încă un deceniu, ori două, curat,
și poate de astă îmi vine să-mi povestesc viața
întreagă,
așa, binișor mistificată, dar bună de dizolvat
în
stropul bine măsurat de Hennessy XO,
cufundat într-un pahar imens și gîtuț la vîrf,
cam aşa cum mi-e mie drămuță respirația bună
la toate,
deglutiția, investiția, veți fi fiind prin'prejurul nostru
precum cerberii, veți fi lătrînd precum lupii
deasupra și dedesubtul simulacrului de iarnă,
în albul omăt,
departe încă de satul pe unde încă își cauță
taică-meu
gravide gata să nască un făt, doctorul de tară,
antrenat și stingher în privilele lumii moderne,
desfăt,
ah ! – și mi-e atât de greu, mi-e atât de tîrziu
să mai fac pe rebelul, să tot spun că rămîn
un romantic tembel care-si număra zilele cu
mănușa de box
cum mi-e felul, și nu mă preschimb, aşa, lin,
pe zi ce se trece
din sclavul avar în boier lat în spate,
comeseni, e un ceas de destin, de culbută în
toate,
un vers ce se crapă de ziua și alb, se ridică pe
coate,
precum visul cu ochii deschiși și cu nasul scobit,
de Socrate,
pînă cîinele meu mă mai latră sănătății și dispus
să admit referate
despre viața mea surdă și oarbă înspre vămile
cerului
tîrindu-se palidă, acum, pînă încă se poate...
se poate?! – sau e simplă beție, ea, dulce-amară,
a morții dreptate...

SĂ ASCULTI
Să asculti afurisit de *Hamburger Concerto*, 1973,
Akkermann și Van Leer, trîntit pe spate, cu
ochii în tavan,
cine naiba te pune să-ti dorești să îmbătrînesti,
să înceapă să-ti fie frică de moarte, să asculti,
așadar,
iarăși,
tot ce era mai bun
în viața ta de legitim adolescent întîrziat și
ateu,
gata mereu
să iasă în piață doar ca să plescăie a dezaprobară
și să rîdă de toate frâmîntările babalîcilor
încărcați de
sacoșe și ură, precum fintîinile înfundate de
la
marginile înmămolite de sat părăsit pentru slujbe
de argat suburban, visezi la femei neiubite de
nimeni
și uitate pe marginea drumului,
ca rablele nemaiînmatriculabile,

închiriez cu ora timpi de relaxare –
vezi ochiul căscat cu groază
în oglinzi iscate deodată, pe coridoare de hotel
de mîna a doua, între două simpozioane de
firmă,
dragostea e doar *team building* și un dram de
noroc,
începe și se termină ca scăparea de chibrit
(unde sunt chibritele de altădată ?!),
sughită ? – și ce dacă, cine să-ti culeagă
regretele, cine să-ti steargă lichenii de pe umerii
obrajilor,
da ! – arăti ca o sperioare, și doar ieri îl
mai mușăreai
pe nenorocitul de Jaco Pastorius, ca un zeu,
esti o momie de ceară, și cine dracu' mai
vizitează
azi muzeele astea prăfuite ? Mai trece un pic
și o să se termine
și frunzăreală asta de texte,
de "Sentimentul românesc al ființei",
ori de țeașa plesuv-anakastă a moșului Tuțea,
zgîltînd mințile clăpăuge ale enoriașilor,
ale cîtorva generații de hoți malversați,
cu toate regretele netraduse în pagini
duhnuind a cerneală cu plumb,
plumbi vegetînd în capetele noastre seci, nu
destul
perforate de sățioasa "Rivuluție", haida-de! –
resturi de
Heidegger și de scrumbii afumate, lăsate pe
calorifer,
o viață bună de congelat și de îngurgitat la o
dată
ulterior precizată, după dezghețul,
bineînteleș, deja inutil, al României,
al bălții metalist-metafizice
în care te scalzi... și te-neci...
vei fi... vei fi fiind, ori poate,
chiar, nu.
"La Cathedrale de Strasbourg...
ding-dong, ding-dong,
la nostalgie se réveille...
ding-dong, ding dong..."

II
A murit Josef Zawinul. A murit de vreo 2-3 ani.
Plîng ca o hahaleră.
Trăiesc în anul de dizgrație 2009.
Aș fi vrut să nu fi avut afurisita de origine
nesănătoasă,
să fi apucat să călătoresc la Offenbach,
în 29 septembrie 1978, să-i ascult pe ei toți,
pe Joe, pe Jaco, pe Wayne și pe Peter cîntînd
River People
ca sub xD, ca niște dementi autentici,
aș fi vrut... multe aș mai fi vrut.
Sî îm loc de,
o grămadă de vreascuri, de leșt aruncat din
balon,
memoria ca o grămadă de cenușă
după arderea de tot,
un *autodafe* binemeritat, sub zidurile gălbejite
de pe poarta Cambron din Toledo,
grijă la resturile menajere deversate în Tajo,
încă un motiv de uitare,
de grijă pasivă și compulsivă, de raptus blajin
suicidar,
votați dar,
ori culcați-vă iar,
înălbăstriți-vă și treceți la rînd în oraș,
colosal,
ca o turmă de jalmici gheparzi sîntorogi,
e vremea bastarzilor chei și avari,
veți muri, îngrășînd, vag, pămîntul de vînt
răsărit,
asculti răsăritul ? -
nuuuu – asculti doar *bulletinul meteo** și gifii
amar,
vei fi, vei fi fiind, ori poate,
chiar, nu.

*Weather Report – Live Concert Offenbach,
sept. 1978

TÂNĂRUL ARTIST FĂTĂ ÎN FATA CUPUBLICUL Tânăr

DANIELA ȘILINDEAN

FESTIVALUL
INTERNATIONAL DE
TEATRU PENTRU
PUBLICUL Tânăr, IAŞI
(4-9 octombrie 2015)

Iași, început de octombrie, vară indiană. Orașul te întâmpină cu ulite însorite, cu calm, cu adieri parfumate și cu zile de festival. Teatrul "Luceafărul" a propus publicului său o optă ediție a Festivalului Internațional de Teatru pentru Publicul Tânăr (focus: *Tânărul artist român*), manifestare cu un profil atent conturat. Conceptul și selecția festivalului îi aparțin criticului de teatru Oltița Cîntec: *scopul prezentei editii a FITPT este să cartografieze sinoptic o realitate cu zonele ei forte și zonele ei slabe. Să identifice tendințe, să fie utilă celor care, cu siguranță, măcar o dată s-au întrebat "și acum, ce fac?" La un moment dat, cu toții ne-am aflat în acest (im)pas. Fiecare trebuie să înceapă de undeva, are nevoie, mai ales la primii pași, de sprinj faptic. Preocuparea pentru soarta tinerilor echivalează cu girarea viitorului, iar investiția în ei înseamnă că ne interesează ce va fi.* Definit ca teatru pentru copii și tinereț, "Luceafărul" a programat și în această ediție evenimente pentru toate categoriile de vârstă, astfel că diminețile au apartinut copiilor, după-amiezile și serile, "oamenilor mari". Aria spectacolelor a fost extinsă cu lansări de carte, spectacole-lectură, proiecții de film, dezbateri și workshop-uri.

SPECTACOLUL DIN SALĂ

O bucurie să privești spectacole pentru copii. Asta pentru că spectacolul apare cel mai adesea în dublă perspectivă: ceea ce sălii și ceea ce a scenei. Personal, de fiecare dată când văd o reprezentare pentru copii nu conțin să fiu surprinsă de reacțiile celor mici, de naturalețea și rapiditatea cu care răspund la stimuli, de inventivitatea replicilor pe care le dau în timpul reprezentării (fie părinților sau prietenilor care îi însotesc, fie personajelor aflate la ananghie), de subtilitatea detaliilor remarcate.

Dintre spectacolele văzute în FITPT, îmi revin în minte câteva. Primul e *Harap-Alb* al Companiei Hopa-Trop (București), un amestec de *storytelling* și teatru de umbre, asezat bine cu muzică live de un colorit aparte, dat de instrumentele tradiționale. *Harap-Alba* a avut parte de un povestitor cu har, care, plin de umor, a reusit să-i captiveze atât pe copiii, cât și pe adulții aflați în mica sală a Teatrului "Luceafărul". Teatrul Puck (Cluj) a mizat în special pe vizual în *Răfușca cea urâtă*, utilizând costume și păpuși bine realizate. *Prințul-broască* (Teatrul Colibri, Craiova) a deplasat accentul pe sonor (prin muzica lui W. A. Mozart), cu sprinjinul păpușilor și al costumelor mânuitorilor, construind o poveste cu haz. Vizualul și auditivul și-au dat mâna în ingenioasa *Operă-frigider* (montare non-verbală) a lui Antonio Panzuto (Italia). Într-o noapte cu insomnie, personajul principal descoperă că întregul său frigider e reconfigurat: fiecare sertar e o scenă, fiecare raft conține cel puțin o orchestră sau un solist. De remarcat minutuoza obiectelor, preferința pentru detaliu și alegerea coloanei sonore pentru spectacol (*Olandezul zburător* de R. Wagner).

SOCIAL/ANTISOCIAL/ SOCIETAL

Pisica verde de Elise Wilk, regia: Bobi Pricop, scenografia: Irina Moscu cu: Dragos Maftei, Ioana Corban, Alex Iurașcu, George Cocoș, Carmen Mihalache, Camelia Dilbea

Pisica verde este un spectacol care te provoacă de la bun început. Primești un set de căști, îți pui căștile pe urechi, îți reglez

sau nu volumul, te lași cotropit de muzică, intră în discotecă, în *silent disco*. Ești împreună cu ceilalți, dar, în fapt, ești singur, la fel ca personajele cu care faci cunoștință, parte a unei comunități, dar extrem de singuri. Legați prin atâțea fire, însă, în final, fără conexiuni autentice. Prin invitația la *silent disco*, suntem părtași la izolare protagoniștilor. Textul e o suita de monologe, de gânduri, de trăiri ce par mai degrabă strigăte neauzite decât replici ale unor dialoguri, fapt care devine vădit în punerea în scenă a lui Bobi Pricop. Muzica și volumul ei, dansul plin de energie la care iei parte alături de actori te fac să intri rapid "în film".

Vorbele curg, intențiile, părerile, întâmplările se succed cu repeziciune. Ai impresia că vietile pe care le întrezărești printre măsuri și note, în claroscuro sunt trăite pe *fast forward*. Auzi gândurile Biancăi, Roxanei, ale lui Dani, Robert Boogie și Flori suprapuse peste muzica discotecii, care vrea să le tempereze, să le egalizeze, să le înghețe. Totuși, ele răzbăt cu multă putere, recreând povestea unei generații, a unor adolescenti desprinși parcă dintr-acei *adolescenti pe mare/ care învață mersul pe valuri, în picioare/ mai rezemându-se cu brațul, de curenți/ mai sprinjindu-se de o rază teapănă, de soare, curiosi, care își trăiesc nevoia de experiment și de iubire*. Actorii își creează partiturile cu energie, susțin bine cauza personajelor, adăugându-le și tușe fine de poetic.

Spatiul creat de Irina Moscu imaginează o discotecă, într-un cartier "gri", un gri extins și la existență, dar care se colorează prin iubire, prietenie, credințe, joacă și vise. Scenografia redă o geometrie a interiorului, deoarece contururile clădirilor și ale discotecii se confundă cu sinuoasa linie a stării. *Pisica verde* se constituie într-un parcurs de privit, de simtit, de experimentat la intensitate mare. E o invitație la un *parkour* în care îți sunt antrenate emoțiile.

Teatrul Național "Radu Stanca" Sibiu, Universitatea "Lucian Blaga" Sibiu – Departamentul de Artă Teatrală, Centrul de Cercetări Avansate în Domeniul Artelor Spectacolului

Antisocial, un spectacol de Bogdan Georgescu, cu: Cristina Blaga, Paul Bondane, Anton Balint, Călin Mihail Rojdă, Alexandra Șerban, Cristian Timbuș, Maria Tomoiagă.

Punctul de plecare pentru textul creat de Bogdan Georgescu împreună cu actorii spectacolului este o știere referitoare la un grup de liceeni sanctionați disciplinar la începutul anului 2015, după ce au publicat fotografii și glume la adresa profesorilor într-un grup secret pe Facebook (grup în care un elev a facilitat accesul unuia dintre profesori). *Antisocial* spune povestea din trei perspective diferite: a elevilor, a profesorilor și a părintilor. Actorii preiau, rând pe rând, rolurile și le interpretează cu precizie și convingere în fiecare scenă. De fiecare dată, jocul implică replici rapide și tăioase. Elevii sunt neiertători unii cu ceilalți și, sub imperiul suspiciunii, blamează, insultă, ironizează, în dorința de a afla cine a fost turnatorul grupului. Profesorii sunt priviți mai degrabă prin tarele lor, sub amenințarea demasării imposturii și a statutului lor, cel mai adesea impus, nu dobândit. Părintii sunt ataçați în metehnele căpătate prin exercițiul soluțiilor neortodoxe pe care încearcă să le propună, în practicarea dării de mită, oferirii de "atenții" și organizarea de banchete luxoase, ale aruncării seminței de scandal și (dacă nimic nu funcționează), amenințării. Vizavi de propriii copii, atitudinile se păstrează în extreime, fie discluparea, fie culpabilizarea excesivă. Spectacolul sugerează clar: dialogul curatiese din discuție.

Imagine din spectacolul *Antisocial*

Antisocial are un ritm susținut, care te lasă, totuși, să empatizezi cu personajele și să îți (re)confirmă temerile legate de comunicarea intra și inter-generații, între elevi, între profesori și elevi, între părinți și copii, mai ales în contextul presiunii, al jocurilor de putere, pe fondul lipsei încrederii și libertății de opinie.

SCHITE DE SPECTACOL

Modulul de spectacole-lectură din cadrul FITPT a inclus trei titluri: *Asparagus* de Gianina Cărbunariu, *Rumoare în ape* de Marco Martinelli și *Pescărușul* de Boris Akunin. Spectacolele-lectură au un statut special. Sunt *între*: nu sunt spectacole, dar nu sunt nici numai lecturi. Ele privilegiază textul și actorul, sunt o invitație la o minireprezentare, la un spectacol în mic (uneori chiar cu elemente de recuzită și costume). Sunt lecturi, nu citiri, interpretări, propunerii posibile. Multe dintre spectacole-lectură merg mai departe în demers, imprimând o anumită direcție de joc, lăsând publicul să întrețină silueta spectacolului. Apropierea de text a spectatorului/ ascultător îi permite acestuia să parcurgă un scenariu, mai ales că are deja un prim filtru oferit de regizor și echipa sa. Acestea a fost și cazul lecturilor de la Iași. *Asparagus* a avut deja premieră în spațiul german și urmează să fie montat și în România, iar *Rumoare în ape* a fost montat la Ravenna, a avut un traseu internațional (cu reprezentații la New York), apoi la Mons, a fost prezentat în lectură scenică în Brazilia.

DE JUR ÎMPREJUR

În bunul obicei al marilor festivaluri de teatru, FITPT are deja o serie de cărți care însărcină festivalul. Anul acesta două au fost titlurile lansate în colecția FITPT: *Ion Creangă în luminile rampei*, Editura Timpul, o antologie de dramatizări ale operelor lui Ion Creangă realizate de Constantin Brehnescu, Stefan Oprea, Constantin Păiu, Ion Agachi, în coordonarea Oltiței Cîntec și a lui Ioan Holban. Cea de-a doua carte, *Tânărul artist de teatru. Istorii românești recente*, este un volum colectiv de studii, articole, interviuri ce cartografează parcursul "tânărului artist de teatru român". Tineri regizori, actori, coreografi, scenografi, dramaturgi se află în prim-planul cercetării. La volum au contribuit Oana Cristea Grigorescu, Cristina Rusiecki, Iulia Popovici, Ionuț Sociu, Ioana Moldovan, Oltița Cîntec, Călin Ciobotari, Ramona Iacobuț.

În seria lansărilor au fost cuprinse și volumele *Machtspiele Neue Theaterstücke aus Rumänien*, prima antologie de dramaturgie românească în spațiul german (editor, Irina Wolf), un volum de *Dramaturgie italiană contemporană* (seria *Dramaturgi de azi*), editată de Fundația "Camil Petrescu" și *Opere cumplite, volumul II* de Florin Piersic jr. O conferință – *Improvizația teatrală, metodă de actorie* (Laurent Vincent), un atelier de improvizație pentru tineri, trei proiecții de film care au marcat centenarul Tadeusz Kantor: *Clasa moartă, Astăzi e ziua mea și Wiepole, Wiepole*, plus un spectacol de videomapping și lasere (realizator, artistul video Andrei Cozla) au întrigat FITPT 2015.

FILIALA

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

La Botoșani au fost decernate diplomele/medaliile OPERA OMNIA botosenilor de odinioară: Paul Eugen Banciu, Stela Covaci, Alexandru Dobrescu, Alecu Ivan Ghilia și Alexandru Zub.

În septembrie/ octombrie au fost aniversați, la sediul Filialei, Ion Arieșanu (80 de ani), Titus Suciu, Ion Jurca Rovina (70 de ani). Au vorbit despre scriitorii numiți mai sus, în întâlniri omagiale, Mircea Mihăieș, Adriana Babeti, Alexandru Ruja, Aurel Gheorghe Ardeleanu, Ion Jurca Rovina, Eugen Bunaru, Silvia Negru, Vasile Bogdan s.a. Ședințele au fost moderate de Cornel Ungureanu.

16 octombrie. A fost ziua Editurii Tim din Reșița. Gheorghe Jurma, directorul editurii, a purtat un amplu dialog cu scriitorii timișoreni despre cărțile ultimului an al Editurii Tim: Vasile Voia, *Imaginarul apocaliptic. Eseu despre proza lui Tudor Gherman*, Gheorghe P. Tunea, *Traian Topliceanu*, Nicolae Sârbu, *O căsnicie infernală. Provocări partajate în rate, Scrisori din Ciclova Română*, Nicolae Irimia în dialog cu Angelica Herac, Simion Todorescu, *Străfulgerări de gând, aforisme*. Si altele. Despre Editura Tim și autorii ei au mai vorbit Lucian Alexiu, Ion Marin Almăjan, Alexandru Ruja, Cornel Ungureanu.

16 octombrie. A avut loc lansarea volumului *Puțin sub linie* de Robert Șerban. Despre scrișul lui Robert Șerban, despre noul volum al scriitorului au vorbit Cornel Ungureanu, Mircea Mihăieș, Marcel Tolcea și Dan-Liviu Boeriu.

O NOAPTE LA MUZEU

DANA CHERINESCU

După ce, fascinați fiind de temă, am dedicat rubrica lunii trecute hărție igienice, vine acum rândul unui element din aceeași arie de semnificație. În localitatea cu un nume de o sonoritate suavă, Castelbosco, s-a deschis un muzeu, vizitat de mii și mii de oameni, anume acela al excrementelor¹. Ideea acestui muzeu i-a venit, brusc, unui fermier local după mult timp de gândire pe un subiect ne-patrimonial, anume cel care i-ar fi dat răspunsul la o întrebare extrem de spinoasă: ce să facă el, singur-singurel, cu peste 150.000 de kg de bălegar? Așa că omul a donat materialul în chestiune municipalității. Aceasta, întreprinzătoare ca toți italienii de bine, a găsit soluția unui muzeu care, declară site-ul oficial, îndeamnă vizitatorii să se gândească de două ori înainte de a strămba din nas la produsul expus, el fiind foarte folositor pentru oameni, animale și mediul înconjurător în general.

Luna trecută ne miram împreună de existența muzeului hărției igienice din Coreea de Sud. Aflați, însă, că acesta, precum și cel cu bălegarul *made in Italy*, nu este nici pe departe cel mai ciudat edificiu de acest gen din lume. Topuri europene și internaționale se întrec în a cataloga locuri dintre cele mai diverse, obscure sau nu tocmai, de râs sau de plâns, care nu duc niciodată lipsă de oaspeți curioși. Pentru că ierarhiile sunt foarte numeroase, am încercat să fac o selecție oarecum tematică. Primul muzeu, pe care îl anunț separat, datorită frumoasei continuități pe care o asigură atât cu muzeul din numărul trecut, cât și cu cel pe care l-am ales drept pretext acum, este muzeul capacelor de WC, situat în San Antonio, SUA. Proprietarul, complet dedicat proiectului său, are în prezent 93 de ani și toate obiectele expuse, adunate într-o viață de om, sunt cadouri oferte cu o regularitate de inviat soției, cu ocazia aniversării căsătoriei lor. Depășind de mult vîrsta nunții de diamant, proprietarul-curator pe nume Barney Smith are ce arăta curioșilor într-un tur real și virtual al expoziției: capace cu plăcuțe de înmatriculare din state americane alese pe sprâncană, capace încrustate cu mărgele de sticlă, capace cu portretele unor personalități care, de-a lungul timpului, au constituit o reală sursă de inspirație pentru utilizatori, capace împodobite, psihedelic, cu talismane ale viselor și câte și mai câte alte modele unice, de o subtilitate greu de egalat.

Luând-o pe tractul digestiv în sus, ajungem la muzeele pe teme alimentare. Firește, muzeu și expoziții ale vinului, șampaniei, berii, ciocolatei și ale altor produse fine, de *duty-free*, găsim în aproape orice oraș mare, care se respectă cât de cât. Un muzeu al bananei (și încă unul internațional!) nu găsim, însă, decât în California. Poate puțin derulant ar fi pentru unii și faptul că cel mai mare muzeu al pizza se află la... Philadelphia. O problemă oarecum etnică, în ciuda globalizării, ar putea-o ridica și muzeul cartofilor prăjiți (retetă care, după cum mulți știu, e mai degrabă franțuzească – *French fries*, nu-i aşa?), găzduit de orașul Bruges. Nu știu dacă subiectul sensibil în termenii identității naționale, regionale, lingvistice și culturale este agravat sau atenuat de faptul că orașul Bruges (sau, mă rog, Brugge) se află în zona flamandă a Belgiei, nu în cea valonă. Mai atență cu sensibilitățile etnice ale belgienilor, capitala Bruxelles oferă, corect politic, un muzeu al... chiloților, ca să nu-i supere nici pe cetățenii săi francofoni, dar nici pe cei neerlandofoni.

O altă categorie este aceea a muzeelor cu trimitere generală, dar cu conținuturi

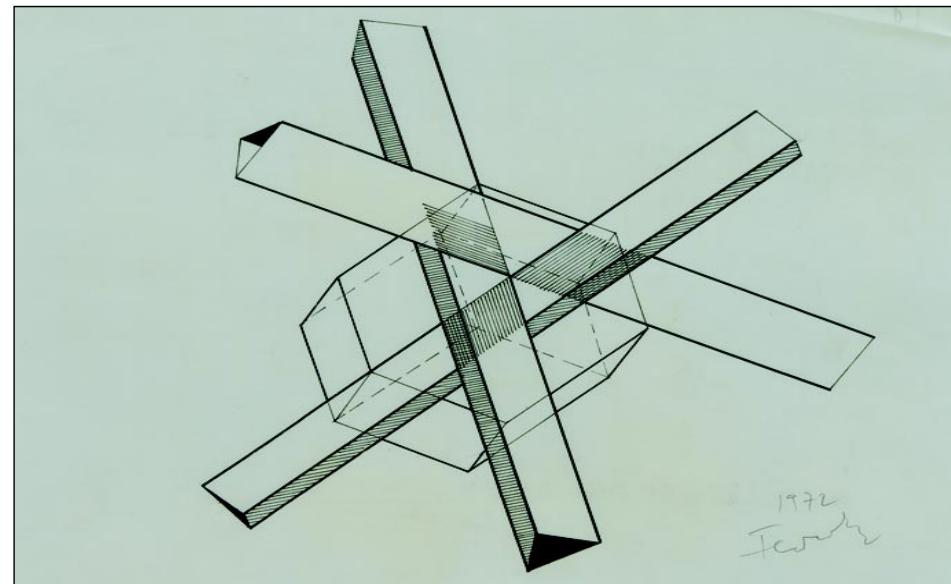
neobișnuite. Există, de exemplu, un muzeu de istorie naturală în Maine, care se specializează, însă, în ceea ce am putea numi criptozoologie, având în vedere că nimeni nu a reușit încă să identifice speciile împăiate acolo. Mai există un muzeu, tot de istorie naturală, în Colorado, care s-a gândit să ofere turiștilor ceva cu specific local – fluturi din Florida. Nu în ultimul rând, un muzeu cu același specific din Philadelphia atrage vizitatorii, în pelerinaj la creierul (partial) al lui Albert Einstein. Din categoria clasică a muzeelor de artă, merită menționat un stabiliment din Massachusetts, care expune doar cea mai proastă artă, una pe care, aşa cum anunță logo-ul locului, pur și simplu n-o poate ignora nimeni. Printre colecțiile permanente ale acestui muzeu se numără una dedicată vieții sălbaticе imaginare, cu multe tablouri înfățișând cătei colorați, sau galeria portretelor, în care membrii unor familii mai vechi sau mai noi, de o urătenie fără seamă, sunt imortalizați pentru cei aflați pe crengile de jos ale arborelui genealogic și pentru vizitatorii neînruditi. În aglomerația de muzee ale figurilor de ceară pe care orice țară cu puțin bun simț le va fi deschis până acum, unul ne atrage ca un magnet. În New Orleans, Musée Conti oferă admiratorilor francofoni o statuie de ceară în mărime naturală a lui Napoleon Bonaparte, în vană.

Nici România nu este chiar de lepădat când vine vorba de muzeze mai cu vino-ncoa. Ar fi de scris, poate, despre cum multe muzee din România nu au intrat încă în era în care iau ca de la sine înțeles caracterul interactiv, cel care garantează prezența vizitatorilor și asigură popularitatea, deci viața expozițiilor, dar nici tema de luna aceasta, nici spațiul limitat ori tonul glumet obișnuit aici nu încurajează această direcție. Așa că am să prezint doar două dintre muzezele foarte, foarte noi, care – din motive diametral opuse, ce-i drept – ar trebui să ne pună pe gânduri. Primul este proaspăt inauguratul Muzeu al vieții cotidiene în comunism, de la Botoșani, a cărui siglă, albă pe fond roșu, înfățișază secera și... furculiță. În această cheie, muzeul propune să expună "elemente memoriale fără încarcătură ideologică"², un cadru (în hala unui CET dezafectat, iconic pentru vizuinea comunității românești, supra-industrializat și arhi-ineficient) pentru etalarea detaliilor de viață privată. Un tur include, pe lângă portretele de tristă amintire, televizoarele alb-negru cu miră și o mașină Dacia 1300 atârnată de la plafon, o alimentară cu galantarele goale, frumos garnisite, în compensație, cu șervețele cadrilate și hârtie dantelată.

Cel de-al doilea, la fel de nou, este Muzeul nisipurilor de la Dăbuleni, singurul de acest fel din Europa. Aceasta se întinde pe 12 hectare în aer liber, în proximitatea celebrei localități oltenesti, fără garduri, fără ghid și fără casă de bilete. Din cele peste 3000 de hectare neproductive din zonă, cum ar veni, 12 au fost dăruite fluxului turistic, însă niciun mesaj – fie el ecologic, cultural, agricol sau de altă natură – nu răzbate din această locație, a cărei misiune rămâne obscură. Dar poate că atunci când lubenilele doliene nu se vor mai vinde cu 1 leu kilogramul, spiritul antreprenorial local va câștiga în competiția cu apatia și muzeul va avea o gheretă de portar. Primul pas l-a făcut deja domnul primar; la intrarea în localitate, s-a montat o plăcuță bilingvă, pentru internaționalizare și vizibilitate. În română și engleză: Dăbuleni/ The Buleni.

¹ Libertatea, 30 aprilie 2015.

² la www.muvicc.ro.

POVESTEALUI ALBERONI SI MANZONI

CIPRIAN VALCAN

«De la Colosseumul din Roma, la Turnul din Pisa și Muzeul de Arheologie din Napoli, mii de turiști merg în fiecare an să le vadă. Însă, acum într-un sat mic italian, s-a deschis și un muzeu unic în lume. Acesta se numește Museo Della Merda (Muzeul Excrementelor). Instituția este descrisă ca o "facilitate dedicată studiului fecalelor umane și animale". Mai mult de atât, Museo Della Merda se dorește a fi "o agenție pentru schimbare" care adăpostește "documente și informații despre excremente în cultura, tehnologie și istorie". Muzeul își mai propune, de asemenea, să arate "cât de utile sunt excrementele în viața de zi cu zi". Museo Della Merda se află în satul Castelbosco din provincia Piacenza și a fost fondat de fermierul Gianantonio Locatelli din satul Castelbosco care a dorit să utilizeze 100 000 de kilograme de excremente produse de animalele lui într-un mod cât mai util. Muzeul se poate vizita doar în weekend» (Libertatea, 30 aprilie 2015).

O istorie culturală *della merda* nu poate să ignore două personaje de origine italiană, explicind astfel necesitatea istorică a apariției unui asemenea muzeu tocmai în Peninsulă. Între Alberoni și Piero Manzoni există destule alte episoade blasfemice, comice, deșușeante, epopeice, fruste, galante, hidioase, insultătoare, jucăușe, licențioase, mercantile, nostalgice, oripilante, pornografice, ridicolе, scabroase, tonitruante, viscerale. Aristofan, Juvenal, Martial, Aretino, Boccaccio, Mozart, Cambronie, Hasek, Hrabal, Kundera, John Barth, Sergio Pitol sînt pe listă. Dar nimic nu pare să întreacă importanța celor doi italieni pentru o istorie *della merda*. E suficient să citim cîteva pagini din Saint-Simon ca să ne convingem. Si să adaugăm alte cîteva pagini dintr-o istorie a artei contemporane.

Povestind înșimulările semnificative petrecute în anul 1706, Saint-Simon insistă asupra figurii Domnului de Vendôme, pe care îl portretează în tușe groase, pe măsura personajului. Înfumurat, încăpăținat, îndrăznit, grosolan, înzestrat cu o vivace inteligență naturală, curteanabil, soldat neglijent, suferind de o lene monstruoasă ce era să-i pună viață în pericol de mai multe ori pe cîmpul de luptă, mîncău strănic, murdar, atins de o vanitate fără limite, el ne interesează pentru următorul obicei descris de Saint-Simon: "Cînd era cu oastea, se trezea destul de tîrziu, se așeza pe scaunul găurit, își scria scrisorile și dădea ordinele pentru dimineață și deasupra. Cei care aveau treabă cu el, adică ofișerii generali și oamenii de seamă, atunci trebuiau să-l caute ca să-i vorbească. Își obișnuise armata cu această purtare nerușinată. Tot atunci, mîncă bine, adesea împreună cu două trei persoane din cele mai apropiate, se ușura în același timp, mîncînd, ascultînd sau dînd ordine; și întotdeauna, cu o multime de spectatori în picioare. Să-mi fie îngăduite aceste rușinoase amănunte, dacă vrem să-l cunoaștem bine. Dădea mult din el; cînd ligheanul se umplea de nu mai avea loc, era tras de sub el și trecut pe sub nasul tuturor celor de fată ca să poată fi golit, iar aceasta se petrecea, adesea, de mai multe ori. În zilele cînd era bărbierit, același lighean, în care tocmai se ușurase, era folosit pentru bărbierit. După părerea lui, aceasta însemna să ai obiceiuri simple, vrednice de Romanii din primele timpuri, prin care era condamnat fastul inutil de la altii".

Cu toate că Domnul de Vendôme, fiu al unui bastard al lui Henric al IV-lea, nu e deloc un personaj anodin al unei istorii *della merda*, pentru noi e mult mai important italianul Alberoni, ce avea să-și construiască o formidabilă carieră în Franta tocmai grădinarul său. Saint-Simon ne explică cum au ajuns să se cunoască cei doi: Ducele de Parma avea de rezolvat o seamă de probleme cu Domnul de Vendôme și l-a trimis ca emisar pe episcopul de Parma, care a fost surprins văzîndu-l pe acesta pe scaunul găurit și "încă și mai mirat văzîndu-l că se ridică, la mijlocul discuției, și se șterge la fund în fața lui". Episcopul s-a întors de îndată la Parma și a refuzat să mai servească drept trimis pe lîngă un asemenea bădărân. Însă, cum lucrurile nu fuseseră clarificate, Ducele a hotărît să-i încredințeze importanța misiune de mesager lui Alberoni, fiul unui grădinar, devenit între timp abate. Alberoni n-a ezitat deloc să-i recurs la o strategie genială, care îl transformă în protagonistul istoriei noastre.

În timp ce Domnul de Vendôme stătea pe scaunul lui cu gaură, l-a înveselit cu tot felul de glume și l-a copleșit cu elogii. Deloc impresionat, dar binedispus de umorul italianului, "Vendôme s-a purtat cu el aşa cum se purtase și cu episcopul: s-a sters la fund în fața lui". Nu luase însă în calcul viclenia fiului de grădinar: "Văzîndu-l, Alberoni strigă: *O, culo di angelo!* și s-a repezit să-l sărute. Nimic nu l-a făcut să-și rezolve treburile mai bine decât această dezgustătoare bufonerie".

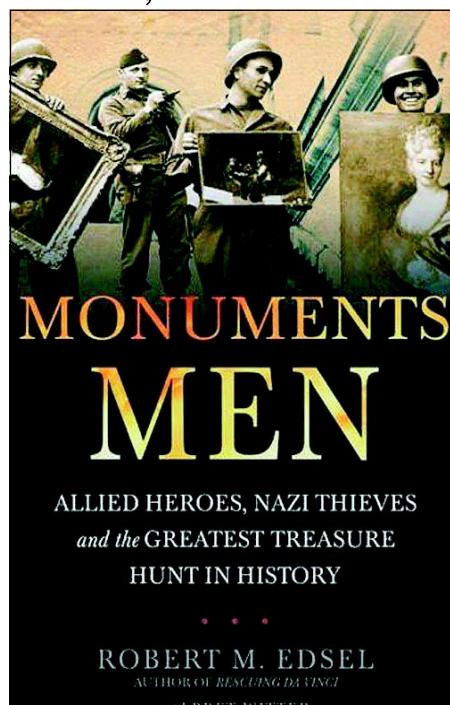
Tot la o bufonerie recurge și celălalt personaj principal al istoriei noastre, Piero Manzoni. În mai 1961, pe cînd avea doar 27 de ani, acest artist teribilist, elegant și stilat, fiul unui conte, el însuși Conte Meroni Manzoni di Chiosca e Poggio, fabrică 90 de cutiuțe, fiecare cîntărind cîte 30 de grame, pe care scrie în italiană, franceză, engleză și germană: *Merda d'artista, Merde d'artiste, Artist's shit, Künstlerscheiße*. Pretinde că în ele s-ar afla merda provenită din propria-i producție, însă, fiindcă nimeni nu s-a încumetat să-i verifice spusele, putem să-l credem sau să ne îndoim. E mai puțin important ce se găsește în interior, contează eticheta. Manzoni moare în 1963, la doar 29 de ani, în urma unui infarct. Nu mai apucă să se bucură de celebritatea mondială dobîndită de cutiuțele sale, aflate astăzi în colecțiile celor mai mari muzei de artă contemporană. Si nici de prețurile pentru care acestea sînt vîndute la diverse licitații: 124.000 de euro în 2007, 97. 250 de lire sterline în 2008...

ALTFEL DE EROI CRISTINA CHEVEREŞAN

Dacă, de regulă, cărțile despre război și mecanismele sale de adâncime se adreseză unui anumit tip de public, lucrurile stau puțin altfel în cazul cărții publicate de Robert M. Edsel și Brett Witter în 2009. Fondator al Fundației pentru conservarea artei "Eroii Monumentelor", Edsel s-a dedicat studiului strategiilor care au condus la salvarea marilor capodopere europene din mâinile naziștilor conduși de un Adolf Hitler obsedat, printre altele, de ridicarea celui mai spectaculos muzeu de artă din lume: Führermuseum. Au rezultat trei volume dedicate subiectului (*Rescuing Da Vinci* – 2006, *Monuments Men* – 2007 și *Saving Italy* – 2013). Vorbind despre al Doilea Război Mondial drept cel mai distrugător din istorie, cercetătorul lansează întrebarea: "Ce ați zice dacă v-aș spune că în primele rânduri a existat un grup de oameni care a salvat, la propriu, lumea aşa cum o cunoaștem noi? Indivizi care nu purtau mitraliere, nu conduceau tancuri, nu erau oficial oameni de stat, care nu doar au avut viziunea de a înțelege grava amenințare asupra celor mai importante realizări culturale și artistice ale civilizației, ci s-au și mobilizat în acest sens?"

Subintitulată *Allied Heroes, Nazi Thieves, and the Greatest Treasure Hunt in History* (*Eroi aliați, hoți naziști și cea mai mare vânătoare de comori din istorie*), cartea oferă cititorului o călătorie fascinantă, plecând de la povestile de viață ale eroilor prea puțin cunoscuți pe care își propune să îi aducă în prim plan și să îi recompenseze pentru contribuția inestimabilă la păstrarea identității culturale a Europei. E vorba de un grup de soldați atipici care, între 1943 și 1945, au renunțat la existența civilă pentru a activa într-o structură numită MFAA (Monumente, Arte Frumoase și Arhive), a cărei misiune fusese, inițial, să minimalizeze efectele războiului asupra operelor de artă, iar ulterior, să localizeze și recupereze acest tip de bunuri, confiscate și batjocorate de naziști. Edsel alege zece protagoniști, ale căror aventuri în slujba artei încearcă să le recompună din fărâmele disponibile ale istoriei. Într-un interviu din 2014, autorul vorbește despre sursele care, în afara cătorva cărți și articole demult uitate, includ documente personale, corespondență și interviuri. "M-am întâlnit și am vorbit cu 17 protectori ai monumentelor, două femei și cincisprezece bărbați. Cinci încă mai trăiesc: o britanică și patru americani. Cel mai Tânăr are 89 de ani, cel mai în vîrstă – 96."¹

Din multitudinea de surse se desprind povestile celor zece eroi: Ronald Balfour, Harry Ettlinger, Walker Hancock, Walter "Hutch" Huchthausen, Jacques Jaujard, Lincoln Kirstein, Robert Posey, James Rorimer, George Stout și, unică femeie, Rose Valland. Un expert în istoria artei la Cambridge; un Tânăr evreu neamț, născut la Karlsruhe și ajuns ca imigrant la Newark, New Jersey; un sculptor renomăt înaintea războiului; un arhitect și profesor de design la Universitatea din Minnesota; directorul Muzeelor Naționale ale Franței; un impresar cultural și patron al artelor din New York; un absolvent de arhitectură la Auburn; un curator la Metropolitan, specialist în artă medievală; unul dintre pionierii științei conservării operelor de artă, angajat

al Muzeului Fogg de la Harvard și lider informal al grupării, și custodele temporar al muzeului Jeu de Paume: acesta e setul de personaje aparte omagiate de Edsel. Cinci mari secțiuni – documentare și anecdotice – ale unei cărți captivante urmăresc, cronologic, implicarea lor specială în cel de al Doilea Război Mondial: I. Misiunea; II. Europa de Nord; III. Germania; IV. Vidul; V. Urmăriile.

Dacă istoriile personale în sine justifică interesul industriei cinematografice pentru volum, proporțiile dezastrului cultural (evitat în mare parte) pe care acesta îl prezintă sunt șocante: "Aliații au descoperit mai mult de o mie de depozite numai în sudul Germaniei, cuprinzând milioane de opere de artă și alte comori culturale, inclusiv clopoțe de biserică, vitralii, obiecte de cult, inscripții oficiale, manuscrise, cărți, biblioteci, vin, aur, diamante, chiar și colecții de insecte. Datoria împachetării, transportării, catalogării, fotografierii, arhivării și returnării acestei capturi în țările de origine [...] a revenit exclusiv brigăzii MFAA." Criticat de unii pentru utilizarea de dialoguri imposibil de verificat, repetitivitate sau stângăcia unor exprimări (nu e scriitor de profesie), lăudat pentru acribia documentării, pasiune și devotamentul față de o cauză nobilă, Edsel reușește să dezgloape un subiect inedit, parte esențială a moștenirii unui continent răvășit de război și de fantasma maniacale ale grandorii bazate pe ură, agresiune și jaf. Atrăgând atenția asupra actualității studiului său într-o epocă în care distrugerea sistematică a patrimoniului cultural a devenit un obicei al grupărilor ce încearcă să-și impună dominația în varii părți ale globului², cercetătorul oferă un motiv în plus pentru care lectura cărții sale, interesantă în sine, constituie un exercițiu necesar de recuperare a istoriei și civilizației.

¹ Robert Edsel Talks About The Real-Life Story of "The Monuments Men", 2.06.2014, <http://screenrant.com/robert-edsel-interview-monuments-men/>

² Telling the Story of "Monuments Men," Soldiers who Helped Save Western Civilization's Treasures. 11.02.2014, <http://www.pbs.org/newshour/bb/monuments-men-movie/>

RĂZBOI SI POPCORN ADINA BAYA

Tratarea câte unei felii controversate de istorie americană – ficționalizată sau nu – pare să fie o temă predilectă pentru regizorul George Clooney. În 2005 el câștiga nu mai puțin de șase nominalizări la Oscar pentru *Noapte bună și noroc!* (*Good Night and Good Luck*), axat pe istoria jurnalismului de investigație, în care vorbește despre ițele încurcate ce îl leagă pe legendarul jurnalist Ed Murrow de senatorul Joseph McCarthy. Astă în condițiile în care Clooney se află abia la al doilea lungmetraj regizat. Iar în 2012 atragea din nou atenția juriului Academiei Americane de Film cu *Ziua trădătorilor* (*The Ides of March*), în care dezvăluie dedesubturile corupte ale unei campanii electorale al cărei candidat politic e implicat într-o controversă extrem de similară cu cea care a compromis cariera lui Bill Clinton.

În cel mai recent film al său, regizorul Clooney rămâne fidel tematicii istorice și atacă un subiect cu greutate: al doilea război mondial. Însă nu dintr-o perspectivă vădit patriotardă, à la Clint Eastwood de exemplu, ci dintr-un unghi neașteptat. Bazat pe o carte scrisă de Robert M. Edsel și Bret Witter, filmul *Eroi monumentelor* (*The Monuments Men*) vorbește despre o față mai puțin cunoscută a intervenției americane în Europa în 1945. Mai exact, povestea e centrată pe o echipă de muzeografi, curatori de expoziții și istorici de artă care se deghizează în soldați și intervin pentru salvarea operelor de artă furate sau pe cale de a fi distruse de naziști. Plutonul de "eroi ai monumentelor" din patrimoniul european e condus de Frank Stokes (George Clooney). El reușește să obțină fonduri și permișioni pentru această misiune de la superiorii săi după ce îi convinge că victoria militară împotriva Germaniei nu e suficientă, ci trebuie însoțită de efortul de a păstra intacte lucrările de artă definitoare pentru cultura europeană.

Perspectiva inedită prin care e creionată atmosfera celui de-al doilea război mondial și distribuția care adună o colecție impresionantă de nume celebre – Matt Damon, John Goodman, Jean Dujardin, Bill Murray, Bob Balaban, Cate Blanchett – oferă filmului de la bun început două atuuri greu de ignorat. Dar cu toate asta, așteptările pe care îl le faci citind sinopsisul și văzând afișul nu sunt confirmate în timpul vizionării.

În ciuda unui subiect "de categorie grea" tratat dintr-un unghi proaspăt și cu mult potențial, *Eroi monumentelor* nu reușește să facă decât o fotografie edulcorată a devastărilor produse de război, în care replicile sună adesea la fel de fals ca într-o

reclamă la pastă de dinți. Cu foarte mici exceptii, scenariul e plin de fraze-clîșeu, care tranșează "binele" și "răul" în plicticoase culori monocrome și adoptă un supărător ton didactic, moralizator. Americanii sunt portretizați drept eroi absoluci, nemți – ca niște tirani universali, iar ruși – ca niște prădători fără scrupule. Nu există ființe umane, ci doar arhetipuri. Fără nuanțe, fără griuri.

Eroi monumentelor reușește să transforme drama celui de-al doilea război mondial într-un subiect ușurel, de divertisment, care să se asorteze comod cu o cutie de popcorn într-o vizionare la mall. Filmului îi lipsește capacitatea de a scoate la iveală ororile reale și costul uman enorm al conflictului, în maniera unor filme ca *Lista lui Schindler* (*Schindler's List*) sau *Pianistul* (*The Pianist*). El are mai degrabă aspectul fals și idealizat al unei povești ce conține mai multe efecte speciale și imagini generate pe computer decât reale, de tipul *Hoțului de cărți* (*The Book Thief*).

În plus, scenaristul pare adesea indecis dacă să adopte un registru grav sau ușor comic, ceea ce duce la o diluare fără speranță a dramatismului și a puterii de convingere. Există replici definitoare pentru substanța scenariului - "Poți distruge o întreagă generație, le poți da foc caselor tuturor oamenilor, și ei totuși se vor întoarce în cele din urmă. Dar dacă le distrugi istoria, înseamnă că le anihilezi realizările și atunci e ca și cum ei nu ar fi existat. Astă e ceea ce vrea Hitler și astă e motivul pentru care luptăm" – care reușesc sarcina imposibilă de a te convinge că viața unui vestigiu cultural poate fi, uneori, mai importantă decât cea a unui om. Însă ele se pierd în contextul slab strunit, indecis al filmului în ansamblu.

CRONICA MĂRUNTĂ ANEMONE POPESCU

● E greu de știut câte cărți despre generația 80, despre cărțile eroilor generației 80 au apărut în ultima vreme. De la ediția a două a Antologiei generației 80 (1993), realizată de Alexandru Mușina, carte a îndreptărilor necesare, de la edițiile succesive ale liderilor, a apărut bănuiala, cu bucurie transcrită prin publicațiile culturale, că optzeciștii care n-au "trecut în gazetări" (erau spirite ofensive), unde să găsească un debușeu mai fericit? Au obosit. Scriu rar și fără drag despre confrății lor de odinioară. Cărțile lui Nicolae Leahu și Mihail Vakulovski, cu analize rafinate, nu făceau selecții criminale. Optzeciștii pe care îi stim scriu frumos și merită stima noastră. Iată că dinspre Iași vin semne puternice cum că generația trăiește, se adaugă cu personalitate pe care le uităsem și noi, și autorii dictiunarelor de până acum. Istoria... lui Ioan Holban, mai cuprinzătoare decât cea a lui Nicolae Manolescu, atrage atenția asupra unor optzeciști de seamă. Iată că și Daniel Corbu, autor abundant, critic, eseist, editor de seamă, optzecist care își revendică poziția de vârf între optzeciști, publică Rostirea postmodernă. Generația poetică optzecii în cultura română, cu secțiuni care încearcă a face ordine în istoria literaturii.

XXX În partea I, Odiseea impunerii unei generații, ar fi vorba despre creșterea și succesul unei formule poetice, a unor autori, despre un timp al literaturii tinere. În partea a două, Paradigmele poeziei optzeciste. Portrete critice, autorul ar reveni asupra întrebării: cine ne sunt eroii? Descoperim lângă autorii din antologii/panoramele știute și alte nume. Iată, în secțiunea a treia, Neoexpresionismul ritualic. Sublimarea cotidianului. Exorcisti, meditativi și metafizici. Portrete critice, întâlnim o nouă aşezare optzecistă. Lângă Ion Mureșan, Mariana Marin, Liviu Antonesei, Marta Petreu, Gabriel Chifu, îi găsim pe Valeriu Stancu, Radu Florescu, Valeriu Matei, Mircea Stăncel, Liviu Pendefunda, Vasile Doboș, Nicolae Popa, Nicolae Panaite, Ion Fercu, Dumitru Păcuraru. Si mulți alții, optzeciști vechi și noi. Cu vreo treizeci mai mulți decât știam noi din antologia lui Mușina. Sau de la Mihail Vakulovski sau la Nicolae Leahu. Majoritatea sunt din Moldova, fiindcă Iași se pregătesc să devină capitală culturală și nu se poate fără poeti. Daniel Corbu poartă o bătaie importantă, fiindcă și alte orașe vor să devină capitală culturală. Si Timișoara.

În antologii timișorene, realizate de Viorel Marineasa sau Eugen Bunaru, sunt circa treizeci de optzeciști timișoreni. De la Ion Monoran, la Ioan Crăciun, treizeci de optzeciști lipsesc din antologia lui Daniel Corbu. Si dacă luăm în seamă și numele poetilor optzeciști care au cuvântat din balconul operei timișorene în timpul lui decembrie 89, nu am intra în competiție cu șanse mari decât poetii d-lui Corbu?

● După mesajele primite de la Iași, Cluj, Arad, Craiova, după ce Timișoara a elaborat un șir de proiecte care să o așeze în față, iată ce primim de la Brașov: "În sfârșit, un proiect cultural care scoate Brașovul din

seria banalităilor în materie de evenimente dedicate obținerii titlului de Capitală Culturală Europeană 2021. Este vorba despre promovarea și valorificarea poeziei dedicate Brașovului, prin zugrăvirea treptelor din Cartierul Valea Cetății cu versuri semnate de clasicii ai literaturii române, creându-se astfel o "antologie murală" a Brașovului. Astfel, Primăria Brașov a încheiat un parteneriat cu Uniunea Scriitorilor din România. * Un parteneriat temeinic, dacă ne gândim că fiecare dintre orașele care își dorește această înnobilare vrea să pună înainte scriitorii cei mai de seamă. "Proiectul prevede pregătirea generală și zugrăvirea versurilor pe pereții verticali ai treptelor din cartierul «Valea Cetății». Pentru aceasta, trebuie reparate cele circa 500 de trepte din cartier, de pe străzile Muncii, Cernei, Valea Cetății, D. Gherea, Arinului și Molidului. În aceeași perioadă se vor selecta versurile care vor fi inscripționate pe pereții verticali ai treptelor. Pentru aceasta, vom selecta un artist plastic (sau mai mulți artiști plastici) pentru reproducerea versurilor pe pereții verticali ai treptelor, iar aici ne gândim să-i implicăm pe elevii Liceului de Arte Plastice Hans Mattis-Teutsch, a precizat viceprimarul Ciprian Bucur".

"După ce această acțiune-pilot se va finaliza în cartierul Valea Cetății, proiectul va fi extins înspre zona parcurilor, "pentru că acolo interacțiunea cu publicul este la alt nivel". Inscriptiunea se va face cu sabloane și spray cu vopsele, iar elevii vor putea face arabescuri ale literelor, pentru a înfrumuseța caligrafia. Președintele Uniunii Scriitorilor – filiala Brașov, Adrian Lesenciu, a precizat că, "dat fiind faptul că în mod normal literatura presupune activități în spațiul central al orașului și în mai mică măsură apropierea de cartiere, demersul este unul de excepție. Dar cum consumatorii de cultură sunt în toate cartierele orașului, este firesc ca din partea noastră să pornească un astfel de proiect. Pentru că e greu să aduci un om de pe stradă la o lansare de carte, dar e mai ușor să vîi acasă la el, să îi oferi această oportunitate. În urmă cu opt ani, Primăria Brașovului a finanțat un volum de poezii dedicat Brașovului. Am considerat necesar să folosim acest demers și vom începe cu cartierul Valea Cetății. Sunt versuri aparținând clasnicilor literaturii române, de la Andrei Mureșianu până la Szemler Ferenc. Sunt implicați mai mulți parteneri, Grupul Iubim Brașov (Facebook), Inspectoratul Școlar, Liceul de Artă Hans Mattis-Teutsch. Scopul este aducerea culturii în cartiere și căștigarea de capital de imagine pentru desemnarea Brașovului drept Capitală Culturală Europeană în 2021".

● Ne permitem – fiindcă Timișoara voiește de mai multă vreme să fie capitală culturală – să sugerăm să pună "pe pereții verticali ai treptelor", celebra scrisoare de la 1521. Pe urmă, de ce l-au uitat de tot pe Coresi? Ne bucură că primăria a finanțat un volum de poezii dedicat Brașovului, de la Andrei Mureșianu la Adrian Lesenciu. Dar de ce domnul viceprimar Ciprian Bucur nu scrie poezii? Să scrie!!!!

TUR DE ORIZONT

Foarte bun numărul dublu (7/8) al *Vetrei*. Doamna Ana Blandiana este sărbătorită de revistă prin texte semnate de Horia Bădescu, Vasile Dan, Ioan Moldovan și Roxandra Cesereanu. Totodată, dna Blandiana publică un eseu remarcabil, intitulat *La ce bun poeții în vremuri de restrîște?* Desi tema ar părea că este epuizată, perspectiva din care scrie autoarea este aparte și dă sensuri noi celebrei întrebări. Ana Blandiana: "Ceea ce s-a făcut în plan cultural nu compensează și nu scuză ceea ce nu s-a făcut în plan politic, dar asta nu înseamnă că nu există și nu explică. Oricât de exagerat, răspunsul dat explică, fără îndoială, insuficiența coagulării la români și carenta de solidaritate care ne este din nefericire specifică și, în același timp, capacitatea noastră de a rămâne vîi folosind remedii neconvenționale. Ceea ce, evident, nu a existat în România comunistă (dar a existat oare în vîo altă Românie?) a fost solidaritatea. [...]

Să nu uităm că un gânditor interbelic spunea că români sunt un popor format din indivizi care au tendință să se salveze fiecare pe cont propriu. Rezistența prin cultură confirmă acest diagnostic. Dar ea se află la jumătatea drumului între rezistență politică explicită și neant. Problema noastră nu este să ne încăpățânam să demonstrăm în pofida argumentelor că n-am făcut nici atât, ci să ne întrebăm de ce am făcut numai atât." (...) "Poeții sunt cei care, într-o lume stăpânită în mod violent de Rău și de Urât, luptă să țină aprinsă flacără Binelui și Frumosului, făcând din poezie o aură a iubirii și un scut aproape magic împotriva urii. Așa se explică, de altfel, confuzia care se produce uneori între marea poezie și mistică. Din păcate, poetul nu este creatorul, ci martorul lumii prin care trece. Dacă ar fi fost creată de poeti, lumea ar fi arătat cu totul altfel."

UN MIC PETIC CURAT, CEL DINȚRE SPRÎNCENE

Navigând pe internet, am descoperit în *Dilema veche* discursul de multumire rostit de Mircea Cărtărescu la Viena, după ce i-a fost oferit prestiosul Premiu de stat al Austriei pentru literatură europeană. Reproduc un fragment (nu-i spațiu pentru tot), dar el merită lecturat în întregime, căci este o profesiune de credință a unui artist de prim rang. Mircea Cărtărescu: "Sînt genul de autor care nu se recitește niciodată, care nu trăiește între scriitori, care nu se numește, măcar, pe sine însuși, scriitor. Scrisul este pentru mine un act de credință, o formă de cunoaștere, o cale către interior, după expresia lui Novalis. Nu scriu nici măcar ca să public cărti. De fapt, tot ce-am scris vreodată este un lung jurnal, adică o lungă conversație, dusă de patruzei de ani începând, cu mine însuși. Scriu numai de mînă, într-un discurs continuu din care nu sterg nimic și la care nu adaug nimic. Nu scriu niciodată cînd nu simt că trebuie să scriu, aşa încît cuvîntul "scriu" este, într-un fel, impropriu pentru ceea ce fac la masa mea de lucru. În locul lui, ar trebui să spun "sînt scris". Si într-adevăr, situația mea nu seamănă cu nimic mai mult decât cu unui maestru al tatuajului care-si exercită arta pe propria piele.

Încetul cu încetul, el își acoperă trupul cu scene și imagini atroce, mirifice, fantastice, kitsch, nelinișitoare, înveselitoare, cu bucle și înflorituri care nu ocolesc nici țeară, nici buzele, nici pleoapele, nici coastele, nici ombilicul, nici sexul, nici degetele. În cele din urmă, rămîne pe pielea sa doar un mic petic curat, cel dintre sprîncene, în care acul de tatuaj gravează, scrijind pielea și umplind râñile cu cerneală, ultima figură, ochiul triunghiular, divin și clarvăzător. Cei mai mulți autori se opresc aici, căci ce mai poti tatuă după ce îți acoperit toată pielea? De unde-ți poti procura încă una? Trebuie să te resemnezi că visul tău literar a luat sfîrșit. În această situație m-am aflat înainte să încep *Orbitor*. Căzusem într-o deznădejde adincă, fiindcă fiecare centimetru din pielea mea era deja acoperit cu versuri, cu fraze, cu parabole și cu simboluri. Ce-aveam să fac mai departe, pînă la sfîrșitul vieții mele?

Si deodată am înțeles că trupul meu nu avea numai epidermă, ci și profunzime. Că mi-au mai rămas spații vaste neexplorate, în adîncul misterios al trupului meu. Si-am început să-mi tatuez inima, plămîni, intestinele și rinichii, să-mi umplu cu înflorituri de cerneală venele și arterele, pentru că în cele din urmă să ajung la palatul de cristal pe care-l avem toti sub boltă craniiană, îndepărtat și melancolicul nostru creier care, după un vers al lui Rilke, "asemeni unui alb oraș îndepărtat/Singur stă la capătul razei". *Orbitor* asta este: un mare tatuaj tridimensional al întregului meu trup. Cînd l-am terminat, jalea mea a fost fără margini, ca atunci cînd nu mai aveam loc pe piele. Mi-au trebuit cinci ani, sterili și foarte trăși, pînă să-nțeleg că viața mea în literatură nu s-a-ncheiat cu *Orbitor*, ci abia a-nceput. În carte pe care-o voi publica în curînd merg mai departe cu *anabasis*-ul meu de durere și cerneală: acolo mi-am tatuat cel mai adînc adînc al meu: viața interioară. Mi-am scrijelit memoria și voința, dorințele și pulsurile, plăcerile întunecate și suferințele extatice. Am tatuat fiecare pliu și fiecare excrescență a ființei ce, în miezul creierului nostru, ne locuiesc: diafanul nostru suflet."

ROȘIORII DE VEDE

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăies

Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu

Secretar general de redacție: Adriana Babeti

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Serban, Marcel Tolcea, Ciprian Vălcăan, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.

www.revistaorizont.ro e-mail revorizont@gmail.com

REDACTIJA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3,

telefoane: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

**Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPOIAZĂ**

ISSN 0030 560 X

**ABONAMENTELE SE FAC LA POSTA ROMÂNĂ,
POZIȚIA 19364 DIN CATALOG**

O ZI SI O NOAPTE ÎN ȚARA CATHARĂ

IOAN T. MORAR

La întoarcerea din Andorra, pe aceeași drumuri și părăsesc o șerpuitoare pe care urcaseră și care acum ne coborau din Pirinei, am stabilit că ne vom opri în Carcassonne. Am făcut rezervări într-o mică reședință turistică, cu doar două "chambres d'hôtes", la zece minute de mers pe jos pînă în Cetate, cea mai mare fortăreață din Europa. Făceam popasul din două motive. Unul era să mîncăm, acolo, la fata locului, "le cassoulet", specialitatea locală pe bază de fasole, carne de rată, cîrnată și bacon. (Dar despre asta, ceva mai la vale. Întîi discutăm chestiunile spirituale, culturale, apoi ne aşezăm la masă).

Al doilea motiv mă privea mai mult pe mine decât pe Mihaela și Andrei, părăsii la această călătorie în Principatul Andorra. (Iulia, fiica lor, nu intră în socoteala asta). Carmen cedase deja la insistențele mele și-mi cunoștea mica obsesie: voiam să petrec o noapte în țara Cathară. Bine, veți putea spune, țara Cathară nu există în realitate (a nu se confunda cu Qatarul – nu au nicio legătură!). Așa e, țara Cathară nu există decât în pliantele turistice. E o marcă înregistrată a Consiliului General Aude, cu capitala în Carcassonne. Așa că, dacă ar exista țara Cathară și în realitate, ar avea capitala tot la Carcassonne, deși vechii cathari erau concentrați mai mult în vecinătatea Cetății, pe dealurile din Corbières, zonă viticolă pentru care eu am făcut o pasiune (veți mai auzi de apelațiunea asta!).

Am trecut de mai multe ori prin zonă, ne-am mai oprit o dată, în Cetatea Carcassonne, cu familia Boilă din Mediaș, prietenii de-a noștri, dar a fost o etapă scurtă, în drumul de la Lourdes spre Nîmes, unde locuiam atunci. Sigur, am consumat vizita mai mult ca pe o bifare a unui obiectiv de pe o listă de "must do" a turistului mediu educat. Am mîncat pe fugă într-unul din restaurantele-capcană pentru turiști, ne-am plimbat o jumătate de oră pe străduțele Cetății și am plecat, pentru că începea să se întunece. Visul meu, însă, era să petrec măcar o noapte acolo, în țara Cathară, nume ce rezonează în mintea mea misterios.

Așa e, nu mai există țara Cathară, dar asta se întâmplă și din cauză că, de câteva secole bune, nu mai există nici catharii. Au fost nimiciti, uciși, arși pe rug, alungați de persecuțiile Bisericii oficiale și chiar de o cruciadă portnită împotriva lor. Da, cruciadele nu au fost purtate numai împotriva musulmanilor, ci și împotriva creștinilor. Catharii au fost creștini, doar că socotiti eretici. Credința lor era simplă, un monoteism dualist și, după propria clasificare, pură. Era inspirată direct din învățărurile lui Isus. Cu o mică deosebire: Mîntitorul nu se supunea, totuși, reîncarnării, fiind trimis de Tatăl doar pentru singură întrupare! Catharii își ziceau Oameni Buni sau Creștini Buni și, cînd nu se vorbea cu ură despre ei, erau numiți, de ceilalți "Perfecti".

Pentru cathari existau două lumi: lumea Dumnezeului Violent, din *Vechiul Testament*, și lumea Dumnezeului Bun și Iubitor, din *Noul Testament*. În credința lor, sufletul era închis, succesiv, în închisoarea trupului, reîncarnându-se mereu. Un teolog cathar a folosit o comparație care mi-a plăcut: sufletul iese și intră dintr-un trup într-altul, cum intră și iese o șopîrlă dintr-o casă în alta. Lanțul reîncarnărilor se rupe doar dacă este un creștin desăvîrșit, care și înfrînează trupul, și acceptă botezul spiritual înfăptuit de preoți prin "punerea mîinilor". Catharii erau vegetariani și puteau fi recunoscuți după silueta slabă. Vegetarianismul lor are o explicație mai înaltă decât simpla respingere a cărăii animale. Crezînd în reîncarnare, catharii considerau că în orice animal se poate adăposti un suflet rătăcitor care a fost înainte un suflet de om. De pildă, dacă un Perfect găsea un iepure într-o capcană, elibera iepurele, dar, ca să nu-l întristeze pe vînător, lăsa în locul animalului un bănuț, ca plată! O altă imagine rămasă într-o mărturie de atunci: un eretic condamnat să fie ars pe rug a fost purtat printr-o localitate și, trecînd pe lîngă un fel de abator, a plîns de mila animalelor sacrificate, fără să se gîndească, o clipă, la ce îl asteaptă.

Sigur, dacă aș vrea să fac glume cu orice preț (uneori, ca acum, nu pot scăpa de îspita asta), aș spune despre cathari că nu au durat și că nu s-au înmulțit poate pentru că disprețuiau nevoile sexuale, văzute ca o multiplicare a păcatului primar al lui Adam și al Evei. Modul lor de înmulțire era, aşadar, prin prozelitism. Catharii aveau stagii într-un

fel de gospodării colective numite *Casa Perfectilor* (da, a perfectilor, nu a prefectilor) în care trebăluiau împreună și de unde porneau în muncă de convingere a păcătoșilor din jur.

Au existat mai multe discuții, mai multe curente, mai mulți teologi cahtari, dar nu pentru asta ne-am adunat aici. Așa că voi încheia imediat. Dar nu pot să nu subliniez că originea credinței cathare este văzută în strînsă legătură cu bogomilismul, venit dinspre Europa de Est, cu doctrina pauliciană (fuga la enciclopedii pentru informații în plus). Cum în mijlocul secolului al XII-lea existau peste opt sute de biserici cathare pe teritoriul actual al Franței, acest curent eretic a fost văzut ca o amenințare majoră pentru biserică catolică. Papa Inocent al III-lea a lansat o cruciadă împotriva catharilor, cum am mai spus, prima cruciadă purtată pe terenul creștinătății occidentale. Oricum, credința aceasta și purtătorii ei au fost aproape nimiciti de stăpînirea creștină a vremii. Din 1329 nu se mai vorbește despre *Perfecti* în scrierile administrative sau teologice. Abia din 1991, țara Cathară re-apare ca marcă înregistrată și e folosită pentru a încînta turiștii mai curioși. Cu mine le-a reușit.

(Înainte de a trece mai departe, o mică poveste din zona Muntelui negru pe care l-am văzut din mașină: atunci cînd Dumnezeu i-a făcut pe Adam și Eva s-a trezit că i-a mai rămas niște material. Si, jucându-se cu el, a făcut o ființă neterminată, urâtă, diabolică, Pantoul, care nu are altceva mai bun de făcut decât să sperie oamenii pe drumurile din Cabardès).

Așaaa, și ajungem noi la locul unde vom petrece noaptea, adică la Jean-Paul și Annie, gazdele noastre de la Aude Cité-City. Care ne primesc de parcă am fi rude cu care nu s-au mai văzut de multă vreme. Încingem conversații de polițe, care se transformă în dialoguri foarte plăcute. Aflăm că sănătatea industriei ospitalității, de cîteva luni. Au cumpărat un imobil din care doar trei camere sănătate, două pentru dormit, una ca sufragerie pentru turiști. Încet, încet, le mai adaugă și altele. El a fost, timp de 25 de ani, director al Cooperativei vinificatorilor din Malepère, un AOC aflat față în față cu Corbières. E pasionat de vin și, cînd voi avea timp, se angajează să mă poarte prin cîteva podgorii minunate, mai puțin cunoscute în lumea largă. Îi promit că-mi voi face timp și, în minte, chiar îmi proiectez o călătorie acolo numai și numai pentru asta.

Jean-Paul a făcut farmacia, dar, pentru că nu s-a simțit foarte atras, a făcut și Agronomia. Așa și ajuns să se ocupe de viile familiei (plus că statul lui de frate mai mare din cei șapte copii ai familiei îi dădea dreptul la asta). Am vorbit despre vinurile Sudului, cele din Languedoc-Roussillon, despre cum s-a schimbat de niște ani buni strategia și nu se mai produce doar "vin de soif", vin simplu, de masă, ci se caută secretele *teroarului*. Chiar cava lor care producea mult vin "de bază", vîndut unor producători care-l integrău în vinul lor (erau niște viticultori nemți care cumpărau de la ei cisterne de vin alb pentru a-l amesteca acasă la ei cu vinurile lor), acum s-a reorientat. Sigur, nu e ușor să te ridici și să ajungi în frunte tocmai în Franță, unde lupta este necruțătoare, dar, la capătul unui drum lung, se vor vedea cîstigurile. Vinurile de aici au ceva de spus. Deocamdată, ele se află în partea de jos a preturilor, dar sănătatea producători din zonă care au răzbit. Pentru a mă convinge singur că e așa, că aici se fac vinuri bune, la plecare primesc două sticle din producția de vîrf a Cooperativei conduse pînă anul trecut de Jean-Paul, un Malepère și un Cabardès, cuvée Rare.

Între timp, Carmen și Mihaela au vorbit cu Annie, care nu vede pe termen lung preocuparea cu turismul. Visul ei e să se mute undeva pe Coasta de Azur, la Menton, unde are rude și unde i se pare mai potrivit să-și trăiască anii de pensie. Oricum, sper să mai fie acolo, să nu vîndă "start-up-ul" cu camere de oaspeți măcar pînă ajung să mă poarte Jean-Paul prin podgorile secrete.

Cum avem destule ore pînă vine seara și cum îl vom aniversa pe Andrei, întrebăm gazdele noastre de un restaurant bun, unde să servească și cassoulet. Jean-Paul ne-a spus că toți servesc asta, doar că unii au niște deschizătoare de conserve foarte performante și, una-două, te trezești cu ceva industrial în farfurie. Dar, printre recomandările lui,

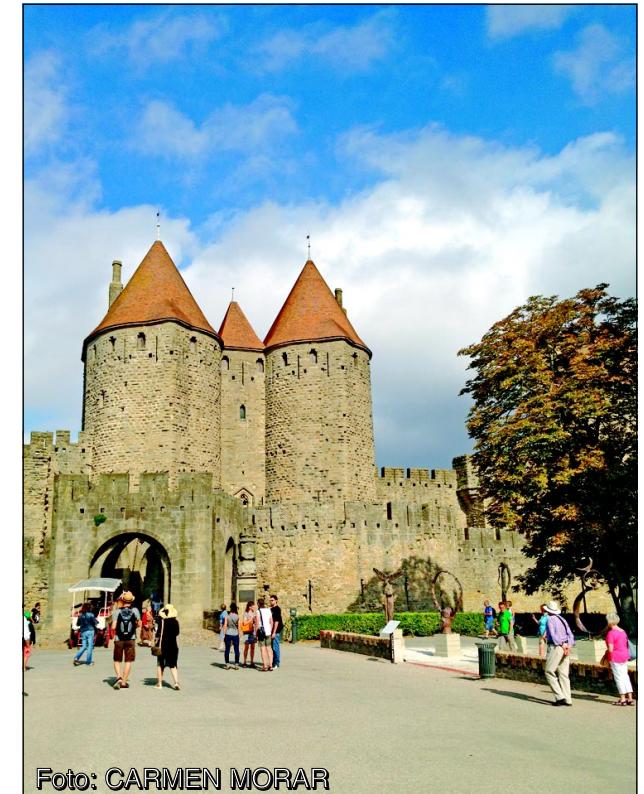

Foto: CARMEN MORAR

putem conta pe Café Divina Comedie, unde e bucătărie curată și onestă. Și unde ar avea și Carmen ce să mânânce, ea fiind vegetariană (dar nu cathară!).

Plecăm pe jos, centrul orașului nu e departe, la zece minute pe jos, dar în partea opusă celei în care se află Cetatea. Se pare că sănătatea norocoșii. E sămbătă seara și e a treia zi (din cele patru) ale sărbătorii anuale Feeria de Carcassonne. Nu știm dacă se va da drumul la tauri sau nu, dar a doua zi vom vedea un grup de protestatari în fața Cetății, militând pentru interzicerea spectacolelor cu tauri. Oricum, dacă e ceva cu tauri, atunci e ziua, nu acum.

Dăm într-o primă piață peste un concert de muzică occitană, cu dansatoare de flamenco în fața orchestrei. Ne oprim, aplaudăm, apoi mergem să dăm de restaurant ca să facem o rezervare. Cu mii de oameni de pe străzi s-ar putea să nu găsim loc. Restaurantul cu Comedie în nume se află în fața Tribunalului, ne-a spus Jean-Paul. Nu ajungem chiar la Tribunal, ci la Teatru. Și exact în fața Teatrului din Carcassonne e Café de la Comédie. Arată bine, are mese afară, discutăm cu proprietarul care ne asigură că totul e proaspăt, iar cassouletul se face acolo, nu e din conservă. Facem rezervarea și plecăm să mai vedem ceva din Feerie.

Prindem, în Piața Mare, peste drum de gară, de fapt, peste rîul Aude, repetiția unei bucăți desprinse din celebre trupă Gipsy Kings, numită Chico & The Gipsies. Constatăm că Gipsies nu sănătatea numai pe scenă, ci și în jur. Ne mai plimbăm prin orașul vechi, dăm din loc în loc peste mici concerte și, în cele din urmă, așa ne trage spre restaurant. "La Mulți Ani, Andrei!" Nu începem cu șampanie, ci cu un vin de Minervois, recomandat cu căldură de patron, cel care ne și servește, un tînăr plăcut, amabil. Soția lui e la bucătărie. Îl întrebăm dacă există și un alt restaurant care are Comédie în titlu și ne informează că da. Divina Comedie, restaurantul tatălui său.

Vinul este excepțional. Patronul ne spune că l-a servit pe un confrate, proprietar de restaurant celebru în Paris, care chiar a două zile a cumpărat douăzeci de cutii de vin de la viticultorul din Minervois, urmînd să-l listeze și el în capitală. Văd că pentru viticultorul din a cărui producție tocmai bem, drumul lung al vinului de aici spre afirmarea națională și internațională, evocat de Jean-Paul, nu e chiar atât de anevoieios. A pătruns deja într-un restaurant parizian.

Ajunși aici cu povestirea, dragă cetitorule, tocmai observăm cum, în niște farfurii de pămînt, sosește și este săzavă pe masă renumitul Cassoulet. Cu tehnica veche a Şaherezadei, te invit, cititorule drag, să aibi răbdare pînă în numărul viitor pentru amănuire despre acest emblematic și gustos fel de mîncare francozescă. Căci vor fi amănuite pe săturate!